

EaPGREEN

Partnership for Environment and Growth

This project is funded by the EU

UNECE

Регіональне партнерство для екологізації економік країн Східного партнерства ЄС (EaP GREEN)

НАСТАНОВА ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Інтеграція критеріїв сталості
в процедури публічних закупівель

Лакофарбові матеріали

Засоби мийні та засоби для чищення

Теплоізоляційні матеріали

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
Міністерства екології та природних ресурсів України

Автори:

Юлія Нікітченко

Світлана Берзіна

Галина Бузан

Переклад: Марина Рогачова, Владислав Богдан, Євгенія Бондаренко, Олексій Шпита, Євгенія Бабиш

Літературний редактор: Лариса Козловська

НАСТАНОВА ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ. Інтеграція критеріїв сталості в процедури публічних закупівель - К., 2016. - 125 с.

Публічні закупівлі є одним з інструментів досягнення цілей сталого розвитку на практиці. Надання переваги під час закупівель товарам, послугам та роботам з поліпшеними екологічними характеристиками є ефективним інструментом у вирішенні багатьох економічних, екологічних та соціальних проблем на різних рівнях. З огляду на це, для здійснення сталих публічних закупівель (СПЗ) у державному та приватному секторах існує нагальна потреба в чітких керівних принципах щодо їх реалізації.

СПЗ відрізняються від традиційного підходу до державних закупівель тим, що передбачають включення екологічних критеріїв на різних етапах закупівель (при плануванні, формуванні технічних специфікацій, виконанні договору тощо) для досягнення вищих стандартів у сфері захисту довкілля та соціальних стандартів.

За допомогою СПЗ бюджетні установи та організації можуть сприяти досягненню цілей державної екологічної політики, таких як зниження викидів парникових газів, поліпшення ефективності використання енергії та водних ресурсів, зменшення відходів виробництва та споживання, поліпшення показників безпеки готової продукції. У соціальній сфері СДЗ можуть вплинути, наприклад, на створення більш комфортного середовища та поліпшення стану здоров'я користувачів. В економічному плані підхід СПЗ передбачає оцінювання повної вартості життєвого циклу продукції, що забезпечує об'єктивну оцінку економічних вигід чи втрат відносно предмета закупівлі та ефективність державних закупівель.

Ця настанова містить інформацію про вигоди та переваги сталих публічних закупівель (СПЗ), покрокові пояснення щодо того, як перетворити процес закупівель на сталий і застосовувати його на практиці. У виданні наведена детальна інформація про інтеграцію критеріїв сталості з процесами закупівель, у тому числі кваліфікацію постачальника, технічні характеристики, критерії укладання договорів та істотних умов з прикладами для трьох пріоритетних груп товарів.

Це видання буде в нагоді для органів державної влади, державних та комунальних підприємств, а також для приватних компаній і підприємств. Воно допоможе постачальникам товарів, надавачам послуг чи виконавцям робіт краще зрозуміти вимоги до продукції щодо оцінки впливів на здоров'я людей та довкілля, які все частіше застосовують у конкурсних торгах.

У настанові є таблиці, зображення та додатки.

Цей проект фінансується Європейським Союзом.

Погляди, викладені в цьому документі, жодним чином не повинні відображати офіційну думку Європейського Союзу.

© Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління при Міністерстві екології та природних ресурсів України, 2016 р

РОЗДІЛ I. СТАЛІ ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ: ВСТУП	6
1.1 Публічні закупівлі як інструмент сталого виробництва та споживання	6
1.2 Ключові аспекти і принципи СПЗ	13
1.3 Правові рамки СПЗ	23
1.4 Реалізація СПЗ в Україні	24
1.5 Заклади освіти надають гарний приклад здійснення СПЗ в Україні	27

РОЗДІЛ II. ПРОЦЕДУРА СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

2.1 Процедура публічних закупівель: основи	34
2.2 Основні етапи СПЗ	35
2.3 Включення критеріїв сталості в тендерну документацію	42
2.3.1 Предмет договору	42
2.3.2 Розроблення технічних характеристик	44
2.4 Кваліфікація (відбір) постачальників	46
2.5 Підписання договору	48
2.6 Істотні умови: основні умови договору	49
2.7 Доступні інструменти для забезпечення СПЗ	49
2.7.1 Оцінка життєвого циклу	50
2.7.2 Витрати на життєвий цикл	50
2.7.3 Вимірювання вуглецевого сліду	51
2.7.4 Декларування про поліпшені екологічні характеристики продукції	52
2.7.5 Системи екологічного управління	52
2.7.6 Оцінка ризиків	53
2.7.7 Вимоги природоохоронного законодавства	54
2.7.8 Екологічне маркування	54
2.7.9 Соціальне маркування	57

РОЗДІЛ III. КРИТЕРІЇ СТАЛОСТІ НА ОКРЕМІ КАТЕГОРІЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Оцінка впливу на навколишнє середовище товарів окремих категорій	58
3.1.2 Екологічні впливи мийних засобів та засобів для чищення	59
3.1.3 Екологічні впливи лакофарбових матеріалів	62
3.1.4 Екологічні впливи теплоізоляційних матеріалів	63
3.2. Визначення критеріїв сталості	64
3.3. Критерії сталості для мийних засобів, засобів для чищення послуг з прибирання	69
3.4. Критерії сталості для лакофарбових матеріалів	70
3.5. Критерії сталості для теплоізоляційних матеріалів	72

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

4.1. Ефективність СПЗ як конкурентна перевага для учасників тендеру	74
4.2. Як реагувати на вимоги СПЗ: поради для учасників тендеру	78

ДОДАТОК I КРИТЕРІЇ ДЛЯ ОКРЕМИХ ГРУП ТОВАРІВ (ДЕТАЛЬНИЙ ОПИС)

88

ДОДАТОК II КРИТЕРІЇ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦИФІКАЦІЙ

130

ПЕРЕДМОВА

Зелена економіка сприяє поліпшенню добробуту населення, зниженню соціальної нерівності, зменшенню екологічних ризиків і перешкоджає виснаженню ресурсів. Модель зеленої економіки передбачає екологічно сталу економічне зростання й забезпечення більш високої якості життя з урахуванням екологічних можливостей нашої планети.

Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Республіка Молдова (Молдова) і Україна - шість країн Східного партнерства (СП) Європейського Союзу - заявили про свою прихильність принципам зеленої економіки, що відображено в деклараціях самітів Східного партнерства 2011 і 2013 рр. та інших міжнародних форумах. Втілення поставлених цілей в життя вимагає одночасної мобілізації різних органів влади, зокрема тісної співпраці міністерств економіки та екології з усіма секторами економіки і скоординованої роботи всіх зацікавлених сторін.

Регіональна програма ЄС «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства ЄС» (EaP GREEN), реалізацію якої розпочато у 2013 році, створена прискорити перехід країн СП до зеленої економіки шляхом більш ефективного управління природними ресурсами в умовах збільшеної продуктивності та конкурентоспроможності.

Програма EaP GREEN здійснюється за фінансової підтримки Європейського Союзу, держав-

членів ЄС і ОЕСР і виконується спільно чотирма міжнародними організаціями: Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейською економічною комісією Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН), Програмою Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ООН довкілля) та Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО).

Після 5-ої Пан європейської конференції міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи», яка відбулася у 2003 році в Києві, тема сталого споживання та виробництва набула політичної актуальності.

Виробництво та споживання збільшує вплив на навколишнє середовище. Тому метою всіх країн є усунення залежності між економічним розвитком і деградацією соціальної сфери та навколишнього середовища, пов'язаною зі споживанням, використанням енергії, природних ресурсів та відходами.

В Україні та в багатьох країнах світу рівень споживання не досяг таких показників, як, наприклад, у європейських країнах або США. Тому збільшення споживання (а отже, і виробництва) неминуче. Щоб уникнути глобальної екологічної кризи, модель виробництва та споживання товарів та послуг повинна бути змінена на якісному рівні.

Концепція сталого розвитку не передбачає відмови від споживання та промислового виробництва, оскільки без цього неможливо забезпечити основні потреби самореалізації кожної людини.

Навпаки, така концепція підвищить соціальні стандарти якості життя за умови переходу від кількісного до більш якісного споживання.

Модель сталого споживання та виробництва базується на системному підході до управління життєвим циклом продукції та спрямована на негайне розв'язання кількох основних проблем: забезпечення потреб кожної людини, підвищення якості життя суспільства, підвищення ефективності використання ресурсів, мінімізація відходів, використання альтернативних видів палива та відновлюваних джерел енергії.

Перш за все, самі виробники та споживачі - ті, хто пропонує товари, послуги або робочі місця, і ті, хто створює попит на них, - впливають на якість моделей виробництва та споживання. Проте державне регулювання та стимулювання впливів сталого споживання відіграє важливу роль.

Сталі закупівлі забезпечують ефективну та продуктивну закупівлю на основі оцінки повної вартості закупівель з урахуванням заходів,

спрямованих на охорону навколишнього середовища та соціального захисту.

Це видання допоможе організації будь-якого рівня та сфери діяльності, державного або приватного сектору прийти до розумних висновків та дій, мати можливість вибору економічно обґрунтованої пропозиції з найкращими екологічними, соціальними, технічними та / або якісними характеристиками порівняно з продуктами аналогічного функціонального призначення.

Видання вводить метод оцінки екологічних та економічних аспектів продуктів на основі міжнародних, регіональних, національних та інших стандартів для забезпечення ефективної та продуктивної закупівлі.

У рамках реалізації програми EaP GREEN в Україні, починаючи з 2014 року, вживають заходів для підтримки впровадження сталих публічних закупівель. Завдяки EaP GREEN у законодавстві України були внесені зміни, розроблені критерії пріоритетних груп товарів: теплоізоляційні матеріали, лакофарбові матеріали, засоби для миття та чищення, проведені навчальні семінари, у тому числі регіональні для замовників, постачальників, виробників, палат надавачів послуг та виконавців робіт, унаслідок чого успішно проведені перші пробні (пілотні) сталі публічні закупівлі.

З повагою

Автори

ЧАСТИНА I

СТАЛІ ПУБЛІЧНІ
ЗАКУПІВЛІ:
ВСТУП

Основні питання

- Що таке сталі публічні закупівлі (СПЗ)?
- Які цілі та потенційні переваги СПЗ?
- Як досягти прийняттого балансу між трьома стовпами сталого розвитку з допомогою СПЗ?
- Хто відповідає за впровадження СПЗ? Яка основа для політики СПЗ?
- Що робити, перш ніж почати закупувати товари, послуги та роботи на основі критеріїв сталості?

1.1. ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ
СТАЛОГО ВИРОБНИЦТВА
І СПОЖИВАННЯ

Щороку органи державної влади витрачають мільярди євро з державних бюджетів різних рівнів на закупівлю товарів, послуг та робіт, необхідних для забезпечення свого функціонування, громадських потреб та виконання тих чи тих завдань. Як правило, вони закуповують широкий спектр товарів - від паперу для друку до будівництва автомобільних мостів та адміністративних приміщень. Проте будь-яка організація повинна забезпечувати закупівлю так, щоб оптимізувати державні витрати.

Останніми роками спостерігається чітка тенденція зростання витрат у державному секторі: сьогодні закупівлі загальний обсяг договорів публічних закупівель у деяких країнах може становити до 25% від валового внутрішнього продукту (ВВП).

Витрати на товари, послуги та роботи для задоволення державних та громадських потреб, звичайно, можуть відрізнитися в різних країнах, однак публічні закупівлі можуть представляти значну частку ринку:

- у Європейському Союзі витрати на публічні закупівлі становлять близько 16% ВВП ЄС, що становить приблизно 1,8 трлн євро на рік. У деяких країнах, наприклад у Нідерландах та Чехії, - ~ 26% від ВВП країни;
- у США - 19-20% від ВВП;
- в Україні - 13-18% ВВП. Так, у 2015 році бюджетні організації витратили 112,1 млрд грн, з яких на товари - 44,5 млрд грн, на роботи - 6,8 млрд грн, і на послуги - 28,4 млрд грн.

Як споживач, держава має можливість використовувати свою купівельну спроможність для сприяння сталому розвитку на різних рівнях, наприклад для підтримки національних виробників та надання їм додаткових конкурентних переваг, розв'язання проблем соціальної нерівності та багатьох екологічних проблем. Перетворення практики закупівель із зміною пріоритетів на основі сталості (не тільки за критерієм «ціна») може вплинути на економічний розвиток та управляти розв'язанням численних екологічних та соціальних проблем, пов'язаних із виробництвом та споживанням продукції. Наприклад, зменшення вартості за рахунок зменшення використання ресурсів (наприклад, для пакування), зменшення витрат за рахунок закупівлі енергоефективного обладнання, зменшення токсичності за рахунок встановлення екологічних критеріїв технічних специфікацій тощо.

Публічні закупівлі - це закупівля товарів, послуг та робіт у порядку, встановленому Законом.

Товари - це продукція, предмети будь-якого типу та призначені цілі, включаючи сировину, промислові товари, обладнання, технології, об'єкти в твердій, рідкій або газовій формі, а також послуги, пов'язані з постачанням товарів, якщо вартість таких послуг не перевищує вартість самих товарів.

Послуги - це будь-який елемент закупівлі (крім товарів та робіт), зокрема транспортні послуги, технологічні та наукові дослідження, медичні послуги, прокат (оренда), технічне обслуговування, а також фінансові та консультаційні послуги.

Роботи можуть об'єднувати проектування, будівництво нових та ремонт наявних (розширення, відновлення, капітальний ремонт) об'єктів і споруд, що використовуються, геологічну розвідку, а також інші послуги для робіт, включаючи землеустрій, буріння, сейсмічні роботи.

Практичне здійснення закупівель на основі сталості є відносно новим для України підходом та інструментом захисту довкілля та соціальної справедливості, але його ефективність та продуктивність неодноразово підтверджувалися на практиці. Це один з основних факторів екологічно орієнтованих інновацій, що надає промисловості реальні стимули для впровадження технологій більш чистого виробництва в поєднанні з виробництвом екопродукції. Розвинені країни вже понад 10 років використовують публічні закупівлі для забезпечення своїх потреб, а також практичної реалізації засад сталого розвитку та екологічної політики.

КУПУЙТЕ ЕКОЛОГІЧНІ ТОВАРИ ТА ПОСЛУГИ

Усвідомлюючи відповідальність за виробництво та споживання продуктів і послуг, за бюджетні кошти в максимально можливій мірі потрібно закуповувати товари з поліпшеними екологічними характеристиками, енергоефективне устаткування та обладнання, вироби з вторинної сировини.

Розрізняють кілька видів екологічно чистих і безпечних продуктів та послуг, а саме:

біо продукти - товари (крім продуктів харчування та кормів), виготовлені в цілому або мірою з лісоматеріалів, продукції рослинного або тваринного походження та аквакультур.

енергоефективне устаткування та обладнання - прилади, які використовують менше енергії, щоб забезпечити не менш високу продуктивність. Наприклад, ENERGY STAR - це програма добровільного маркування, призначена для просування енергозберігальних продуктів і зменшення викидів парникових газів.

екологічно вигідна продукція (ЕВП) та послуги - мають зменшений негативний вплив на здоров'я людини та довкілля порівняно з іншими конкурентними продуктами чи послугами аналогічного функціонального призначення.

Таке порівняння застосовується до сировини

(матеріалів), виробництва, упаковки, розподілу, використання, повторного використання, експлуатації, обслуговування та утилізації. Екологічно вигідна продукція має більше ніж один критерій, що визначатиме її поліпшені екологічні характеристики.

неозоноруйнівні речовини - не руйнують захисний озоновий шар Землі.

Продукти, які, як правило, містять речовини, що руйнують озон, варто замінити на функціонально аналогічні продукти, які містять речовини, що не руйнують озоновий шар.

вироби з вторинної сировини - це вироби, виготовлені з перероблених (рекуперованих) матеріалів.

водозберігальне устаткування - прилади (зокрема, запірні арматура), що відповідають критеріям ефективності споживання води.

Екологічні послуги відповідають одному з двох критеріїв:

- послуги, які безпосередньо стосуються проблем навколишнього середовища, такі як послуги з утилізації відходів або очищення повітря або
- послуги, що включають будівельні та сервісні договори, на підставі яких постачають продукти (товари, вироби), що відповідають критеріям сталості.

Джерело: [U.S. General Services Administration](#)

Сталі публічні закупівлі (СПЗ), за визначенням Європейської Комісії, - це «процес, за допомогою якого державні органи прагнуть закупувати товари, послуги та роботи зі зменшеним впливом на навколишнє середовище та іншими перевагами протягом всього їх життєвого циклу у порівнянні з іншими конкурентними товарами, послугами та роботами аналогічного функціонального призначення».

Іншими словами, СПЗ спрямовані на задоволення потреб споживачів, забезпечуючи довгострокову цінність заради грошей, максимізуючи соціальні та економічні переваги й мінімізуючи шкідливі впливи на стан довкілля та здоров'я

людини. Це новий формат відносин між виробниками, постачальниками та замовниками, коли вага соціальних та екологічних чинників стає еквівалентною за значенням за такими критеріями як «ціна» та «якість»; і споживачі реалізують свої потреби щодо захисту довкілля, отримуючи переваги не тільки для організації, а й для суспільства в цілому.

Розуміння та мінімізація негативних соціальних, економічних та екологічних наслідків процесі під час публічних закупівель є цілями сталих публічних закупівель.

Термін «сталі закупівлі» уперше з'явився на Конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища та розвитку (UNCED) у Ріо-де-Жанейро, у червні 1992 року. Неофіційна назва Конференції - Саміт Землі.

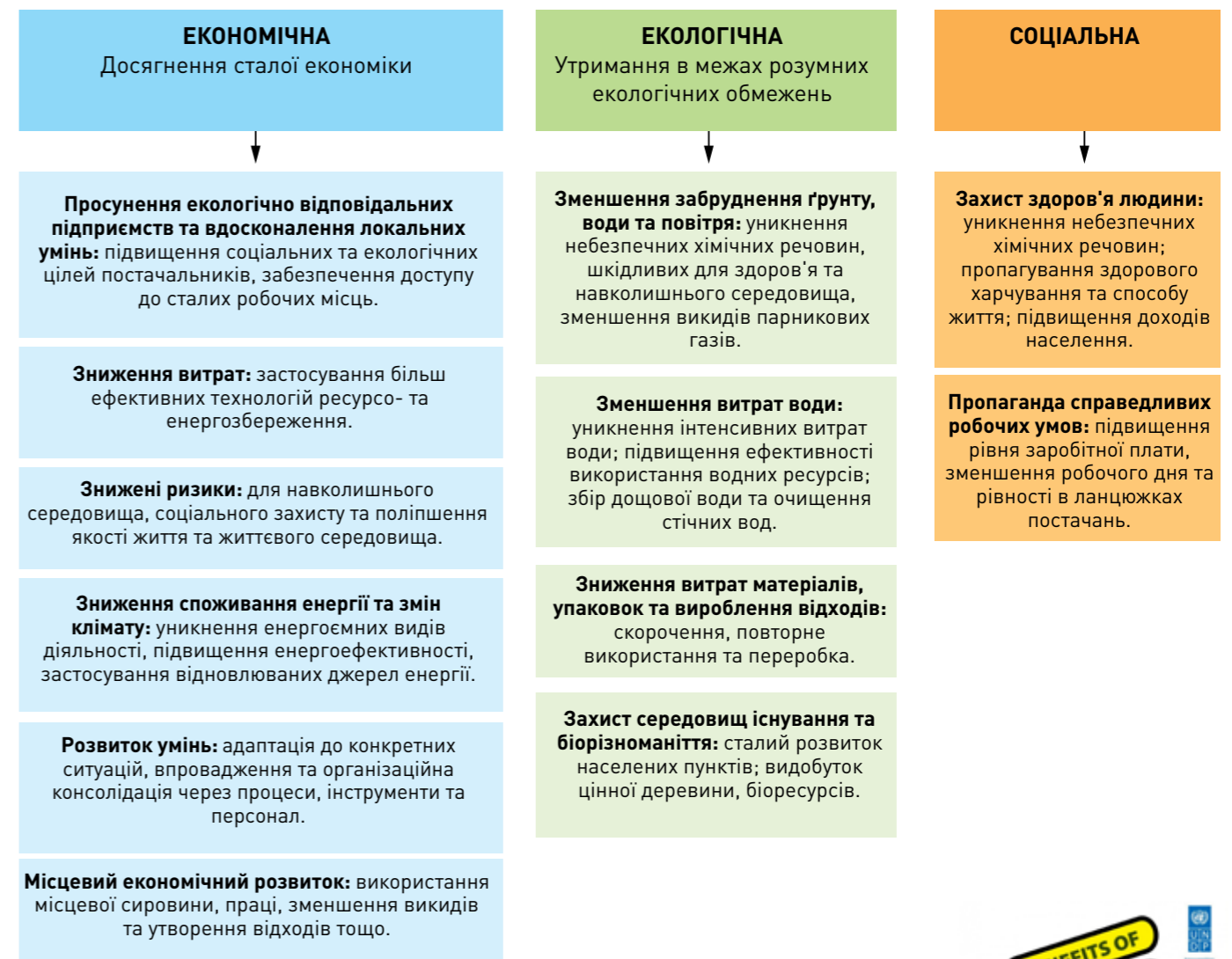
Основною метою сталих публічних закупівель є пошук співвідношення між екологічними, соціальними та економічними аспектами виробництва та споживання, а також балансування інтересів між учасниками ринку, такими як виробники, постачальники, споживачі, та захистом довкілля при придбанні товарів та послуг.

СПЗ також мають значні можливості як рушійний двигун сталого зростання, але також як показник того, що політичні ризики перебувають під контролем, інституційні можливості зростають, а загальне внутрішнє інвестиційне середовище досягає зрілості.

Різноманітні соціальні, екологічні та економічні цілі можуть бути досягнуті через сталі закупівлі, багато з яких взаємопов'язані (Мал. 1.1).

Сталі публічні закупівлі зосереджені на реалізації кількох важливих стратегічних завдань:

- забезпечення захисту та відновлення навколишнього середовища при виробництві та споживанні товарів, послуг та виконанні робіт;
- підтримка і впровадження збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем;

(Мал.). 1.1. Основні цілі сталих публічних закупівель

Джерело: S. Williams, T. Chambers, S. Hills, F. Dowson, 2007. Форум «Закупки для кращого світу: сталі публічні закупівлі»

- стимулювати екологізацію національної економіки, включаючи промисловість та сільське господарство, що допоможе реалізувати стратегічні завдання національної екологічної політики;
- заохочувати розвиток національної промисловості та ринку товарів і послуг з поліпшеними екологічними характеристиками;
- просувати публічно-приватні діалоги щодо сталого споживання та виробництва на національному та міжнародному рівнях.

Для України запровадження нової політики щодо публічних закупівель є одним з основних кроків у напрямку реалізації принципів сталого розвитку та озеленення національної економіки відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» та Закону України «Про основи (стратегію) державної екологічної політики на період 2015-2020 рр.»

Таблиця 1.1. Переваги та вигоди сталих публічних закупівель

I.	Довгострокові інвестиції в раціональне використання природокористування та охорону навколишнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення ефективності використання енергії та ресурсів; зменшення негативних антропогенних впливів при видобутку сировини та споживання природних ресурсів; • ліквідація та(або) зменшення небезпечних хімічних речовин, що забруднюють навколишнє середовище, і, як наслідок, зменшення впливу небезпечних речовин на стан здоров'я людини та довкілля; • скорочення викидів парникових газів для запобігання зміни клімату та глобального потепління; • зменшення накопичення відходів шляхом переробки та використання відходів, отриманих процесі під час виробництва; • підвищення ефективності економічних витрат шляхом повторного використання матеріалів та виробів; • заохочення розвитку інновацій та технологій більш чистого виробництва; • збереження природної флори та фауни, охорони та відновлення біорізноманіття.
II.	Ефективне використання державних ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> • скорочення соціальних та економічних витрат шляхом підвищення енергоефективності, управління екологічними ризиками, зменшення розміщення муніципальних відходів; • підвищення продуктивності праці та зменшення втрат робочого часу через захворювання завдяки поліпшенню умов праці (виховання, навчання).
III.	Розвиток ринку для інноваційних та екологічно вигідних продуктів (послуг)	<ul style="list-style-type: none"> • вирівнювання цін на товари та послуги з покращеними характеристиками впливу на навколишнє середовище порівняно з менш сталими партнерами; • підвищення доступності продуктів/послуг з поліпшеними екологічними характеристиками за конкурентними цінами; • поширення екологічних продуктів/послуг та продуктів з меншим негативним впливом на навколишнє середовище (наприклад, використання меншої кількості упаковки, заборона використання небезпечних та токсичних речовин); • підвищення доступності інформації про вміст та характеристики продукту/послуги для споживачів, щоб зробити придбання екологічних продуктів більш доступним.
IV.	Поліпшення умов праці та підвищення продуктивності	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення комфортних умов праці; • мінімізація впливу небезпечних та отруйних речовин на здоров'я людей через використання екологічних продуктів/послуг (наприклад, використання більш безпечних засобів для миття та чищення).
V.	Досягнення окремих цілей щодо соціальних стандартів	наприклад підтримка вітчизняних виробників, створення нових робочих місць, поліпшення умов праці, запобігання ізоляції для певних соціальних груп.
VI.	Досягнення лідерських позицій органів влади, промисловості та громадськості	(наприклад, на світовому рівні в різних галузях промисловості) через наслідування та демонстрацію екологічної та соціальної відповідальності виробництва та споживання.

СТАЛІ ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ: УСПІШНА ПРАКТИКА

Сталі публічні закупівлі в школах Бадалоні, ІСПАНІЯ

У Бадалоні (третє за величиною місто Каталонії, Іспанія) початкова школа IES La Pineda заощаджувала щорічно 9 574 літрів води та 2048 кВт-год електроенергії завдяки придбанню 100% переробленого паперу (128000 аркушів на рік).

Чисті вулиці в Барселоні, ІСПАНІЯ

Завдяки встановленню додаткових критеріїв до надавачів послуг щодо збору, вивезення та утилізації побутових відходів з метою покращення якості та сталості послуг, шум та викиди транспортних засобів, що використовувалися для збору відходів, знизилися:

- на 35% - для засобів на біодизелі та газу
- на 30% - для електричних або гібридних засобів.

Окреме збирання органічних відходів з метою компостування поширилося на всі райони. Кількість пунктів збору вторинної сировини збільшилася на 37%, а рівень економії води для забезпечення надання послуг зменшився на 90%.

Мийні засоби для шкіл, ФРАНЦІЯ

Використання екологічних чистих мийних засобів (у т.ч. засобів для чищення) у школах захищає персонал від впливу небезпечних хімічних речовин під час прибирання та зменшує ризики для дітей у дошкільних та початкових школах, де ці засоби будуть використовуватися. Відсутність небезпечних інгредієнтів та високий ступінь біологічного розкладу допомагають зменшити загальний вплив засобів на навколишнє середовище. Забезпечення економічного пакування зменшує кількість відходів спожиткової тари.

Закупівля продуктів харчування в міській лікарні Ноттінгем (NCH), Великобританія

Аналіз соціальних, екологічних та економічних витрат, у тому числі витрат на лікування та закупівлю харчових продуктів у NCH, довів, що при закупівлі продуктів харчування місцевого виробництва соціальні зовнішні витрати скоротилися на 30 000 фунтів стерлінгів на рік. Для органічних продуктів скорочення витрат

становило близько 70 000 фунтів стерлінгів. Найбільша соціальна економія - близько 115 000 фунтів стерлінгів.

METRO Cash & Carry, Україна

В Україні «METRO Cash & Carry» зміцнює партнерські відносини з місцевими постачальниками; понад 1200 українських виробників постачають 90% продуктів харчування та непродовольчих товарів.

Джерело: "Green Public Procurement: a Collection of Good Practices", European Commission, 2012

Сталі закупівлі відрізняються від звичайних необхідністю розгляду екологічних та соціальних факторів виробництва і споживання товарів, робіт та послуг на всіх етапах їх життєвого циклу. Крім того, це дозволяє оцінити як експлуатаційні витрати, так і витрати, пов'язані з утилізацією використаних продуктів, проведення оцінки впливу на здоров'я людей та навколишнє середовище, прогнозування ризиків та наслідків тощо.

СПЗ дозволяє розглядати соціальні та екологічні ризики більш детально, уникати додаткових витрат (особливо в майбутньому) та більш ефективно пом'якшувати ризики. Наприклад, розуміння практики постачання та умов праці запобігатиме уникненню конфлікту між працівником та роботодавцем. Вимоги специфікацій щодо економічного пакування забезпечить заощадження коштів та природні ресурсів.

На практиці сталий підхід під час закупівель забезпечується шляхом застосування критеріїв сталості. Замовник повинен вирішити, які саме критерії сталості є найважливішими для певної категорії продукції.

Дуже важливо на початку процесу вирішити, які критерії будуть застосовані. На ранній стадії необхідно визначити пріоритетні критерії та проаналізувати ринкові пропозиції щодо наявності і вартості предмета закупівлі, що задовольняє вимоги встановлених критеріїв.

Екологічні критерії систем екологічної сертифікації та маркування розглядають як найбільш

Таблиця 1.2 - Порівняння підходів до публічних закупівель

Публічні закупівлі: традиційний підхід	Публічні закупівлі: сталий підхід
Основні критерії відбору	
1. Ціна. 2. Якість. 3. Інші кваліфікаційні критерії.	1. Ціна. 2. Якість. 3. Захист довкілля. 4. Охорона здоров'я людини. 5. Інші кваліфікаційні критерії.
Результати та ефективність	
1. Задоволення потреб у товарах, послугах чи роботах.	1. Задоволення потреб у товарах, послугах чи роботах. 2. Захист та відновлення довкілля. 3. Підвищення безпеки. 4. Зелене зростання національної економіки. 5. Забезпечення розвитку ринків товарів та послуг з поліпшеними екологічними характеристиками. 6. Розвиток та стимулювання екологічних інновацій.

Таблиця 1.3. Зелені закупівлі VS Сталі закупівлі

Зелені закупівлі		Сталі закупівлі	
Закупівля товарів, послуг та робіт з урахуванням їх впливу на навколишнє середовище та здоров'я людей порівнян з традиційними аналогами (перевага віддається предмету закупівель, що має менший вплив або не має жодного негативного впливу)		Закупівля товарів, послуг та робіт з урахуванням економічних, екологічних та соціальних факторів виробництва та споживання як критеріїв відбору та вибору	
Ключові аспекти	Зменшення негативного антропогенного впливу на довкілля та екологічних ризиків	Ключові аспекти	Зменшення негативного антропогенного впливу та екологічних ризиків для здоров'я людини та живих організмів
	Ціна, якість, функціональні характеристики		Енерго- та ресурсозберігальні технології й підходи
	Створення нових робочих місць		Соціальна відповідальність виробників, у тому числі щодо безпеки та умов праці
			Підтримка вітчизняних виробників та малого і середнього бізнесу

прозорі та надійні стандарти з оцінювання життєвого циклу та екологічних переваг предмета закупівель. Їх застосування як критеріїв відбору рекомендовано керівними документами для здійснення сталих закупівель Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) та міжнародним стандартом ISO 20400¹. Екологічний сертифікат та маркування згідно з ISO 14024 підтверджують відповідність предмета закупівель вимогам таких критеріїв.

Окрім сталих публічних закупівель, може застосовуватись і підхід екологічних (зелених) публічних закупівель. Ці два терміни дуже схожі за змістом, але різниця визначається факторами, які враховують при оцінці тендерних пропозицій (див. Таблицю 1.3).

1.2. КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА ПРИНЦИПИ СТАЛИХ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

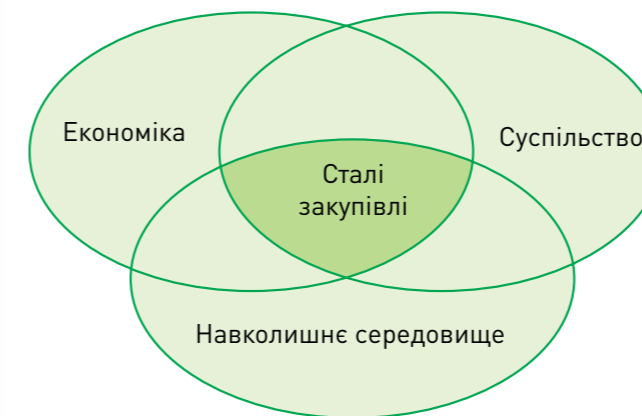

Рис. 1.2. Основні принципи сталих публічних закупівель

Закупівля здійснюється з врахуванням досягнення прийнятного балансу між трьома основними елементами сталого розвитку:

- Економіка* → економічне зростання;
- Навколишнє середовище* → екологічний баланс;
- Суспільство* → соціальний прогрес.

¹ ISO 20400:2017 Sustainable procurement – Guidance (Сталі закупівлі – Настанова)

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Економічні аспекти сталих публічних закупівель відображають повну вартість закупівлі товарів, послуг та робіт, безпосередньо пов'язаних із закупівлями та основними етапами їх життєвого циклу, наприклад експлуатація, переробка/утилізація. Управління економічними на основі оцінювання вартості життєвого циклу дозволяє досягти максимальної економії та ефективності, оптимального використання бюджетних коштів.

а) ринкова ціна на товари, послуги та роботи з поліпшеними екологічними характеристиками.

Ціна на продукцію з поліпшеними екологічними характеристиками може дещо відрізнятись порівняно з менш сталими товарами чи послугами аналогічного функціонального призначення. Іноді витрати на «дорогі зелені альтернативи» можна сприймати як непотрібну розкіш. Щоб уникнути таких ситуацій, замовник може використовувати деякі стратегії для оптимізації витрат на товари, послуги та роботи з екологічними ознаками, а саме:

1. Оптимізація закупівель – зменшення обсягу закупівель через мінімізацію або оптимізацію споживання. Наприклад, об'єм двостороннього друку та електронних документів зменшує до 50-90% використання паперу.

2. Централізовані закупівлі – консолідація органів державної влади та організацій з метою централізованої закупівлі може стимулювати постачальників до зменшення цінової пропозиції за одиницю через збільшення обсягу замовлення. Цей підхід особливо рекомендується для малих організацій з обмеженими ресурсами.

3. Мотивація виробників – запровадження обов'язкових екологічних та соціальних критеріїв як критеріїв відбору до технічних специфікацій документації конкурсних торгів; ці вимоги спонукають виробників/постачальників до пошуку рішень щодо відповідності критеріям ціни, якості та захисту довкілля.

4. Закупівля послуг замість товарів – іноді дозволяє зменшити загальну вартість, а отже, в окремих випадках варто закуповувати послуги, а не товар.

Наведені вище стратегії не описують усі доступні можливості. Залежно від різних внутрішніх та зовнішніх факторів, можна використовувати будь-які інші стратегії та підходи для регулювання ринкової ціни. Графік нижче (Рис. 1.3) може бути корисним у виборі найкращої стратегії оптимальних витрат при здійсненні СПЗ з урахуванням ринкової ціни на товари, послуги та роботи, що відповідають критеріям сталості.

б) «приховані» витрати протягом усього життєвого циклу.

Ціна придбання товару - це початок у розрахунку вартості продукту. Обслуговування та ремонт можуть іноді коштувати більше початкової ціни покупки. Якість, надійність і доступність технічного обслуговування, дешеві запчастини можуть допомогти мінімізувати витрати.

Традиційно ціна є основним критерієм вибору

Товар/витрати	Олівець	Легковий автомобіль
Вартість придбання	приблизно 1 долар США	від 5 000,00 доларів США
Технічне обслуговування та експлуатаційні витрати	купівля точила для олівців приблизно 1 долар США, воно може використовуватися для багатьох олівців	vary between 3 000 and 8 000 USD
Вартість відмови в роботі може дорівнювати	вартості нової покупки олівця	вартості прокату автомобіля на період ремонту
Витрати на переробку	0 доларів США (пряма дорога до смітника)	залежно від законодавства та ціни на металобрухт
Термін служби	Приблизно 3 міс.	8-10 років

Джерело: J.W. Bull "Life Cycle Costing for Construction"

постачальника, що може істотно ускладнити процес закупівлі. Особливо ця проблема притаманна бюджетним організаціям з обмеженим або недостатнім фінансуванням. Проте в багатьох випадках первинна ціна не може включати «приховані» витрати на товари та послуги протягом їх життєвого циклу (наприклад, довговічність, вартість переробки чи утилізації, споживання енергоресурсів тощо).

Вартість життєвого циклу будь-якого продукту розглядає чотири такі елементи: витрати на придбання, обслуговування та експлуатаційні витрати для забезпечення ефективної роботи, вартість обслуговування, витрати на переробку чи утилізацію.

Залежно від продукту, вартість їх життєвого циклу може значною мірою відрізнитися, що проілюстровано нижче:

Сталі публічні закупівлі орієнтовані на максимально можливий облік загальних витрат у життєвому циклі, включаючи «приховані» витрати (наприклад витрати на технічне обслуговування та експлуатацію, утилізацію чи переробку і т. ін.).

- Створення організації з централізованих закупівель
- Розроблення online - платформи для централізованих закупівель.
- Залучення аутсорсингової компанії.

- Впровадження обов'язкових до предмета закупівлі критеріїв сталості та соціальних критеріїв.
- Підписання довгострокових контрактів.
- Підтримка місцевих постачальників/виробників.

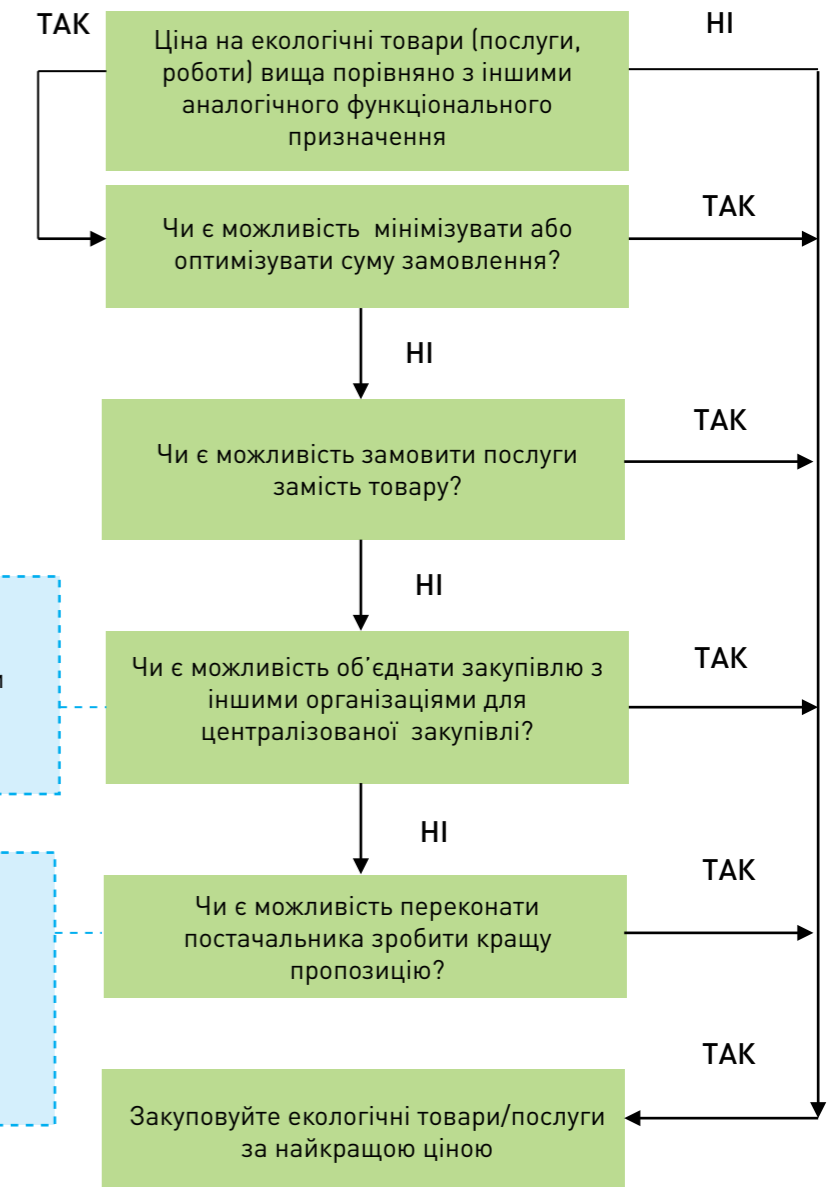

Рис. 1.3. Стилий план вибору Стратегії оптимальних витрат СПЗ

С. Операційні та комунальні витрати

Використання енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій та послуг може суттєво знизити експлуатаційні витрати та рахунки за комунальні послуги. Крім того, закупівля продукції з покращеними екологічними характеристиками знижує витрати, пов'язані з їх використанням та утилізацією. Наприклад, безпечні мийні засоби покращують умови праці, зберігають здоров'я працівників та зменшують оплату на лікарняні; упаковка, яка придатка для переробки, зменшує витрати на її утилізацію; централізований збір використаного паперу

(друкарського паперу, пакування) може бути додатковим джерелом доходів (від 0,70 грн. за 1 кг паперу).

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Екологічні аспекти відображають вплив виробництва та споживання товарів та послуг на навколишнє середовище (наприклад, викиди в повітря, ґрунт та воду, зміни клімату, біорізноманіття, природні ресурси та зменшення водних ресурсів) та безпека для здоров'я людей.

ЯКИЙ ПРОДУКТ Є «ЕКОЛОГІЧНО ДРУЖНИМ»?

Ця відповідь є досить складною, оскільки необхідно враховувати численні потенційні впливи на стан довкілля та здоров'я людини протягом усього життєвого циклу продукту – від добування/отримання сировини до виробництва через використання та утилізацію. Наприклад, це може бути продукт з меншою кількістю упаковки або продукт, який має високий клас енергоефективності або збереження води, продукт, який можна розібрати, без вмісту токсичних речовин, з поліпшеними порівняно з державними нормами показниками безпеки і т. ін.

Екологічні характеристики та переваги продуктів допомагають визначати екологічні пріоритети, такі як енергоефективність, збереження води, захист місць існування, зменшення

викидів забруднювальних речовин та парникових газів, тощо.

Наприклад, вимоги до екологічних продуктів, безпосередньо пов'язаних із кліматом, стосуються використання викопного палива або споживання енергії у виробничому процесі. Крім того, вимоги можуть бути менш очевидними, наприклад, автомобільні шини, де вимога низького опору під час їзди призводить до зменшення споживання палива, щотакж зменшує вплив на клімат.

Вплив на навколишнє середовище та покращення екологічних умов для кожної конкретної групи продуктів будуть різними. Наприклад, для лакофарбових матеріалів, засобів для чищення та теплоізоляційних матеріалів є певні екологічні та соціальні переваги для кожної з підкатегорій (див. Табл. 1.4).

Таблиця 1.4 - Екологічні та соціальні переваги для лакофарбових матеріалів, засобів для чищення та теплоізоляційних матеріалів

Галузь	Категорія продукції	Підкатегорія	Основні екологічні/соціальні переваги
Енергетика, паливо та хімія	Лакофарбові матеріали	1. Лакофарбові матеріали на основі поліконденсації та полімеризації смол	Якісний захист *, хімічні ** та фізико-хімічні властивості *** покриття; концентрація токсичних речовин (за факторами ризику) обмежена
		2. Лакофарбові матеріали на основі природних смол	Скорочення викидів, пов'язаних з виробництвом основних інгредієнтів для органічних розчинників; гарні хімічні ** і фізико-хімічні властивості *** покриття.
		3. Лакофарбові матеріали на основі ефірів целюлози	Use of cellulose instead of organic solvents, which reduces the content and emissions of VOCs; renewable sources of raw materials for the production of cellulose and / or at least 50% of the content of recycled materials for the production of pulp; without the content of highly toxic substances
		4. Водно-дисперсійні фарби	Без вмісту летучих органічних сполук (ЛОС) та високотоксичних речовин; використання води замість органічних розчинників забезпечує максимальне зниження викидів.
Мийні засоби	Мийні засоби	1. Синтетичні мийні засоби	Вміст речовин олеохімічного (природного) походження не менш 40%; без вмісту аніонних ПАВ, що забезпечує високу здатність до первинної біодеградації поверхнево-активних речовин
		2. Засоби для чищення на олеохімічній основі (натуральній основі)	Вміст речовин олеохімічного (природного) походження не менш 80%; обмеження вмісту ЛОС та цеолітів до 15%

Галузь	Категорія продукції	Підкатегорія	Основні екологічні/соціальні переваги
Будівництво, будівельні матеріали та спеціальне обладнання	Теплоізоляційні матеріали	1. Органічні теплоізоляційні матеріали	Використовувати як основу для виробництва не менше 50% відходів деревини або сільськогосподарських відходів (наприклад, тростини, торфу); без вмісту токсичних речовин; з відносно хорошою теплоємністю і біологічними властивості; звертаючи увагу на пожежну безпеку****
		2. Мінеральні теплоізоляційні матеріали	Підвищення показників безпеки щодо радіоактивності та вмісту важких металів; без вмісту високотоксичних речовин; висока теплоємність

* *Захисні властивості лакофарбових матеріалів: опір у різних атмосферних умовах, термостійкість, світлостійкість, морозостійкість.*

** *Хімічні властивості лакофарбових матеріалів: стійкість під дією атмосфери, агресивних газів, лугів, кислоти, різних хімічних розчинів, води, масла, бензину, емульсій, розчинів мила.*

*** *Фізичні та хімічні властивості лакофарбових матеріалів: зносостійкість, міцність, твердість, еластичність, міцність на згин, адгезія.*

*****Використання целюлози замість органічних розчинників зменшує вміст і викиди ЛОС; поновлювані джерела сировини для виробництва целюлози та/або щонайменше 50% вмісту перероблених матеріалів для виробництва целюлози; без вмісту високотоксичних речовин*

Метод оцінки життєвого циклу застосовується для аналізу фактичного та потенційного впливу на всіх етапах життєвого циклу продукту/послуги (від колиски до могили) та оцінювання екологічних показників товарів, послуг або робіт.

Наприклад, розглянемо життєвий цикл графітового олівця. Як правило, кедр, графіт, вода і пемза, металеві частини, фарби та віск використовуються для виготовлення звичайного олівця з гумкою зверху. Металева руда, графіт та пемза видобуваються з надр. Для отримання деревини вирубується ліси. Каучук збирають з дерев, які зростають в Азії і дозрівають чотирнадцять років. Технологічний процес виготовлення металу потребує значних енергетичних витрат. Фарба виготовляється з хімічних речовин та барвників. Виробництво олівців практично повністю механізоване.

Життєвий цикл графітового олівця включає такі етапи: вилучення сировини, виготовлення, використання та утилізація використаного продукту (Мал.1.4).

Звичайно, кінцеві користувачі не повинні аналізувати всі негативні аспекти виробництва та споживання продукції. Щоб дізнатися, яка з них є кращою для навколишнього середовища і здоров'я людини або має покращені екологічні властивості, споживачі можуть використовувати екологічне маркування.

Екологічне маркування ідентифікує товари чи послуги, що довели свою загальну екологічну ефективність у межах визначеної продуктової категорії. Більш детальна інформація про екологічне маркування, його типи наведена у розділі 2.7.8.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

Серед факторів, від яких залежить здоров'я населення, Всесвітня організація охорони здоров'я віддає провідне місце якості навколишнього середовища, продуктів харчування та питної води.

Від рівня екологічної культури та свідомості суспільства залежить спрямованість поведінки людей та ухвалених ними рішень.

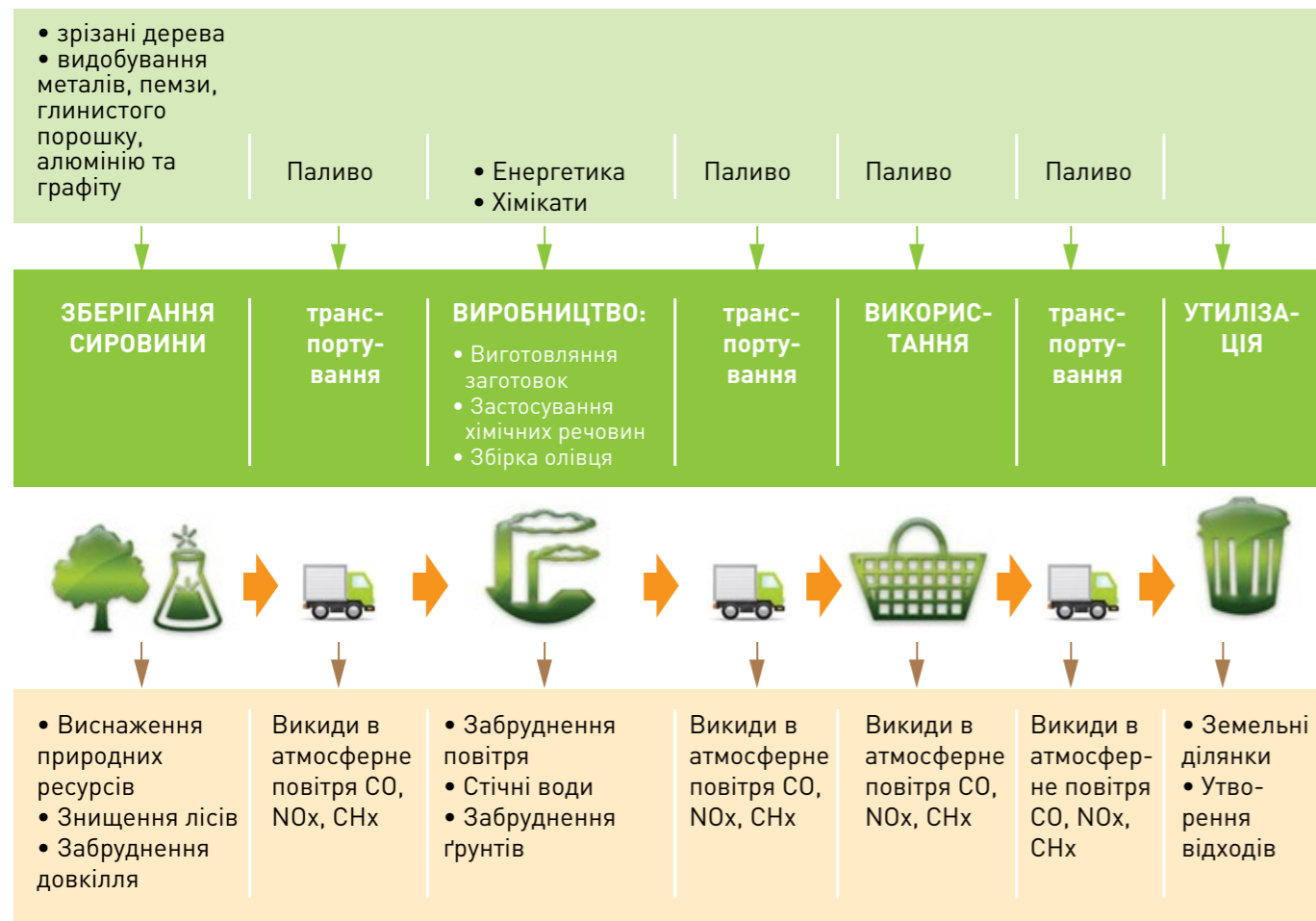

Рис. 1.4. Життєвий цикл графітових олівців

Джерело: адаптовано з презентації Реєліні Різ «Життєвий цикл олівця».

Сталі закупівлі можуть допомогти в розв'язанні проблем на місцевому рівні або досягненні соціальних цілей окремої організації. Наприклад, використання нетоксичних лакофарбових та інших матеріалів для оздоблення, засобів для прибирання та постачання якісних продуктів харчування, вироблених відповідно до екологічних або органічних стандартів, сприятиме створенню здорових умов праці, навчання тощо.

Сталі закупівлі дозволяють розв'язати такі ключові соціальні проблеми, як створення робочих місць, якість умов праці, регіональний розвиток.

У розв'язанні соціальних проблем зелені закупівлі можуть бути ефективними для:

- досягнення відповідності високим стандартам умов праці;
- розвитку інновацій на місцевому рівні - стимулювання екологічно інноваційних підходів та забезпечення потенційних ринків для таких товарів може допомогти місцевим товаровиробникам або надавачам послуг отримати конкурентну перевагу на національному й міжнародному рівнях;
- поліпшення іміджу й підтвердження дотримання принципів сталого розвитку та корпоративно-соціальної відповідальності в цілому

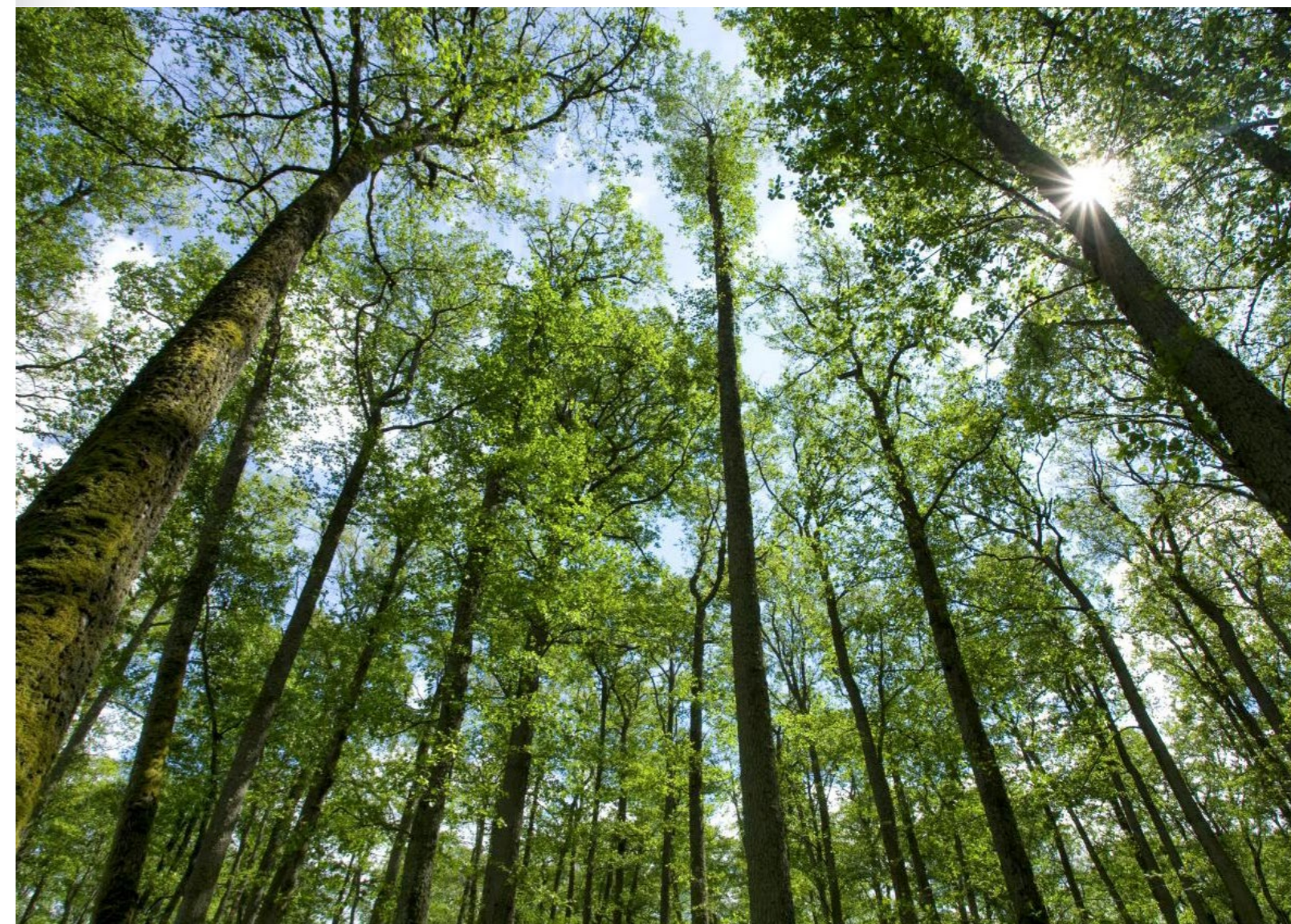
КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Практичний досвід доводить, що сталі публічні закупівлі передбачають не тільки посилення вимог та розширення критеріїв оцінки пропозицій на конкурсних торгах.

Це нова філософія організації закупівель, де кожен учасник розуміє та бере на себе відповідальність за екологічні та соціальні наслідки виробництва та споживання (у тому числі виробники, постачальники та споживачі).

Існує три основні аксіоми, які рекомендують враховувати під час інтеграції принципів сталості процес під час закупівлі (див. нижче):

АКСІОМА 1	АКСІОМА 2	АКСІОМА 3
Забезпечення сталих публічних закупівель є інструментом розв'язання екологічних та соціальних проблем.	Сталі публічні закупівлі варто реалізовувати поступово - поетапне включення екологічних та соціальних критеріїв до пріоритетних продуктів за найважливішими екологічними показниками.	Сталі публічні закупівлі вимагають прийняттого механізму реалізації, який дозволить, з одного боку, сприймати невідповідність традиційних закупівель подальшому розвитку євроінтеграційних процесів, з іншого - збалансувати економічні, екологічні та соціальні інтереси до предмета закупівлі.

Щоб допомогти країнам та організаціям отримати загальне уявлення про сталі публічні закупівлі, у рамках **Марракешського процесу** було розроблено низку керівних принципів. Ці принципи ґрунтуються на систематичному покроковому підході для впровадження або подальшого розвитку СПЗ. Ці принципи стосуються будь-якої зацікавленої сторони, яка бере участь у і публічних закупівлях, із зацікавленістю у забезпеченні сталого замовлення та належного управління закупівлями.

ПРОЦЕС МАРРАКЕША

Процес Марракеша - глобальний процес підтримки розроблення 10-річної програми впровадження сталого споживання та виробництва (10YFP) на глобальному рівні, розпочатий у Йоганнесбурзі під час Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку (2002).

Процес Марракеша передбачає надання допомоги країнам у реалізації зусиль зі:

- екологізації (озеленення) економіки;
- сталого розвитку бізнесу;
- стимулювання споживачів до екологічно дружнього способу життя.

У рамках цільової групи Марракешського процесу Програма ООН з навколишнього середовища надає допомогу країнам у здійсненні політики сталих закупівель шляхом консультацій та експертної підтримки. Процес Марракеша сприяв утворенню семи тематичних цільових груп з розвитку досвіду та підходів до реалізації принципів сталого споживання і виробництва на регіональному, національному та місцевому рівнях. Ці цільові групи пропонують політичні заходи, методології нарощування потенціалу, а також надають підтримку просуванню сталого споживання та виробництва. Одна з таких - цільова група зі сталих державних закупівель.

Принципи діяльності Марракешської робочої групи з питань сталих державних закупівель

Принцип 1: сталі публічні закупівлі – це гарні закупівлі	Об'єднувати та дотримуватися основних елементів належного державного замовлення (прозорості, справедливості, недискримінації, конкурентоспроможності, відповідальності, ефективного використання державних коштів та перевірки) та інтегрувати їх із трьома аспектами сталого розвитку: соціальним, екологічним та економічним. Оцінювати повну вартість та впливи предмета закупівель протягом усього життєвого циклу.
Принцип 2: упровадження сталих публічних закупівель потребує лідерства	Сприяння найкращим результатам СПЗ, використовуючи успішні приклади та досвід.
Принцип 3: сталі публічні закупівлі сприяють досягненню широких політичних цілей	Застосовувати СПЗ для досягнення широкого кола державних цілей, поєднуючи їх з цілями замовника; розвивати ринки сталих інноваційних рішень та створення нових робочих місць.
Принцип 4: сталі публічні закупівлі забезпечують максимальну прозорість та ефективність закупівлі	Забезпечувати участь усіх зацікавлених сторін, включаючи органи влади, споживачів, виробників, постачальників, підрядників, організаторів та інститутів громадянського суспільства. Навички, необхідні для СПЗ, - це зв'язок та аналіз, здатність впливати на переговори та професіоналізм, розуміння ринку та всіх різних впливів на сталість процесу закупівель.

Принципи діяльності Марракешської робочої групи з питань сталих державних закупівель

Принцип 5: упровадження сталих закупівель базується на якісних організаційних принципах управління	СПЗ базується на підході, оснований на оцінюванні ризиків, постійно аналізуючи та орієнтуючись на питання, що мають найвищий вплив чи пріоритет. СПЗ як частина організаційних систем управління може допомогти зробити це частиною усталеної практики закупівель.
Принцип 6: СПЗ контролює результати та наслідки	Вимірювання результатів для відстеження прогресу, а також виявлення сфер, що потребують покращення. Оцінювання результатів та моніторинг повинні включати екологічні та соціальні показники.

КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

[Джерело: Агенція із захисту навколишнього середовища США](#)

Агенція із захисту навколишнього середовища США розробило п'ять керівних принципів, які забезпечують основу для забезпечення сталих закупівель. А саме:

- **Навколишнє середовище + ціна + продуктивність** = екологічно вигідні закупівлі, що включають вимоги до екологічного міркування як частину звичайного процесу закупівель.
- **Запобігання забрудненню** - підкреслює попередження забруднення як частини процесу закупівель.
- **Оцінка життєвого циклу або декількох його стадій** - розглядає найбільш суттєві впливи протягом усього життєвого циклу товару/послуги відповідно до визначеної категорії.
- **Порівняння впливів на довкілля** - порівнює екологічні наслідки при виборі послуг.
- **Інформація про ефективність закупівлі** - точна та змістовна інформація про економічні, екологічні та соціальні переваги закупівлі товарів/послуг за визначеними критеріями сталості.

ЯК ІНТЕГРУВАТИ СТАЛІСТЬ У ЗАКУПІВЛІ

Щоб чітко визначити повноваження, відповідальність та встановити керівні принципи для процедур закупівель, варто розробити **план поліпшення політики щодо публічних закупівель**.

Політика сталих публічних закупівель є набором намірів та принципів, які визначають загальні параметри для постачальника товару, надавача послуг чи виконавця робіт.

Вона спрямована на забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів водночас із зменшенням та попередженням негативних екологічних наслідків протягом усього життєвого циклу виробництва та споживання товарів/послуг, а також оцінку результатів. Політика СПЗ визначає рівень екологічної відповідальності та обсяг зобов'язань щодо захисту довкілля та здоров'я людей.

Основними завданнями політики СПЗ є:

1. Формування основи для довгострокових заощаджень.
2. Інформування постачальників товару (надавачів послуг, виконавців робіт) про «сталі вектор» розвитку бюджетної організації та принципи сталих закупівель.
3. Встановлення загальних вимог до показників сталості та надання рекомендацій для включення таких вимог до технічних специфікацій документації конкурсних торгів як критеріїв вибору.

4. Стимулювання для екологічно відповідального споживання в організації замовника.

При розробленні політики СПЗ враховують такі питання:

1. Підтримка та зобов'язання - залучення вищого керівництва для підтримки інтеграції СПЗ.

2. Відповідальність - визначення осіб, відповідальних за втілення сталості в організації та процесі закупівель.

3. Аналіз - відображає цілі та завдання організації, ділову етику і включає зобов'язання щодо постійного вдосконалення.

4. Цілі та КПД - включають основні показники ефективності та цілі для вимірювання прогресу.

5. Зв'язок та огляд - спілкування з персоналом, ключовими постачальниками та іншими зацікавленими сторонами послідовно, стисло і чітко.

Існує п'ять кроків, дотримання яких може допомогти розробити політику СПЗ.

Крок 1. Дослідження проблем та потреб у сфері сталого розвитку:

1.1. Оцінити можливі проблеми сталого розвитку для організації.

1.2. Зрозуміти, чи можна об'єднати екологічні, соціальні та економічні цілі.

1.3. Проаналізувати переваги та ризики реалізації СПЗ. **Крок 2. Визначитись з власним розумінням сталого розвитку:**

2.1. Визначити, що означає СПЗ для організації.

2.2. Визначити бачення та цілі СПЗ.

2.3. Визначити цілі та завдання для прийняття рішень щодо СПЗ.

Крок 3. Розробити керівні принципи:

3.1. Визначити рамки ефективної практики для досягнення прогресу в забезпеченні сталих закупівель.

3.2. Визначити ключові питання, які варто ставити під час процедур закупівель, щоб сприяти прийняттю стратегічних рішень.

3.3. Гармонізувати зовнішні та внутрішні механізми закупівель, включаючи інтеграцію екологічних та соціальних покращень.

Крок 4. Визначення інструментів та ресурсів: підтримка персоналу шляхом визначення інструментів, методів, механізмів моніторингу, керівництва та ресурсів, які варто використовувати.

Крок 5. Розробити політику СПЗ та план дій для досягнення визначених цілей та завдань.

З метою забезпечення єдиного регулювання правил та процедур проведення конкурсних торгів, визначення спільних стратегічних цілей та завдань мобілізації фінансових ресурсів, їх раціонального розподілу та використання для задоволення економічних, соціальних та екологічно бажаних цілей важливо розробляти стратегію сталого розвитку **публічних закупівель у межах організації.**

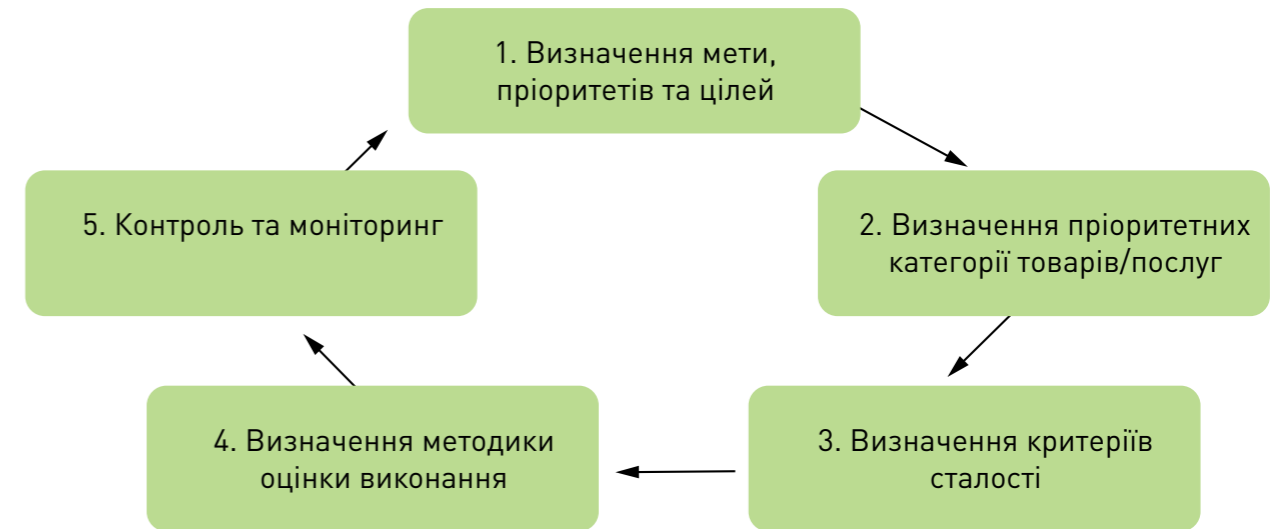
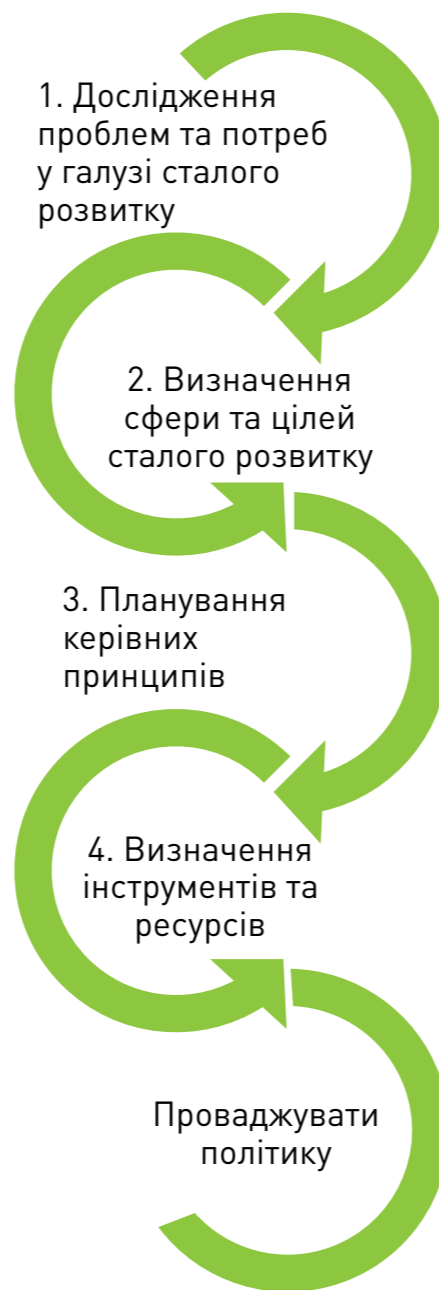

Рис. 1.5. Розроблення стратегії СПЗ

Джерело: Бюлетень зеленого бізнесу, Міжнародне бюро праці 2015 Маніша Мішра, Сохіна Сінгх та Арпіта Гоял

1.3. ПРАВОВА БАЗА СТАЛИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Закон України «Про публічні закупівлі» №1078-VIII, прийнятий у 2016 році, та Закон України «Про особливості закупівель у певних сферах господарської діяльності» № 4851 від 24 травня 2012 року – основні права, що встановлюють правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади.

Метою законодавства у сфері закупівель є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції.

Прийняття нового Закону про публічні закупівлі сприяє реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та створення системи електронних закупівель. Це значний розвиток боротьби з корупцією в Україні шляхом забезпечення прозорості та підзвітності процесу публічних закупівель.

Крім цього Закону, до основних нормативно-правових актів, які становлять правову базу, що безпосередньо регулює сферу закупівель, належать:

1. *Постанови Кабінету Міністрів України та накази Мінекономрозвитку:*

- від 24 лютого 2016 р. №166 «Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків»²;
- від 23.03.2016 р. № 291 «Про встановлення розміру плати за подання скарги»³.

2. *Накази Мінекономрозвитку:*

- від 30.03.2016 №557 «Про затвердження Примірною положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб)»⁴;

² <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/166-2016-%D0%BF>

³ <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/List?lang=uk-UA&tag=Normativno-pravoviAkti3>

⁴ <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/List?lang=ukUA&tag=Normativno-pravoviAkti3>

- від 22.03.2016 №490 «Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель»⁵;
- від 18.03.2016 №477 «Про затвердження Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі»⁶;
- від 17.03.2016 №454 «Про затвердження Порядку визначення предмета закупівлі»⁷ (діє з 5 квітня 2016 р. для закупівель за Законом «Про публічні закупівлі»);
- від 13.04.2016 №680 «Про затвердження примірної тендерної документації»⁸.

Крім цього, наказом ДП «Зовнішторгвидав України» від 13.04.2016 р. № 35 затверджено «Порядок здійснення допорогових закупівель», що можуть здійснюватися відповідно до Закону.

5 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0449-16>

6 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0447-16>

7 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0448-16>

8 <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/List?lang=uk-UA&tag=Normativno-pravoviAkti3>

Станом на 01.12.2017 року в українському законодавстві відсутній окремий нормативно-правовий акт, який підтримує здійснення сталих публічних закупівель, але чинна правова база має всі передумови для реалізації СПЗ та надає багато можливостей для споживачів включити екологічні та соціальні вимоги до документів документації конкурсних торгів.

1.4. ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Практичний досвід багатьох органів влади, що здійснюють публічні закупівлі на постійній основі, доводить, що крім основної функції закупівлі – придбання товарів, послуг або замовлення робіт на максимально вигідних економічних умовах може мати ширші соціальні, економічні та екологічні наслідки.

Переважно в Україні публічні закупівлі здійснюються без врахування соціальних та екологічних критеріїв. Але застосування екологічних критеріїв відповідає вимогам Закону України «Про публічні закупівлі» щодо необхідності включення до документації конкурсних торгів застосування заходів із захисту довкілля (при проведенні відкритих торгів та попередньої кваліфікації).

Також замовник згідно зі статтею 22 цього Закону має можливість застосовувати екологічні критерії в технічних специфікаціях документації конкурсних торгів як критерії відбору. Замовники можуть посылатися на стандарти, що встановлюють екологічні критерії до предмета закупівель, у тому числі щодо його характеристик (наприклад енергоефективність, функціональні характеристики, біологічний розклад та інші екологічні характеристики), цим забезпечуючи ефективність закупівлі.

Практики сталого розвитку публічних закупівель відбуваються по-різному в різних національних контекстах. Залежно від різних чинників формалі-

зація СПЗ досягається за допомогою різних інструментів, наприклад, за допомогою нормативно-правових актів, керівних документів та оглядів кращих практик застосування, пілотних проектів та програм реформ, які разом дозволяють генерувати позитивний досвід та результати для зміцнення потенціалу застосування СПЗ.

Звичайно, сталі закупівлі можуть упроваджуватися разом з іншими інструментами формування національної політики, такими як національні плани дій зі сталого розвитку, реалізації державної екологічної політики та реформування системи публічних закупівель. Відсутні чіткі, уніфіковані для усіх держав рекомендації, як саме спосіб необхідно забезпечити правові основи для впровадження СПЗ. Українське законодавство прямо не визначає проведення публічних закупівель на засадах сталості, проте це не обмежує таку практику.

Три основні виклики для представників уряду та бізнесу щодо забезпечення успішного впровадження сталих публічних закупівель в Україні полягають у виконанні трьох основних завдань, а саме:

I. Впроваджувати політику та заходи на підтримку СПЗ, відповідно до національної стратегії та цілей сталого розвитку.

II. Забезпечувати підтримку національних та місцевих виробників продукції з поліпшеними екологічними характеристиками.

III. Розробляти адекватні критерії сталості, з урахуванням сучасних соціально-економічних та екологічних умов країни.

Над виконанням цих завдань працює Уряд за підтримки проектів технічної допомоги ЄС.

Вивчимо ці питання більш докладно.

I. Впроваджувати політику та заходи щодо підтримки СПЗ відповідно до національної стратегії та цілей сталого розвитку.

Стратегія сталого розвитку «Україна 2020»

Підписаний Президентом України Указ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»⁹ став основним дороговказом для подальшого розвитку нашої держави на наступні п'ять років. Це своєрідна «п'ятирічка», заснована на європейському досвіді та підкріплена конкретними показниками, яких необхідно досягти за п'ять років.

Основною метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі шляхом здійснення 62 реформ на засадах сталого розвитку та євроінтеграції.

15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення цілей сталого розвитку, зокрема щодо сталого споживання. У доповіді представлені результати адаптації 17 Глобальних цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку.

У 2015 році за ініціативою Уряду України та за сприяння Програми розвитку ООН в Україні була розроблена національна система досягнення 17 Глобальних цілей сталого розвитку¹⁰, (86 завдань та 172 показники для моніторингу їх виконання). Протягом року над системою працювало понад 800 національних та зарубіжних експертів, використовуючи широкий спектр інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів. Система та встановлені нею показники досягнення Цілей були схвалені у 2017 році.

9 Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» від 12.01.2015 № 5/2015.

10 Ознайомитись повним текстом доповіді, зокрема національними цілями та завданнями зі сталого розвитку, можна за посиланням <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/sustainable-development-goals--targets-and-indicators.html>

Стратегія державної екологічної політики

Затверджена Законом України державна екологічна політика на період до 2020 року визначає екологічне маркування як один з інструментів досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього середовища (Ціль 3).

Оновлений проект Стратегії до 2030 року, розроблений Міністерством екології та природних ресурсів України, та національний план дій, спрямований на її реалізацію, доповнює попередній варіант Стратегії впровадження Цілі 1 Формування в суспільстві екологічних цінностей та засад сталого споживання і виробництва. Заходи щодо досягнення цієї Цілі спрямовані на розвиток в Україні інструментів сталого споживання та виробництва, систем екологічного управління, екологічної сертифікації продукції згідно з вимогами міжнародних стандартів та пропагування екологічного маркування серед споживачів.

Закон України «Про публічні закупівлі» та процес подальших реформ системи державних закупівель

Застосування екологічних критеріїв відповідає вимогам Закону України «Про публічні закупівлі» щодо необхідності включення до документації конкурсних торгів застосування заходів із захисту довкілля (при проведенні відкритих торгів та попередньої кваліфікації).

Крім того, замовник згідно із цим Законом має можливість застосовувати екологічні критерії в технічних специфікаціях документації конкурсних торгів як критерії відбору. Замовники можуть посилалися на стандарти, що встановлюють екологічні критерії до предмета закупівель, у тому числі щодо його характеристик (наприклад енергоефективність, функціональні характеристики, біологічний розклад та інші екологічні характеристики), тим самим забезпечуючи ефективність закупівлі.

Згідно зі статтею 152 Угоди про Асоціацію Україна – ЄС, Україна до 2019 року зобов'язана впровадити в систему закупівель на законо-

давчому рівні вимоги, що забезпечать більшу інтеграцію екологічних і соціальних критеріїв на основі відповідних стандартів до виконавців контрактів або до закуповуваних для державних потреб товарів, послуг чи робіт, зокрема:

- умов інтеграції соціальних та екологічних стандартів та вимог до виконавців контрактів або до продукції, що закуповується для державних потреб, як характеристик та елементів оцінки пропозицій у процедурах закупівлі (статті 74 і 77 Директиви 2014/24/ЄС);
- стандартів підтвердження якості продукції та міжнародних стандартів екологічного маркування (статті 74 і 77 Директиви 2014/24/ЄС);
- вимог і методів визначення вартості закуплених товарів, робіт і послуг у розрахунку їх повного життєвого циклу і додаткових витрат на екологічні, соціальні та технологічні наслідки їх використання (експлуатації) (статті 31, 68, 78-82 Директиви 2014/24/ЄС);
- спеціальних умов публічної закупівлі товарів та послуг, які закуповуються з метою підтримки зайнятості соціально незахищених осіб, інвалідів, а також для надання спеціалізованих послуг творчими об'єднаннями чи неприбутковими організаціями у сфері культури, охорони здоров'я та соціальної допомоги населенню (статті 20 і 77 Директиви 2014/24/ЄС);
- поділу загального обсягу закупівлі на лоти (принципи обґрунтування замовником невідзначення лотів та можливості укладення контракту більше ніж на один лот з одним і тим самим учасником процедури), зокрема, з метою створення умов для участі малого та середнього бізнесу в процедурах закупівлі (стаття 46 Директиви 2014/24/ЄС).

Вищезазначені зобов'язання відображені у Стратегії реформування системи публічних закупівель («дорожня карта») (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 175-р).

II. Забезпечити підтримку національних та місцевих виробників продукції з поліпшеними екологічними характеристиками.

Зелені інвестиції

Основні гравці на фінансовому ринку, такі як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Корпорація НЕФКО та інші, висуюють у своїх інвестиційних портфелях обов'язкові екологічні критерії як один з елементів сталості проекту.

Державна допомога

Однією з перешкод на шляху впровадження СПЗ є низький потенціал для модернізації виробничих підприємств, однак уряд планує надавати державну підтримку виробникам для захисту навколишнього середовища за допомогою програм державної допомоги, які реалізуються відповідно до статті 6 Закону України «Про Державну допомогу суб'єктам господарювання».

Станом на грудень 2017 року триває обговорення проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища», яку розроблено відповідно до пункту 6 частини другої статті 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Метою надання державної допомоги на захист довкілля може бути усунення або попередження завдання шкоди довкіллю, підвищення ефективності використання природних ресурсів, поліпшення екологічних характеристик продукції на усіх стадіях життєвого циклу, у тому числі підвищення енергоефективності та заохочення використання альтернативних джерел енергії.

Прийняття акта найближчим часом забезпечить виконання Україною зобов'язань, взятих відповідно до Угоди про асоціацію Україна – ЄС щодо прийняття національного законодавства про державну допомогу.

III. Розробити адекватні критеріїв сталості, з урахуванням сучасних соціально-економічних та екологічних умов країни.

Збалансованість екологічних та соціальних критеріїв технічних специфікації разом з критеріями умовами виконання договору – є складним завданням, особливо якщо немає реального розуміння переваг та мотивації вибору екологічно вигідних товарів, послуг та робіт.

У цій ситуації будь-які вимоги до сталості повинні співвідноситися з такими питаннями, як чинне законодавство, екологічні та соціальні стандарти, рівень розвитку галузі.

Критерії СПЗ для визначення сталості товарів чи послуг можуть ґрунтуватися на вимогах національних стандартів у поєднанні з екологічними критеріями добровільної системи екологічної сертифікації та маркування (знак «Зелений журавлик») згідно ДСТУ ISO 14024¹¹.

Критерії сталості, які ґрунтуються на результатах дослідження життєвого циклу продукції та показниках найкращих доступних технологій більш чистого виробництва, впроваджуються як стандарт для кожної категорії товарів чи послуг. Такі критерії визначають вимоги

до сировини, виробництва, готової продукції, пакування та споживчої тари, умов транспортування, маркування та інформування споживача. Такі вимоги не дублюють державні норми, але посилюють та/або доповнюють їх, що фактично визначає поліпшені екологічні

¹¹ ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації – Екологічне маркування типу I – Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT). Цей стандарт встановлює принципи та методи розроблення систем екологічної сертифікації та маркування типу I, включаючи вибір категорій продукції, встановлення екологічних критеріїв і функціональних характеристик продукції, а також процедур сертифікації для присвоєння цього маркування. Стандарт впроваджений до української національної системи стандартизації шляхом гармонізації міжнародного стандарту ISO 14024:1999 методом тотожного перекладу (пряме застосування).

характеристики продукції. На сьогодні в Україні прийняті екологічні критерії оцінки життєвого циклу для 54 категорій продукції, з яких для здійснення сталих закупівель вже застосовуються стандарти для лакофарбових матеріалів, мийних засобів та засобів для чищення і теплоізоляційних матеріалів.

На практиці підприємства, які хочуть запровадити ресурсозберігальні та більш чисті технології виробництва, виробляти продукцію з поліпшеними екологічними характеристиками, знаходяться в правовій сфері та не мають бар'єрів для участі в сталих публічних закупівлях.

Впровадження СПЗ в Україні перебуває на початковому рівні, тому застосування цього підходу викликає безліч питань та непорозумінь з боку як замовників, так і постачальників. Тому необхідні відповідні навчальні програми. Підготовка повинна бути доступною і зрозумілою всім співробітникам, незважаючи на їхню освіту та професійну кваліфікацію.

1.5. ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Перші пілотні торги зі сталих державних закупівель відбулися в рамках виконання компоненти 1.6 «Заохочення зміни державного споживання через впровадження практики сталих державних закупівель» регіональної програми технічної підтримки ЄС «Екологізація економіки у країнах Східного партнерства ЄС» (EaP-GREEN) у 2017 році.

Станом на 01 листопада 2017 року Закон України «Про публічні закупівлі» встановлює вимогу щодо включення до документації конкурсних торгів застосування заходів із захисту довкілля (при проведенні відкритих торгів та попередньої кваліфікації). Також Закон вказує на те, що документація конкурсних торгів повинна містити посилання на стандарти, що визна-

чають характеристики, вимоги, умовні позначення та термінологію, пов'язану з товарами, роботами або послугами. Згідно з цією нормою Закону замовники можуть посилаються на стандарти, які встановлюють додаткові критерії до предмета закупівель, у тому числі щодо його характеристик (наприклад енергоефективність, функціональні характеристики, біологічний розклад та інші екологічні характеристики), тим самим забезпечувати ефективність закупівлі.

Отже, при здійсненні пілотних тендерів у 2017 році замовники мали можливість застосовувати виключно критерії сталості до предмета закупівель у технічних специфікаціях документації конкурсних торгів.

Заклади освіти надають гарний приклад здійснення сталих закупівель в Україні

Пілотні конкурсні торги зі сталих закупівель відбулися в рамках виконання компоненти 1.6 «Заохочення зміни державного споживання через впровадження практики сталих державних закупівель» регіональної програми технічної підтримки ЄС «Екологізація економіки у країнах Східного партнерства ЄС» (EaP-GREEN) у 2017 році.

На момент оголошення торгів положення Закону України «Про публічні закупівлі» замовник повинен зазначити у тендерній документації технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі, посилаючись на нормативно-правові документи та стандарти. Згідно з цією нормою Закону замовники можуть посилаються на стандарти, що встановлюють екологічні критерії до предмета закупівель, у тому числі щодо його характеристик (наприклад енергоефективність, функціональні характеристики, біологічний розклад та інші екологічні характеристики), тим самим забезпечуючи ефективність закупівлі.

Отже, при здійсненні пілотних тендерів у 2017 році замовники мали можливість застосовувати екологічні критерії сталості до предмета закупівель у технічних специфікаціях документації конкурсних торгів.

Київський Палац дітей та юнацтва (Україна, м. Київ)

Унікальний у країні державний комплексний багатопрофільний позашкільний навчальний заклад, який об'єднує майже 10 тисяч вихованців віком від 5 до 21 року. У минулому році Палац відзначив 80 річний ювілей.

Палац здійснює позашкільну освіту з усіх напрямів, визначених Законом України «Про позашкільну освіту»: науково-технічного, дослідницько-експериментального, еколого-натуралістичного, художньо-естетичного, гуманітарного, туристсько-краєзнавчого, фізкультурно-спортивного, військово-патріотичного, соціально-реабілітаційного, оздоровчого. Мережа гуртків налічує 60 галузей освіти, 250 навчальних предметів.

Предмет закупівлі:

Фарба та витратні матеріали для ремонтних робіт.

Код ДК 021-2015 (CPV) : 44810000-1 - Фарби

Дата проведення аукціону: 24.07.2017

Строк поставки: 26.07.2017 - 27.07.2017

Закуповуючи фарби для поточного ремонту закладу у 2017 році, тендерний комітет встановив вимогу у технічних специфікаціях, що постачальник повинен підтвердити екологічність фарби.

Мотивація: турбота про якість навколишнього середовища вихованців закладу і дотримання найвищих стандартів безпеки.

Переможець конкурсних торгів: Фізична особа-підприємець Білий Максим Юрійович, який запропонував постачання екологічно сертифікованої фарби ТМ Śnieżka (Україна).

Śnieżka Design Lux відро 13.5кг за ціною 750,00 грн/відро

Śnieżka Eco відро 20 кг (15 л) за ціною 492,00 грн/відро

Ці найменування фарби пройшли екологічну сертифікацію за схемою згідно з ДСТУ ISO 14024¹² в українській системі екологічного маркування й позначені екологічним маркуванням «Зелений журавлик». Екологічний сертифікат UA.08.002.337 та протокол оцінювання підтвердив відповідність фарби вимогам екологічних критеріїв документації конкурсних торгів у повному обсязі.

Вартість закупівлі: 44 532.00 грн

Детальніше про закупівлю на <https://www.dzo.com.ua/tenders/1312380>

¹² ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу 1. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT)

Державний заклад «Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління» (Україна, м. Київ)

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління – провідна організація Міністерства екології та природних ресурсів України у сфері освітньої, науково-практичної та методичної роботи з питань охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, проведення екологічної експертизи, впровадження механізмів екологічного менеджменту, стандартизації, сертифікації та метрології.

Академія є національною координаційною організацією щодо виконання компоненти 1.6 «Заохочення зміни державного споживання через впровадження практики сталих державних закупівель» програми EaP-GREEN.

Предмет закупівлі:

Засіб для миття підлоги, засіб для миття вікон, засіб для миття туалетів, порошок для чищення універсальний, мило рідке для рук

Код ДК 021-2015: 39830000-9 - Продукція для чищення

Строк поставки: 01 листопада 2017 - 30 листопада 2017

Мотивація: «просуваючи сталі закупівлі, почни з себе», зменшення впливів на стан водних екосистем і здоров'я людини, зменшення відходів споживання.

Критерії технічних, якісних та кількісних характеристик предмета закупівель, у тому числі екологічні критерії

Продукція для чищення повинна відповідати вимогам:

- технічного регламенту мийних засобів;
- гігієнічним нормам;
- нормативного документа, що встановлює технічні умови виробництва (ДСТУ, ТУ).

Найменування товару	Технічні характеристики	Кількість
СМЗ	Пральний порошок універсальний для машинного прання (концентрація водневих іонів рН - 9,5-11,5; мийна здатність що до еталону не менше 85%, відбілювальна здатність щодо еталону не менше 95%, здатність піноутворення не більше 20)	80 кг
Чистячий засіб для твердих поверхонь	Чистячий порошок розфасований у спожиткову тару по 0,5 кг	25 кг
Чистячий засіб для туалетів	Рідкий чистячий засіб розфасований у спожиткову тару по 1 л	24 л
Мийний засіб для посуду	Мийний засіб для посуду розфасований у спожиткову тару по 0,5 л	5 л

Екологічні характеристики (показники токсичності, дозування, складники, біологічний розклад) повинні відповідати вимогам критеріїв згідно з ДСТУ ISO 14024 (СОУ OEM 08.002.12.065:2016 Мийні засоби та засоби для чищення. Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу)¹³.

Відповідність повинна бути підтверджена відповідними документами (деклараціями про відповідність, висновки, протоколи випробувань, сертифікати відповідності).

¹³ Цей стандарт враховує всі вимоги європейського законодавства до продукції хімічної промисловості та вимоги Commission Decision EU 10/02/201 of 28 April 2011 on establishing the ecological criteria for the award of the Ecolabel EU for laundry detergents, 2014 version of the Detergent Ingredient Database (DID-list) Part A у поєднанні з критеріями The Nordic Swan Ecolabel's Requirements (Nordic Swan).

Товар, що є предметом закупівлі, має постачатися в тарі (упаковці), яка повинна відповідати умовам, характеру та особливостям товару згідно з вимогами чинного законодавства.

Пакування чи спожиткова тара повинні бути марковані щодо походження матеріалу, з якого вони виготовлені, згідно з ДСТУ 4260¹⁴.

Матеріали для пакування повинні бути без вмісту полівінілхлориду, полістиролу, полікарбонату або інших хлорованих чи галогенованих матеріалів.

Пакування чи спожиткові тара повинні бути придатним для переробки і не бути обробленими у такий спосіб, що може перешкоджати їх перероблянню.

¹⁴ ДСТУ 4260:2003 Тара і пакування спожиткові маркування. Загальні вимоги.

Переможець конкурсних торгів: ТОВ «СИРЕНА ПЛЮС ЛТД», виробник екологічно сертифікованих мийних засобів ТМ TORTILLA (Україна).

Пропозиція екологічно сертифікованої продукції вітчизняного виробника була майже у 2 рази нижчою, ніж інші пропозиції несертифікованої продукції. Присутність екопродукції на українському ринку за конкурентною ціною є початком руйнації міфу про її недосяжно високу ціну для закупівлі бюджетними організаціями.

TORTILLA EKO Універсальний мийний засіб для прибирання, 500мл за ціною 23,34 грн/пляшка

TORTILLA EKO Засіб для миття скла та дзеркал, 450мл за ціною 25,14 грн/пляшка

TORTILLA Засіб для чищення унітазів, 450мл за ціною 23,34 грн/пляшка

TORTILLA EKO Порошок для чищення поверхонь, 500г за ціною 18,66 грн/пляшка

Ці найменування мийних засобів пройшли екологічну сертифікацію за схемою згідно з ДСТУ ISO 14024¹⁵ і в українській системі екологічного маркування й позначені екологічним маркуванням «Зелений журавлик». Екологічний сертифікат UA.08.002.421 та протокол оцінювання підтвердив їх відповідність вимогам екологічних критеріїв документації конкурсних торгів у повному обсязі.

Вартість закупівлі: 953,28.00 грн

Детальніше про закупівлю на <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2017-10-18-000880-b>

¹⁵ ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу 1. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT)

ОСНОВНІ ІДЕЇ

1. Здійснення сталих публічних закупівель є економічно ефективним та екологічно безпечним підходом до закупівель, який враховує реальні та потенційні ризики виробництва та споживання з метою забезпечення ефективних витрат бюджетних коштів, зосереджуючись на потребах сталого розвитку та захисту навколишнього середовища.

2. Сталі публічні закупівлі є ефективним інструментом захисту довкілля, стимулювання використання енерго- та ресурсозберігальних технологій виробництва, створення та/або збільшення частки ринку екологічних товарів та послуг, стимулювання розвитку екологічних інновацій та зелених інвестицій.

Важливо відзначити, що завдяки СПЗ державні установи та інші організації можуть не тільки забезпечувати себе безпечною та якісною продукцією, але й опосередковано заохочувати постачальників та виробників до екологічно відповідальної господарської діяльності.

3. Сталі публічні закупівлі стимулюють збільшення та довгостроковість попиту на екологічно вигідні товари, послуги та роботи, що є стимулом для сталого розвитку промисловості.

4. Необхідно збалансувати екологічні та соціальні показники за критеріями технічних специфікацій, істотних умов та умов виконання договору й вимагати поглибленого конкретного підходу до оцінки цих вимог водночас з економічними показниками.

Практично доведено, що придбання екологічно вигідних продуктів може допомогти користувачам зменшити споживання води та енергії, а також знизити витрати на обслуговування та утилізацію.

5. Успішне впровадження сталих закупівель залежить від багатьох факторів, проте публічні закупівлі стають де-факто стимулом для інвестицій, оскільки це гарантує інвесторам, що внутрішній попит на товари та послуги буде збільшуватися в довгостроковій перспективі.

6. Організації, які виконують функції замовника, повинні отримувати базову підготовку щодо принципів та методів здійснення сталих закупівель.

7. Практично доведено, що потенційне збільшення витрат на закупівлю на початку може бути зменшене шляхом:

- проведення консультацій з потенційними постачальниками для розуміння їх переваг зменшення цінових бар'єрів для участі в державному замовленні завдяки конкурентній ціновій пропозиції;
- надання ринкам адекватного строку виконання (як обговорювалися? як/ про що йшлося раніше в цьому документі);
- здійснення централізованої закупівлі для стимулювання зменшення ціни на збільшенні обсягів (оптова закупівля);
- застосування централізованих закупівельних баз (що можуть надати знижки, забезпечити великі розміри складських приміщень та відвантаження невеликих партій товару для окремих організацій за їх вимогою).

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ: ПРОЦЕДУРИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОСТІ

Основні питання

- Які основні кроки до сталого розвитку можуть здійснюватися через державні закупівлі?
- Як включити критерії сталості в документацію конкурсних торгів?
- Які інструменти доступні для здійснення сталих публічних закупівель?

2.1. ПРОЦЕДУРИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: ЕЛЕМЕНТИ

Порядок здійснення сталих закупівель товарів, послуг та робіт повинен відповідати загальним принципам та правилам, визначеним чинним законодавством України. Вимоги до документації конкурсних торгів урегульовані законами, спрямованими на захист як замовника, так і постачальника.

Відкриті торги є обов'язковими в разі, якщо запланована закупівля перевищує:

- 200 000,00 грн - для закупівлі товарів або послуг;
- 1 500 000,00 грн - для закупівлі робіт, наприклад будівельних.

У разі, якщо замовник має намір оголосити конкурсні торги, важливо чітко визначити вимоги щодо предмета закупівлі з урахуванням функціональних характеристик, запланованих бюджетних витрат та вимог чинного законодавства.

На відміну від попередньої редакції Закону України «Про здійснення державних закупівель», яка визначала п'ять різних процедур державних закупівель, Законом України «Про публічні закупівлі», прийнятим у 2016 році, передбачено лише три (були скасовані дворівневі торги та запит щодо цінових пропозицій), а саме:

- відкриті торги;
- конкурентний діалог; і
- порядок проведення процедури закупівлі.

Відкриті конкурсні торги та конкурентний діалог - це конкурсні процедури, а переговори про процедуру покупки не є неконкурентною ними?

Усі процедури повинні проводитися через систему електронних закупівель. **Система електронних закупівель** є ключовою ознакою прозорості закупівлі, що допомагає долати корупційні прояви та забезпечує справедливість процесу державних закупівель, чим поліпшує бізнесовий та інвестиційний клімат.

Відкриті торги є основною закупівельною процедурою закупівлі. Усі зацікавлені сторони мають право подавати заявки для участі у відкритих торгах.

Екологічні вимоги до предмета закупівлі повинні відповідати чинним законам та цілям закупівлі. Керуючись статтею 22 Закону України «Про публічні закупівлі», Замовник може враховувати екологічні аспекти або будь-яку іншу важливу характеристику, пов'язану з різними впливами предмета закупівлі на стан довкілля та здоров'я людини на стадії розроблення технічної документації конкурсних торгів.

Конкурентний діалог - це нова процедура, запроваджена новим Законом України «Про публічні закупівлі».

Ця процедура призначена для переговорів із постачальниками до остаточного визначення умов тендеру й потрібна у складних закупівлях, де замовник не завжди точно знає, як оптимально вирішити завдання.

«Конкурентний діалог» застосовується в таких випадках:

- якщо замовник не може визначити необхідні технічні, якісні характеристики (специфікації) робіт або вид послуг, що призводить до необхідності проведення переговорів з учасниками;
- у разі, якщо предметом закупівлі повинні бути консультаційні, юридичні послуги, розроблення інформаційних систем, програмних продуктів, здійснення наукових досліджень, експериментів або розробок, виконання дослідно-конструкторських, будівельних робіт, і це потребуватиме переговорів.

Переговорна процедура закупівлі застосовується у виняткових випадках. Так, у випадку, якщо

замовник двічі відмінив тендер через відсутність достатньої кількості учасників, він матиме право застосувати переговорну процедуру. Але тоді предмет закупівлі, його технічні та якісні характеристики, а також вимоги до учасника не мають відрізнятися від вимог, що були визначені замовником попередньо в технічній документації конкурсних торгів.

Аналіз зазначеного випадку дає підстави вважати, що замовник може застосувати таку підставу для переговорної процедури закупівлі, тільки якщо він два рази відмінив процедуру публічної закупівлі (тобто тендер). При цьому документами для підтвердження наявності зазначеної підстави є два рішення тендерного комітету про відміну торгів у зв'язку з відсутністю достатньої кількості учасників та два оприлюднені повідомлення про відміну таких торгів. Новим у публічних закупівлях є те, що сьогодні не передбачено оприлюднення замовником інформації про застосування переговорної процедури закупівлі та обґрунтування її застосування як окремих документів.

2.2. КЛЮЧОВІ КРОКИ ЗДІЙСНЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Принципи сталого розвитку повинні бути інтегровані із загальним процесом закупівель. Вони можуть бути включені до всіх стадій процесу закупівель, починаючи з визначення предмета закупівлі, вимог до нього (включаючи процедуру відбору учасників, визначення технічних специфікацій, оцінки учасників торгів, оформлення договорів, здійснення оцінки виконання договірних умов і, нарешті, моніторингу та звітності).

Для цього важливо розуміти деякі питання щодо сталого розвитку, що можуть бути відображені у пропозиції за принципом «ціна за повну вартість».

Екологічні критерії можуть бути включені в документацію конкурсних торгів за умов їх доцільності (обґрунтованості щодо застосування) у порядку згідно з чинним законодавством.

Як зазначалося вище, критерії сталості можуть бути включені:

- на одному або кількох етапах закупівлі, залежно від предмета закупівлі, політики та цілей організації щодо сталості. Наприклад, етап попередньої кваліфікації може передбачати розгляд лише тих постачальників, які відповідають певним вимогам щодо сталості.
- специфікації (обов'язкові та/або необов'язкові вимоги) можуть включати додаткові критерії, наприклад екологічні.

Учасники конкурсних торгів повинні продемонструвати свою відповідність бажаним вимогам сталості, визначеним замовником. Розглянемо кожен крок процесу закупівлі в деталях, де можуть бути інтегровані аспекти сталого розвитку (Рис. 2.1).

КРОК 1. Управління замовленням та аналіз ринку

Цей етап стосується збору інформації. Визначте, які поточні потреби організації (товари, послуги, роботи та їх кількість), іншими словами, проведіть аналіз замовлення й переосмисліть замовлення з точки зору ефективного споживання. Під час аналізу попиту (потреб) варто враховувати закупівлі, де «потреба» може бути забезпечена більш сталою альтернативою (наприклад, орендою, заміна товарів на послугу).

Як правило, типова процедура закупівлі включає кілька кроків, які можуть відрізнятися залежно від різних факторів:

сформувати тендерний комітет → визначити потреби та вимоги → розробити критерії та визначити метод оцінки (підтвердження відповідності) → оголошення торгів → попередня кваліфікація учасників торгів → оцінка пропозицій → відбір та вибір учасника-переможця → укладання договору

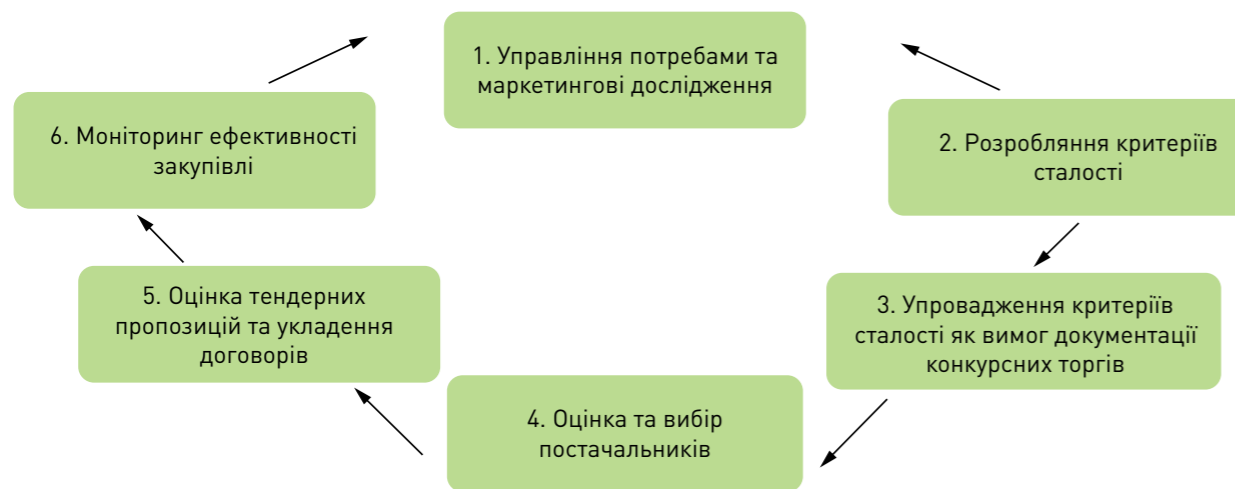

Рис. 2.1. Основні етапи процесу сталих публічних закупівель

Джерело: адаптовано з *Procura + Manual Third Edition*

Таблиця 2.1. Аналіз попиту - приклад питань

Питання для розгляду	Так / Ні
<p>1. Чи дійсно потрібно придбати товар або послугу, чи існують інші варіанти?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи використовує організація вже відповідний товар/послугу? • Чи можуть наявні активи бути відновлені, відремонтовані або модернізовані, щоб задовольнити потреби? • Чи існують інші варіанти для задоволення потреб (наприклад, повторне використання, оренда, запозичення чи обмін)? • Чи потрібна співпраця з іншою організацією? • Чи є можливість уникнути потреби у цьому товарі/послугі? 	
<p>2. Чи є можливість зменшити кількість або масштаб товарів чи послуг, при цьому задовольняючи свої потреби в них?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи існують варіанти зміни потреби щодо споживання цього товару чи послуги? • Яким чином товари чи послуги сприяють досягненню наших цілей? Можливо, ми автоматично замовляємо їх на основі попередніх практик закупівель? • Чи відповідають технічні характеристики (специфікація) фактичним потребам, гарантуючи, що вони не перевизначені? • Чи існують більш удосконалені варіанти технологій? 	
<p>3. Чи можна використовувати альтернативні товари чи послуги для задоволення цієї потреби?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи існує інший більш сталий товар чи доступ до послуг, який може служити для тієї самої мети? • Чи можна використовувати послуги для задоволення потреби замість товарів? 	
<p>4. Чи можна використати товар/послугу з поліпшеними екологічними характеристиками, чи може він/вона бути корисними після первинного використання?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи можуть товар або його частини бути використані, відремонтовані, відновлені, перероблені, компостовані? • Які вимоги технічних специфікацій специфікації можуть бути включені для зменшення використання ресурсів (таких як енергія, вода або витратні матеріали) протягом його експлуатації? 	
<p>5. Яка інформація доступна щодо бажаних варіантів вимоги про предмет закупівель? Де можна отримати додаткову інформацію про відповідні альтернативи?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи є в організації фахівець зі сталих закупівель або екологічних/екологічно безпечних закупівель? • Яку інформацію надають постачальники? • Які зовнішні джерела інформації доступні (наприклад, результати досліджень, огляди, рекомендації та роз'яснення, реєстри екологічної продукції і т. ін.)? 	

Здійснюючи крос-моніторинг можливих пропозицій та їх вартості, використовуючи доступні оцінки й дослідження, можна знайти спосіб оптимізації замовлень. Питання, наведені у Таблиці 2.1, можуть бути використані як керівництво до дій або підказка при аналізі потреби в товарах та/або послугах.

У цьому розділі детально схарактеризовані 6 етапів інтеграції критеріїв сталості з процедурою закупівлі. Також наведені подробиці щодо одного з найважливіших кроків (3) щодо специфікацій/критеріїв. Він взаємопов'язаний з іншими етапами - оцінки та укладання договорів.

Таблиця 2.2. Ринковий профіль постачальників екологічно вигідних продуктів та послуг

Фактори	Ключові питання
Сектор ринку	Який ринок, на якому працюють постачальники? Яка національна та місцева структура постачання екологічно вигідних товарів та послуг? Які ринкові фактори та бар'єри на шляху постачання екологічно вигідних товарів та послуг?
Постачальники на ринку	Яка кількість на ринку постачальників екологічно вигідних товарів та послуг? Які є ринкові можливості для постачання товарів та послуг з поліпшеними екологічними характеристиками? Які існують ринкові умови для вітчизняних постачальників?
Постачання продуктів та послуг	Які екологічні переваги товарів та послуг можуть запропоновані на ринку? Яка частка ринку екологічно вигідних товарів/послуг? Який рівень екологічної диференціації продукції між виробниками? Які є нові технології? Які більш чисті технології доступні на ринку? Чи є ці технології доступними для національних та місцевих постачальників?
Купівельна спроможність	Який рівень залежності бюджетних організацій щодо ринкових пропозицій? Яким чином може бути підтримані національні та місцеві виробники екологічно вигідних товарів та послуг?
Нормативно-правова база	Які акти права впливають на регулювання ринку товарів та послуг з поліпшеними екологічними характеристиками?

Джерело: адаптовано з фонду закупівель, Світовий банк, 2015.

Для вивчення можливих варіантів на ринку та уточнення вимог, які є адекватними для потенціалу постачальників, необхідний поглиблений аналіз ринку.

- Є кілька причин для аналізу ринків постачальників:
- краще знання ринкових можливостей;
- управління ризиками для замовника;
- більша інформованість про потенційних постачальників;
- більше можливостей для забезпечення досягнення цілей сталого розвитку.

Аналіз ринку повинен проводитися з урахуванням важливих факторів, зазначених у таблиці 2.2.

Виберіть ці чинники або додайте інші, які мають вагомий вплив на постачання екологічно вигідних товарів та послуг.

Аналізування ринку щодо здійснення сталих закупівель проводять з метою:

- розвитку розуміння сучасного рівня спроможності та ефективності на ринку з точки зору сталості, спроможності та потенціалу джерел постачання, щоб рухатися в правильному напрямку та розвивати найкращу практику;
- визначити ступінь впливу, який організація має на ринку постачання, для досягнення цілей сталого забезпечення потреб.

Керівництво щодо дій

Замовник	Постачальник
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зробити перелік товарів, послуг або робіт для закупівлі. 2. Аналіз попиту - розрізнити «потреби» та «бажання». 3. Оцінити можливості зниження попиту. Уникайте або зменшуйте споживання, шукайте інші альтернативи. 4. Провести дослідження ринку. 5. Провести діалог з постачальниками до та під час визначення критеріїв. 	<p>Власне, ніяких дій немає.</p> <p>Поради для постачальників:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Подумайте про можливість розвитку з точки зору прогресу згідно з ринковими тенденціями, цілями сталого розвитку та інноваціями. 2. Зосереджуйте увагу на досягненні цілей сталості в контексті конкурентоспроможності. 3. Якщо можливо, перегляньте умови постачання щодо їх покращення.

КРОК 2. Розвиток вимог до сталого розвитку

Будь-яка договірна документація містить специфікації, що стосуються предмета договору.

Детальні вимоги та специфікації до товарів та послуг повинні встановлюватися відповідно до потреб організації.

Критерії сталості повинні зазвичай відображати:

- пріоритети та цілі закупівлі, зважаючи на баланс економічних, екологічних та соціальних аспектів;
- потенційно можливі заходи щодо забезпечення сталості закупівлі для вирішення пріоритетних завдань сталого розвитку, включаючи розгляд усіх етапів процесу закупівель;

- загальний підхід до ринкових пропозицій з точки зору сталості товарів або послуг.

Цей етап є ключовим елементом для забезпечення того, щоб результат повністю відповідав потребам і надавав значні можливості для управління закупівлями та демонстрації свого лідерства щодо СПЗ. Аналіз пріоритетів та цілей може допомогти визначити критерії сталості, пов'язані з предметом закупівлі (див. Табл. 2.3).

Визначення специфікації не є простим завданням, але надзвичайно важливо гарантувати, що організація отримує те, що їй потрібно, за оптимальну вартість і водночас за максимальну якість. Під час розроблення специфікацій важливо відрізнити вимоги до продуктів від власних уподобань та бути толерантними постачальниками щодо ефективності витрат на постачання.

Таблиця 2.3. Шаблон ідентифікації специфікації сталого розвитку

Вплив на сталий розвиток Sustainability impact	Можливість впливати на ринки (високий / середній / низький рівні?)	Ціль удосконалення (висока/ середня/ низька)	Пріоритет	Критерії сталості
Використання енергії	Середній	Висока	Високий	Споживання енергії під час застосування: повинно бути зменшеним
Токсичні відходи	Середній	Висока	Середній	Вміст ідентифікованих токсичних речовин у продукті повинен мати тенденцію до зменшення

Керівництво щодо дій

Замовник	Постачальник
<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначте основні кваліфікаційні критерії учасників торгів. * 2. Розробіть технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі, включаючи відповідні екологічні характеристики. 3. Перегляньте специфікації, зважаючи на можливості поліпшення результатів сталості. 4. Визначте критерії сталості або екологічні чи соціальні критерії, посилячись на нормативи або стандарти. <p>* Замовники можуть встановлювати такі кваліфікаційні критерії:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наявність обладнання, ресурсів та технологій; • наявність відповідного кваліфікованого персоналу з необхідними знаннями та досвідом; • наявність документально підтвердженого досвіду виконання аналогічних договорів; • фінансовий стан (баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про рух грошових коштів, заява банку, що підтверджує відсутність (існування) боргів за кредитами). 	<p>Власне, ніяких дій немає.</p> <p>Поради для постачальників:</p> <p>подумайте про можливості для покращення та підтвердження характеристик сталості товарів та послуг, щоб бути готовими до нових ринкових умов.</p>

КРОК 3. Упровадження критеріїв сталості в документацію конкурсних торгів

Тендерна документація, зазвичай, містить інформацію про обсяги, рівень обслуговування, істотні умови договору, а також детальну специфікацію для забезпечення узгодженості ціни, якості продукції, функціональних можливостей та технічних характеристик.

Критерії сталості можуть бути визначені в таких розділах тендерної документації:

- предмет договору;
- технічні характеристики продукту /послуги/ роботи;
- критерії відбору для кандидатів;
- критерії надання контракту;
- умови виконання контракту.

Ці етапи будуть описані більш докладно в наступній главі наступному розділі цього посібника.

Керівництво щодо дій

Споживач	Постачальник
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробити тендерну документацію. 2. Застосуйте екологічні критерії (вимоги) до предмета закупівлі, коли це можливо/необхідно 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Уважно вивчіть усю документацію. 2. Перевірте власний потенціал та можливість виконати умови договору. 3. Перевірте, чи можна задовольнити всі умови замовлення. 4. Надайте відповіді почергово на всі питання (пояснити, підтвердити, накреслити). 5. Надайте інформацію та підтвердні документи про конкурентні переваги та, можливо, додаткові умови, що посилять цінність пропозиції. 6. Надайте пропозицію вчасно.

КРОК 4. Оцініть та виберіть постачальників

Попередня кваліфікація учасників конкурсних торгів застосовується для встановлення того, хто відповідає визначеним критеріям відбору та має необхідні можливості для повного задово-

лення потреб замовника. Оцініть пропозиції, щоб визначити, яка з них найбільше задовольняє визначені потреби та вимоги.

Рекомендується сформулювати структурований та логічний процес оцінки постачальника.

Керівництво щодо дій

Споживач	Постачальник
<ol style="list-style-type: none"> 1. Опишіть методологію оцінки. 2. Виберіть постачальників, що відповідають вимогам кваліфікації. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Надайте необхідну та будь-яку додаткову інформацію про організацію, її досвід та можливості постачання товарів/надання послуг/виконання робіт.

КРОК 5. Оцініть пропозиції

Після кваліфікації постачальників необхідно розглянути пропозиції на їх відповідність технічній документації або специфікації. Оцінювання має відбуватися за структурованою та прозорою формою. Підхід сталих закупівель

вимагає від замовника вивчати цінові пропозиції у порівнянні або за умов виконання технічних вимог та вимог щодо обслуговування, критеріїв якості, екологічних критеріїв (заходи щодо захисту довкілля). Витрати протягом життєвого циклу також необхідно розглядати, включаючи експлуатаційні витрати, витрати на видалення або утилізацію.

Керівництво щодо дій

Споживач	Постачальник
<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити методологію оцінки. 2. Визначити показники згідно з критеріями оцінювання та вимогами щодо підтвердної документації. 3. Провести переговори у разі, якщо така процедура застосовується, та досягти згоди з постачальником. 4. Забезпечити вчасне підписання договору. 5. Проінформувати про результати конкурсних торгів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечити вчасне підписання договору.

КРОК 6. Контроль за виконанням договору

Замовник повинен контролювати дотримання умов виконання договору, зокрема тих, що стосуються критеріїв сталості.

Щоб оцінити переваги, пов'язані зі сталими закупівлями, дуже важливо, щоб пов'язані показники ефективності та вимоги до звітності були визначені в тендерному документі.

Керівництво щодо дій

Споживач	Постачальник
<ol style="list-style-type: none"> 1. Встановити вимоги щодо ефективності та звітності. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечити вчасне надання звіту.

2.3. ВНЕСЕННЯ КРИТЕРІЇВ СТАЛОСТІ ДО ТЕНДЕРНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

На відміну від законодавства ЄС, поки що українське законодавство про публічні закупівлі чітко не визначає, де і як саме повинні застосовуватися критерії сталості при здійсненні публічних закупівель.

Проте не існує жодних обмежень щодо застосування критеріїв сталості за умов дотримання вимог Закону України «Про публічні закупівлі». Критерії сталості можуть бути включені в документацію конкурсних торгів, не порушуючи національне законодавство, що дозволяє здійснювати публічні закупівлі на основі принципів сталості.

Критерії сталості можуть бути включені у:

- предмет договору;
- технічні характеристики товару/послуг/робіт;
- критерії відбору та умови виконання договору.

2.3.1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

Предмет договору відображає, які конкретно товари, послуги та роботи замовляються. Законодавство щодо закупівель не обмежує потреб організацій у цілому, що гарантує вільний вибір замовника для вибору постачальників, які відповідають їх вимогам та вимогам у межах запланованих бюджетних витрат.

У разі, якщо замовник вирішив приділити увагу екологічним аспектам предмета закупівель, для забезпечення розуміння цього всіма зацікавленими сторонами та прозорості процедури закупівлі про це краще зазначити в назві.

Екологічний складник у назві предмета закупівлі допоможе учасникам торгів легше ідентифікувати та визначити важливість екологічних характе-

ристик для надання цінових пропозицій чи участі в конкурсних торгах.

Під час визначення назви предмета закупівлі, враховуючи його екологічні аспекти, замовникам варто дотримуватися принципу запобігання дискримінації, що відповідає принципам чинного законодавства та правилам міжнародної торгівлі.

Наприклад, замовник може заявити, що предметом закупівлі є «Послуги громадського харчування екологічними (або органічними) продуктами», але він не може замовляти «Послуги громадського харчування місцевими екологічними (або органічними) продуктами», оскільки визначення «місцевими» є дискримінаційним, адже не передбачає вільного руху продукції.

Замовник може заявити, що предметом закупівлі визначено «Енергозберігальні комп'ютери», але не в праві наполягати, що закуповуватиме «Комп'ютери, сертифіковані за програмою «Energy Star», оскільки вимогою сертифіката відповідності конкретної сертифікаційної системи дискримінує інших постачальників, не надаючи рівних умов іншим пропозиціям.

На практиці це означає: замовник повинен бути впевненим, що формулювання предмета закупівлі штучно не обмежить участь усіх пропозицій, які відповідають встановленим вимогам, технічним, якісним та іншим характеристикам, зокрема екологічним.

Приклади правильних предметів зелених закупівель

Виготовлення проектно-кошторисної документації «Реконструкція будівлі корпусу № 1 Міністерства екології та природних ресурсів України з впровадженням енергозберігальних технологій»

Устаткування для автоматичного оброблення інформації (Комп'ютерна техніка для забезпечення функціонування автоматизованих програмно-технологічних комплексів)

Послуги з видалення твердих побутових відходів (послуги з роздільного збору та вивезення твердих побутових відходів)

Офісний папір (для двостороннього друку з вторинної сировини)

Треба зазначити, що застосування екологічного складника в назві предмета закупівлі інформуватиме не тільки потенційних постачальників, але й інші зацікавлені сторони (громадян, органи влади, засоби масової інформації), що також підкреслює екологічну спрямованість та корпоративно-соціальну відповідальність замовника.

Договори про постачання товарів. Законодавство є нейтральним щодо предмета закупівлі. Екологічна обізнаність може вплинути на вибір замовника. Наприклад, замість придбання нових принтерів для кожного офісного працівника, замовник може розглянути договір на закупівлю одного мультифункціонального пристрою з високою продуктивністю та класом енергоефективності, що забезпечить потреби 10 працівників, включаючи і збереження паперу завдяки якісному двосторонньому друку.

Договори на надання послуг. Прибирання із застосуванням екологічних мийних засобів та засобів для очищення забезпечать більш безпечні умови праці та більш безпечно середовище для користувачів приміщень, що прибираються. Також як вимога до операторів зі збору та вивезення побутових відходів може бути застосована вимога щодо роздільного збору ТПВ. До

перевізників можна встановити вимогу, наприклад, щодо ефективного застосування пального високої якості (Е-4, Е-5).

Договори на виконання робіт включають на початковій стадії проектувальні роботи, а також постачання товарів, виробів, матеріалів і виконання робіт. Рекомендовано розглядати екологічні аспекти на всіх етапах. Наприклад, замовники можуть вимагати розроблення проекту реконструкції дитячого садка з високими показниками енергоефективності, з урахуванням екологічних стандартів та маркування будматеріалів та виробів для оздоблення, встановлення енергоефективного обладнання для забезпечення функціонування систем опалення та освітлення. Також вимоги до будівельних робіт можуть включати вимоги до управління екологічними аспектами, зокрема поводження з відходами та робіт з благоустрою.

ПОРАДИ

Як визначити предмет договору на засадах сталого розвитку?

1. Беззаперечно згадати про намір придбати товари/послуги/роботи, що відповідають певному функціональному призначенню/характеристикам, без зазначення їх деталей.

Наприклад, послуги зі збору та вивезення відходів із забезпеченням їх роздільного збирання або закупівля енергоефективного комп'ютерного та офісного обладнання.

2. Законодавство, що регулює процедури публічних закупівель, встановлює чіткі правила ЯК закуповувати, залишаючи на розсуд замовника, ЩО саме він закуповуватиме і яким критеріям має відповідати предмет закупівлі. Отже, встановлюючи критерії сталості, рекомендується суворо дотримуватися всіх керівних принципів публічних закупівель, зокрема:

1. Максимальна економія та ефективність.
2. Добросовісна конкуренція.
3. Відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель.
4. Недискримінація учасників (наприклад, вітчизняні та іноземні учасники беруть участь у процедурах закупівель на рівних умовах).
5. Об'єктивна та неупереджена оцінка пропозицій конкурсних торгів.
6. Запобігання корупційним діям і зловживанням.

3. Не використовуйте необґрунтовані вимоги та показники, що не мають офіційного визнання. Загальні твердження в документації, такі як «екологічні», «екологічно чисті», «натуральні», є некоректними та незрозумілими.

Застосовуйте вимоги екологічних нормативів та стандартів з посиланням на них, що відповідає вимогам статті 22 Закону України «Про публічні закупівлі».

2.3.2. РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦИФІКАЦІЙ

Після визначення предмета договору (нагадуємо: він має відображати лише загальний намір замовника на придбання продукції, що відповідатиме критеріям сталості), наступним кроком є визначення технічних характеристик та встановлення показників, яким повинен відповідати товар/послуга.

Основна мета розроблення технічних специфікацій полягає в забезпеченні того, щоб замовник замовляв продукти/послуги/роботи з тими характеристиками, з якими він збирається придбати. Включення специфікацій, що стосуються еколо-

гічних та соціальних аспектів, означає, що учасники конкурсних торгів, які не зможуть дотримуватися їх, будуть виключені з тендерного процесу.

У разі, якщо замовник вирішує закуповувати продукцію з поліпшеними екологічними характеристиками, він може розглядати її впливи на всіх етапах життєвого циклу, починаючи від видобутку (виробництва) сировини чи матеріалів до видавлення чи утилізації. Технічні специфікації повинні враховувати найбільш суттєві впливи.

Наприклад, замовляючи мийні засоби, варто встановити критерії щодо вмісту токсичних речовин, рівня токсичності готового засобу, його концентрації, дозування, біологічного розкладу, економічності пакування.

Яка різниця?

Технічні специфікації використовують для більш точного визначення предмета договору. Дотримання критеріїв технічних специфікацій є обов'язковою умовою для розгляду пропозиції. Технічні характеристики можуть бути визначені відповідно до технічних стандартів або експлуатаційних/функціональних вимог.

Критерії дають змогу замовнику порівнювати відносні переваги різних комбінацій критеріїв.

Замовник може зазначити обов'язкові та додаткові критерії, виконання яких розглядають як перевагу.

Істотні умови (або умови виконання договору) зазначають, за яких умов має бути виконана поставка чи роботи/надані послуги. Не існує жодних очікувань того, що здатність дотримання таких положень буде оцінено до початку конкурсу, тому здатність виконувати вимоги не може бути підставою для попереднього виключення.

Джерело: Визначення можливостей для сталих публічних закупівель. Брифінг №5: Технічні характеристики

Є кілька **підходів до визначення технічних характеристик**, включаючи екологічні та соціальні аспекти:

а) екологічні стандарти та критерії екологічного маркування:

- використовуйте чинні національні або міжнародні стандарти (наприклад, екологічні стандарти), щоб визначити точні вимоги, яким повинен відповідати товар/послуга/роботи. Крім того, кожне посилання повинно супроводжуватися словами «або еквівалентом», оскільки замовник не може відхилити учасника тендеру, який може довести, що предмет закупівлі відповідає стандартам, зазначеним в еквіваленті;
- використовуйте екологічні критерії схем екологічного маркування¹⁶. Такі критерії чітко визначають різницю в екологічних показниках порівняно з товарами аналогічного функціонального призначення тієї самої категорії. Звичайно, наявність екологічного сертифіката та відповідного маркування можуть розглядатися як підтвердження відповідності вимогам екологічних критеріїв, але ви завжди повинні мати на увазі й інші методи підтвердження (протоколи випробувань, паспорти безпеки тощо).

¹⁶ ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та методи. (ISO 14024:1998, IDT)

I тип екологічного маркування стосується добровільної сертифікаційної системи, яка передбачає:

- встановлення додатково до обов'язкових показників екологічних переваг (екологічні критерії) до товарів, послуг, об'єктів нерухомості у формі стандартів на певну категорію продукції;
- впровадження процедури оцінки відповідності екологічним критеріям.

Оцінювання відповідності здійснюється акредитованим органом (органом з екологічного маркування) за схемою, що передбачає аналіз показників екологічних впливів продукції на всіх етапах життєвого циклу.

УВАГА!

Заборонено вимагати від постачальників наявності добровільних сертифікатів відповідно до певної схеми екологічного маркування. Якщо застосовується посилання на стандарт певної схеми екологічного маркування, таке посилання завжди має супроводжуватися словами «або еквівалент».

Наприклад:

Дискримінаційним є вимагати постачання «паперу для друку сертифікованого згідно зі стандартами FCS¹⁷» або «теплоізоляційний матеріал позначений екологічним маркуванням за схемою сертифікації згідно з ДСТУ ISO 14024», проте замовник може зазначити посилання на екологічні стандарти цих систем (пряме застосування) або обрати з них певні критерії вибору з посиланням на джерело.

«Пластикові частини, що перевищують 25 г, повинні мати позначення (символ), що ідентифікує матеріал згідно з ISO 11469: 2000 або еквівалентом цього стандарту» - встановлення такої вимоги повністю відповідає принципам державних закупівель.

¹⁷ Сертифікат, отриманий у системі сертифікації Лісової опікунської ради (Forest Stewardship Council, FSC). FSC є міжнародною неурядовою некомерційною організацією, яка ініціювала та заснувала в 1993 році незалежну сертифікаційну систему зі сталого управління лісами та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. Основним напрямком діяльності FSC є просування принципів сталого управління лісами в усьому світі. FSC стандартизувала принципи і критерії сталого управління лісами та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. За даними UNECE, станом на 09 березня 2016 року за схемою FSC сертифіковано понад 188 млн га лісів у 80 країнах світу й видано 30 121 сертифікат ланцюга поставок у 117 країнах. Детальніше на <https://www.fsc.org/>

б) продуктивність або функціональні вимоги:

визначаючи ці характеристики до предмета закупівлі, замовник вказує лише необхідні або бажані властивості продуктів/послуг без деталізації технічних умов. Прикладом такої специфікації може бути таке: «Внутрішня температура повітря в приміщенні: у літній період 18-22°C, у зимовий 26-28°C. У літній період відносна вологість не більше ніж 50%». У цьому випадку претендент на участь у торгах може вибрати будь-який метод для досягнення цієї вимоги без необхідності дотримання специфічних технічних умов для систем опалення/охолодження, які будуть застосовані.

в) методи виробництва та технології:

замовник може розробляти критерії до будь-яких складників, а також способу виробництва продукції. Цей підхід особливо корисний, якщо існує декілька доступних методів виробництва та застосування товарів/послуг.

Наприклад, замовник можете вимагати, щоб папір вироблявся без використання хлору (TCF); органічне походження продуктів харчування згідно із Законом України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»; постачання електроенергії з відновлюваних джерел.

г) використання варіантів:

якщо замовник не впевнений, що постачальники зможуть відповідати всім встановленим вимогам щодо захисту довкілля, але при цьому він хоче застосувати їх як критерії сталості документації конкурсних торгів, можна попросити постачальника запропонувати альтернативні пропозиції. Це дає більшу гнучкість покупцям, якщо немає пропозицій, які відповідають усім екологічним критеріям. У документації конкурсних торгів має бути передбачене інформування постачальників про прийняття альтернативної пропозиції з кращими екологічними показниками.

Тендерні комітети можуть застосовувати такі варіанти:

- встановлення мінімальних (не екологічних) вимог до товару/послуги.

Це являє собою Варіант 1 – «нейтральну» пропозицію.

- встановлення вимог до заходів щодо захисту довкілля у поєднанні з мінімальними вимогами згідно з Варіантом 1.

Це являє собою Варіант 2 – «зелену» пропозицію.

Розглядаються лише ті пропозиції, які відповідають мінімальним вимогам.

Альтернативна пропозиція 1 є базовою, яка включає в себе мінімальні технічні характеристики для всіх учасників конкурсних торгів.

Альтернативна пропозиція 2 - Альтернативна пропозиція 1 + екологічні критерії.

У цьому разі замовник визначає лише необхідні або бажані властивості чи характеристики товарів/послуг без деталізації технічних умов.

У разі, якщо згідно з вимогами до Альтернативної пропозиції 2 надходить одна або декілька пропозицій, замовник може зробити свій вибір на основі найкращого співвідношення ціни та якості, враховуючи додаткові екологічні критерії.

В іншому разі може бути застосований стандартний метод оцінки пропозицій на основі Альтернативної пропозиції 1, без необхідності відміни конкурсних торгів.

Замовники повинні зазначити в технічних специфікаціях види підтвердної документації, яка буде розглядатися для підтвердження тієї чи тієї вимоги, зокрема критеріям сталості.

Наприклад, для підтвердження вимоги для засобів для чищення, за якою засоби повинні бути без вмісту етилендіамінтетраацетатної кислоти, сполук хлору та фосфору (фосфатів, фосфонатів), може розглядатися екологічний сертифікат за схемою сертифікації згідно з ДСТУ ISO 14024 або декларація виробника про склад продукції.

2.4. КВАЛІФІКАЦІЯ (ВІДБІР) ПОСТАЧАЛЬНИКІВ

Визначення переможця процедури закупівлі відбувається у два етапи:

етап 1 (відбір) – оцінюється відповідність учасників конкурсних торгів кваліфікаційним вимогам та відповідність об'єкта закупівлі вимогам технічних специфікацій документації конкурсних торгів;

етап 2 (вибір) – прийняття рішення за результатом розгляду пропозицій; обирається найкраща за ціною пропозиція, яка відповідає всім встановленим вимогам до постачальника та предмета закупівлі.

Яка різниця?

Критерії відбору включають такі аспекти, як:

- наявність обладнання та матеріально-технічної бази;
- наявність працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та досвід;
- наявність документально підтвердженого досвіду виконання аналогічного договору.

Відповідність цим критеріям підтверджує надійність учасника конкурсних торгів та наявність достатнього досвіду роботи у відповідній сфері, щоб виконати умови договору належним чином.

Такі критерії, як обладнання, здатність забезпечити виконання умов договору у визначений термін, контракт на передбачуваний строк, розглядаються як критерії відбору, а не критерії вибору.

Критерії вибору належать до пропозиції і ґрунтуються на найнижчій ціні або найбільш економічно вигідній пропозиції.

Щодо включення екологічних критеріїв до кваліфікаційних вимог: якщо, наприклад, предметом договору є «проекування та будівництва енергоефективної будівлі», можна оцінити технічну

спроможність та досвід учасників конкурсних торгів у реалізації подібних проектів. Або в разі замовлення «будівництва мосту поблизу природоохоронного об'єкта» необхідно встановити вимоги до впровадження ряду конкретних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту фауни та флори в цьому районі під час будівництва мосту. Наприклад, контроль рівня шуму, управління відходами тощо. У цьому разі наявність функціональної системи екологічного управління згідно з ДСТУ ISO 14001¹⁸ (на будівельному майданчику, а не лише на підприємстві) може бути використане як засіб доказу того, що учасник торгів має технічні можливості для виконання умов договору щодо належного управління виконання заходів із захисту довкілля.

¹⁸ ДСТУ ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 14001:2015, IDT)

2.5. ПІДПИСАННЯ ДОГОВОРУ

Підписання договору є останнім етапом процедури закупівлі. На цьому етапі замовник оцінює якість пропозицій, що відповідає технічним специфікаціям, для вибору найбільш відповідної. Критерії, за якими приймається рішення, дозволяють замовникам оцінювати більш сталі пропозиції.

Рішення про укладання договору повинно прийматися на основі:

- а) найнижчої ціни;
- б) найбільш економічно вигідної пропозиції.

У першому випадку остаточне рішення базується виключно на ціні поданих пропозицій, що відповідають усім кваліфікаційним вимогам та вимогам технічних специфікацій. Тому, якщо в документації конкурсних торгів не були встановлені екологічні критерії, на цьому етапі немає можливості їх застосовувати.

Якщо застосовується принцип «найбільш економічно вигідної пропозиції», можна враховувати інші критерії вибору разом із ціною. Ці критерії можуть включати, наприклад, дату поставки, вартість обслуговування під час експлуатації й бути економічно обґрунтованими. У такому разі дуже важливим є те, щоб критерії вибору були:

- пов'язані з предметом договору;

- об'єктивні за розрахунками;
- збалансованими щодо інших критеріїв вибору (щодо їх пріоритету) та чітко визначеними в тендерній документації для забезпечення прозорості.

Застосування екологічних критеріїв на цьому етапі може бути доцільним у разі, якщо змовник не впевнений у наявності на ринку екологічно вигідних товарів/послуг/робіт за конкурентною ціною.

Упровадження екологічних критеріїв на етапі укладання договору принципово свідчить, що замовник віддає перевагу «більш екологічній» пропозиції; проте, якщо вона набагато дорожче, вона не буде обраною. «Вага», яка надається екологічним критеріям при оцінюванні, визначатиме, наскільки вони є важливими для замовника.

Екологічні критерії можна включити на етапі укладання договору, навіть у разі, якщо в технічних специфікаціях встановлені екологічні критерії, - це дає можливість оцінити кращу результативність.

Наприклад, якщо укладається договір на постачання комп'ютерів та іншої офісної техніки, можна зазначити в технічних специфікаціях вимогу щодо класу енергоефективності обладнання (рівня споживання енергії). Застосовуючи критерії сталості, замовник може надати перевагу обладнанню, яке споживає ще менше енергії. Критерії сталості можуть бути встановлені таким чином:

- для економічної пропозиції – до 80 балів;
- для споживання енергії ще нижче, ніж визначено в технічних умовах, – до 20 балів.

Розглядаючи власне економічну пропозицію, не потрібно обмежуватися лише ціною - краще розглянути «витрати на життєвий цикл» предмета закупівлі. Це включає в себе не тільки покупну ціну, а й витрати на експлуатацію, технічне обслуговування та утилізацію (наприклад, споживання електроенергії або води).

2.6. ОСОБЛИВІ УМОВИ: УМОВИ ДОГОВОРУ

Бюджетні організації можуть застосовувати екологічні критерії як договірні умови. Ці умови не впливають на вибір пропозиції, але вони повинні бути чітко викладені в документації конкурсних торгів та чітко пов'язані з виконанням умов договору.

Такі критерії можуть вказувати на певні умови виконання договору. Вони не можуть бути «замасковані» технічними специфікаціями або критеріями відбору, і всі потенційні учасники повинні бути здатними до їх дотримання (виконання). Під час проведення конкурсних торгів не повинні вимагати докази виконання цих умов.

Постачальник або підрядник зобов'язаний дотримуватися умов договору під час виконання договору. У разі, якщо умови договору не виконуються або виконуються не відповідно до його умов, замовник може застосувати штрафні санкції або скасувати договір. Ось деякі приклади договірних умов, що відповідають критеріям сталості:

- товар повинен постачатися в контейнерах багаторазового використання;
- постачальник повинен забезпечити збір та утилізацію пакувальних матеріалів/використаних картриджів/і т. ін;
- постачальник повинен забезпечити інструкцію про дозування мийних засобів (щоб уникнути їх надмірного використання);
- під час виконання робіт виконавець повинен забезпечити управління екологічними аспектами на будівельному майданчику згідно з вимогами ДСТУ ISO 14001.

Підсумовуючи, можна зробити висновки про доцільність застосування екологічних критеріїв як договірних умов, якщо дотримані такі основні принципи:

1. Екологічні критерії зазначені в проекті договору, що є невід'ємною частиною документації конкурсних торгів.

2. Умови критеріїв відповідають загальним принципам прозорості, недискримінації та неупередженого ставлення до усіх учасників конкурсних торгів.

3. Критерії стосуються предмета договору.

4. Критерії повинні бути об'єктивними та визначеними в якісному чи кількісному значенні.

5. Приймається будь-яка надійна форма доказу відповідності.

Перелік можливих до застосування на цьому етапі критеріїв сталості зазначений у Табл. 3.3.

2.7. ДОСТУПНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ СТАЛИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

У багатьох випадках члени тендерного комітету та особи, відповідальні за замовлення придбання, товарів, послуг та робіт, не є експертами з питань довкілля. Проте при застосуванні підходу сталих публічних закупівель необхідно враховувати різні екологічні та соціальні аспекти, тому різні для встановлення ґрунтовних критеріїв сталості варто застосовувати інструменти притаманні моделі сталого виробництва та споживання.??

Щоб визначити продукти з кращими характеристиками для задоволення потреб замовника із застосуванням критеріїв сталості, існує декілька загально визнаних інструментів та методів. Ці інструменти варто застосовувати для визначення впливу виробництва та наслідків споживання на різних етапах життєвого циклу предмета закупівлі.

Усі доступні інструменти та методи можна розділити на дві групи:

1. Інструменти для обліку впливів на довкілля (наприклад, метод оцінки життєвого циклу, витрати на життєвий цикл, вуглецевий слід, екологічні продуктивні декларації¹⁹, оцінка ризиків тощо).

2. Інструменти для ідентифікації технічних умов та критеріїв вибору (наприклад, екологічні норми та стандарти, екологічні критерії добровільних систем екологічної сертифікації та маркування).

Також дуже важливо проводити моніторинг сталих закупівель, що відбулися, для забезпечення вимірювання досягнутого прогресу, демонстрації застосованих критеріїв сталості, отриманих результатів. Пропагування підходу сталих закупівель на основі практичного досвіду та еколого-економічної вигоди допоможе поширювати практику та мотивувати його застосування серед інших бюджетних організацій.

¹⁹ ДСТУ ISO 14025:2008 Екологічні маркування та декларації. Екологічні декларації типу III. Принципи та процедури (ISO 14025:2006, IDT)

2.7.1. ОЦІНКА ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ

Оцінка життєвого циклу (ОЦЖ) є методологічною основою для оцінювання вхідних і вихідних потоків продукційної системи та їх потенційних впливів на навколишнє середовище протягом усього життєвого циклу продукції.

ОЦЖ є чітко визначеним стандартизованим методом згідно з вимогами національних стандартів, гармонізованих з міжнародними²⁰. Цей метод дозволяє обчислити в кількісному значенні на одиницю продукції обсяги споживання ресурсів, викидів забруднювальних речовин, утворюваних відходів (зокрема й тих, що підлягають перероблянню). Метод ОЦЖ ґрунтується на оцінюванні екологічних впливів на всіх етапах життєвого циклу продукту: від добування ресурсів, виробництва, використання та перероблення до утилізації відходів, що залишилися.

Як правило, ОЦЖ здійснюється за чотири аналітичними етапами: визначення мети та меж дослідження, інвентаризація життєвого циклу, оцінювання впливів та інтерпретація результатів. Перший етап є найважливішим. Встановлена мета та індикатори оцінювання дозволяють чітко визначити межі дослідження продукційної системи та показники, за якими воно буде проводитися. Після цього порівняння різних альтернативних варіантів може здійснюватися на загальних підставах щодо визначеної функціональної одиниці.

У сфері державних закупівель ОЦЖ може допомогти дізнатися про найбільш суттєві екологічні аспекти предмета закупівлі, встановити обґрунтовані екологічні критерії та вибрати альтернативні варіанти.

У більш загальному розумінні ОЦЖ є основою для:

- стратегічного планування впровадження

²⁰ ДСТУ ISO 14040:2013 Екологічне управління. Оцінювання життєвого циклу. Принципи та структура (ISO 14040:2006, IDT); ДСТУ ISO 14044:2013 Екологічне управління. Оцінювання життєвого циклу. Вимоги та настанови (ISO 14044:2006, IDT).

екологічних (зелених) інновацій;

- удосконалення технологій для зменшення споживання ресурсів та впливів на довкілля;
- оцінки потенційного впливу продукції на довкілля;
- оцінки впливів сталих публічних закупівель на зменшення впливів на довкілля.

2.7.2. ВИТРАТИ НА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ

Оцінюючи предмет закупівлі, замовник керується найбільш вигідною ціною пропозицією. У разі, коли закупівлі здійснюються за рахунок державних коштів, ціна є вирішальним критерієм. Але яким чином вона визначається?

Закуповуючи товар, послугу або роботу, замовник оплачує їхню вартість, але ця вартість не враховує витрат, пов'язаних із застосуванням чи експлуатацією предмета закупівель.

Оцінювання «вартості життєвого циклу» означає врахування всіх витрат, пов'язаних із предметом закупівлі упродовж усього терміну його експлуатації (споживання, служби і т.ін.), наприклад:

- ціна покупки і всі пов'язані із цим витрати (доставка, монтаж, налагодження тощо);
- операційні витрати, у тому числі споживання енергетичних чи водних ресурсів, пального, вартість запчастин та технічного обслуговування;
- гарантійний термін та термін експлуатації (споживання, служби тощо) зазначені в гарантіях товаровиробника.

Ціна життєвого циклу може також включати вартість таких зовнішніх факторів, як викиди парникових газів відповідно до конкретних вимог тендерної документації.

Застосовуючи цей метод, замовник враховуватиме витрати на використання ресурсів, технічне обслуговування та утилізацію, що не визна-

чені в ціні, яку пропонують учасники тендерних процедур. Часто це призводить до того, що в оцінюванні повної вартості продукції стала пропозиція визначається більш вигідною пропозицією, тобто найдешевшою в цілому.

2.7.3. ВИМІРЮВАННЯ ВУГЛЕЦЕВОГО СЛІДУ

Вуглецевий слід є сукупністю викидів усіх парникових газів на всіх етапах життєвого циклу предмета закупівлі. Парникові гази²¹ впливають на кліматичні зміни (глобальне потепління), тому застосування критеріїв, спрямованих на зменшення їх викидів, є дуже важливим і відповідає меті кліматичної політики як на глобальному, так і на національному рівнях.

²¹ Найбільший внесок у зміну клімату вносить вуглекислий газ. Згідно з Додатком А до Кіотського протоколу визначено шість основних парникових газів, які дають внесок до парникового ефекту: вуглекислий газ (CO₂), метан (CH₄), закис азоту (N₂O), гідрофторвуглецеві сполуки, перфторвуглецеві сполуки, гексафторид сірки (SF₆).

Для зручності підрахунку і сприйняття парникові гази перераховують в еквівалент CO₂, тобто розраховують, який обсяг вуглекислого газу був би виділений при певному виді діяльності. Тому, як правило, вуглецевий слід зазначають в одиницях еквівалент-CO₂ (або CO₂-екв.).

Наприклад, вуглецевий слід книги складається з викидів вуглекислого газу на всіх етапах життєвого циклу і згідно з проведеними розрахунками становить для книги у твердій обкладинці обсягом на 500 стор. приблизно 4 кг (у перерахунку на CO₂)²² і приблизно 2,5 кг CO₂ для книги аналогічного об'єму у м'якій обкладинці²³.

Обсяги викидів CO₂ на різних етапах стадіях життєвого циклу книги - різні. За оцінками

22 Environmental Trends and Climate Impacts: Findings from the U.S. Book Industry. The Green Press Initiative, The Book Industry Study Group, 2008.

23 So what creates a book's carbon footprint? [Електронний ресурс]. - Режим доступа: www.penguin.co.uk/static/cs/uk/0/aboutus/greenpenguin/whatwecandotohelp... [10.04.2012].

експертів, найбільші викиди (62,7%) пов'язані з процесами вирубування лісів та транспортування лісоматеріалів. Далі виробництво паперу (26,6%). Також варто відзначити, що самі по собі книги консервують вуглець (що міститься в папері), тобто поки книга перебуває у використанні, частина вуглецевого сліду компенсується (приблизно 17%).

Обчислення вуглецевого сліду є достатньо складним завданням, яке потребує, перш за все, отримання точних та достовірних результатів. Технічні умови цього методу були прийняті у 2013 році Міжнародною організацією стандартизації (ISO) як один з міжнародних стандартів серії ISO 14000 - ISO/TS 14067²⁴.

Вимірювання вуглецевого сліду потребує проведення досить складних досліджень, тому при застосуванні цього критерію замовнику варто використовувати вже визначені та опубліковані значення за результатами проведених експертних оцінювань, з метою обґрунтування певних технічних специфікацій предмета закупівлі.

2.7.4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОДУКТОВІ ДЕКЛАРАЦІЇ

Екологічна декларація продукції (Environmental Product Declaration, EPD) ґрунтується на даних, що характеризують екологічні впливи продукції за результатами дослідження її життєвого циклу. По суті, це всебічний звіт про екологічні характеристики всіх складників продукту, включаючи добування сировини, виробництво, транспортування, використання та можливість утилізації, підготовлений і підтверджений третьою стороною (органом сертифікації).

Принципи та методи розроблення EPD визначені

24 ISO/TS 14067:2013 Greenhouse gases -- Carbon footprint of products -- Requirements and guidelines for quantification and communication/

у стандарті ДСТУ ISO 14025²⁵. Розроблення EPD складається з декількох етапів. Перший етап полягає у визначенні та затвердженні органом сертифікації PCR (Product Category Rules) або правил для продукції визначеної категорії - вимог, за якими буде проводитися дослідження. Далі розробляється структура життєвого циклу й тільки після цього складається безпосередньо декларація. Декларація розробляється акредитованим аудитором і реєструється в акредитованій системі міжнародних баз EPD (IBU, EPD International і т. ін.).

Детальна інформація, наведена у EPD, зазвичай потрібна професіоналам. Наприклад, архітекторам, проектувальникам - фахівцям, які знайомі з характеристиками будівельних матеріалів і можуть порівняти EPD декількох матеріалів для вибору найкращого для використання в проекті.

Незважаючи на те, що розроблення EPD є досить складним і вартісним дослідженням, з року в рік це добровільне декларування завойовує все більшу популярність у світі.

2.7.5. СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Система екологічного управління (СЕМ) є інструментом управління впливами виробництва та споживання на стан довкілля.

Система спрямована на контроль екологічних показників, як, наприклад, система фінансового менеджменту контролює витрати та доходи. Відповідно дуже важливо дізнатися про наявність функціонування системи екологічного управління, особливо при замовленні надання послуг та виконання робіт, пов'язаних із впливами на довкілля під час такого надання/виконання.

Система екологічного управління - частина системи менеджменту організації, використову-

25 ДСТУ ISO 14025:2008 Екологічні маркування та декларації. Екологічні декларації типу III. Принципи та процедури (ISO 14025:2006, IDT)

вана для розроблення та впровадження екологічної політики та управління її екологічними аспектами.

Екологічний аспект - елемент діяльності організації, її продукції чи послуг, який може взаємодіяти з навколишнім середовищем.

Екологічна політика - офіційна заява вищого керівництва організації про основні наміри та напрямки діяльності щодо екологічної результативності.

Головна мета системи екологічного управління - підтримувати заходи з охорони довкілля та запобігання його забрудненню при збереженні балансу з інтересами організації.

СЕМ формується, розвивається і вдосконалюється по спіралі, починаючи з розроблення, затвердження й публічного декларування організації екологічної політики та цілей. Як основні принципи екологічна політика повинна включати послідовне поліпшення екологічної результативності й запобігання впливам на довкілля. Послідовність взаємопов'язаних дій СЕМ включає планування, організацію та практичну реалізацію, внутрішній моніторинг та контроль діяльності, здійснюваної відповідно до прийнятої екологічної політики та цілей.

Обов'язковим компонентом СЕМ є аудит (незалежна оцінка досягнутих результатів), періодичний аналіз і перегляд системи управління з боку керівництва.

Вимоги та настанови щодо застосування СЕМ викладені у ДСТУ ISO 14001:2015²⁶. Важливо зазначити, що замовники не можуть вимагати від учасників торгів обов'язкової наявності сертифіката згідно з вимогами цього стандарту. Як підтвердні документи можуть розглядатися керівні документи системи: політика, цілі та вжиті заходи, спрямовані на їх досягнення. Сертифікат згідно з ISO 14001 (за наявності) може розглядатися як один з підтвердних документів технічної спроможності.

26 ДСТУ ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 14001:2015, IDT)

У разі посилання на ДСТУ ISO 14001 варто визначити перелік екологічних аспектів, які необхідно враховувати, зокрема тих, що пов'язані безпосередньо з предметом закупівель. Такій підхід є найбільш прозорим та обґрунтованим при здійсненні публічних закупівель.

2.7.6. ОЦІНКА РИЗИКІВ

Будь-які рішення повинні прийматися з таким розрахунком, щоб не перевищувати межі шкідливого впливу на довкілля.

Встановити ці межі складно, бо пороги впливу багатьох антропогенних і природних факторів невідомі. Тому розрахунки екологічних ризиків повинні бути вірогідними й різноманітними, з виділенням ризику для здоров'я людини й навколишнього середовища.

Якщо з позицій управління безпека - це визначений нормативний стан об'єкта управління (небезпека - відхилення від цього стану), то ризик - це вплив, зовнішній і (чи) внутрішній, які призводять чи можуть призвести до відхилення від норми.

До поняття «ризик» входять такі складники:

- можливість відхилення від поставленої мети, заради якої реалізується вибрана альтернатива;
- імовірність досягнення бажаного результату;
- відсутність впевненості в досягненні поставленої мети;
- можливість виникнення небажаних наслідків (матеріальні або фізичні збитки, захворюваність, смертність тощо) при проведенні чи плануванні інших дій в умовах невизначеності для суб'єкта, який ризикує;
- матеріальні, екологічні, моральні та інші втрати, пов'язані з реалізацією обраної в

умовах невизначеності альтернативи;

- очікування загрози, невдачі в результаті вибору альтернативи та її реалізації.

Оцінка ризику має на меті забезпечити оцінювання, розуміння та управління екологічними, соціальними та економічними аспектами у всіх ключових рішеннях щодо предмета закупівлі.

Оцінка ризику передбачає визначення пріоритетних напрямків для замовника відносно предмета закупівлі:

Крок 1. Розгляньте питання сталості щодо предмета закупівлі.

Крок 2. Складіть перелік можливих економічних, екологічних та соціальних ризиків, що можуть бути пов'язані з ним.

Крок 3. Оцініть рівень їх ризику та вартість можливих наслідків.

Крок 4. Визначте перевагу в управлінні ризиками та відповідні дії, спрямовані на їх запобігання.

Типи ризиків сталого розвитку:

- ризик заподіяння шкоди навколишньому середовищу під час виконання умов договору, наприклад, надання послуги або використання предмета обладнання;
- репутаційні ризики замовника або постачальника, пов'язані з виконанням умов договору. Це може бути пов'язано з будь-якою шкодою, заподіяною або викликаною під час виконання умов договору в межах усього ланцюга постачання;
- ризик відсутності можливостей дотримання критеріїв сталості під час надання послуг/виконання робіт;
- ризик низької вартості пропозицій, що призводить до збільшення витрат на технічне обслуговування або експлуатаційних витрат.

2.7.7. ВИМОГИ ЧИННОГО ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЕКОЛОГІЧНІ НОРМАТИВИ

Основою природоохоронного законодавства є Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про відходи», «Про оцінку впливів на довкілля», Кодекс про надра, Лісовий кодекс України, Водний кодекс України, Земельний кодекс України тощо.

Дотримання природоохоронного законодавства, зокрема державних екологічних норм, є обов'язковою вимогою для усіх суб'єктів господарювання.

Згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічні нормативи є комплексом обов'язкових правил і вимог щодо забруднення довкілля, використання природних ресурсів, поводження з відходами та екологічної безпеки.

Система екологічних нормативів включає: нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднювальних речовин у навколишньому середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на навколишнє середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування), гранично допустимі викиди та скиди в навколишнє середовище забруднювальних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів.

Посилання на акти природоохоронного законодавства можуть застосовуватися замовником як мінімальна вимога при здійсненні сталих закупівель.

Як підтвердний документ можуть розглядатися дозвільні документи, документи, отримані за результатами перевірки органами державного природоохоронного контролю (акти, приписи, документи, що підтверджують виконання заходів з усунення невідповідностей), висновки екологічних

аудиторів згідно з вимогами Закону України «Про екологічний аудит» та інші підтвердні документи.

2.7.8. ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ

Екологічне маркування (*Environmental Label, ecolabel – англ.*) - твердження, у якому зазначені екологічні аспекти певного продукту, засобу, матеріалу чи виробу, послуги або об'єкта будівництва.

Екологічні маркування можуть бути наведені у вигляді фраз, символу чи зображення на етикетці або пакованні, у технічній документації, рекламних матеріалах тощо.

Екологічне маркування має на меті інформувати споживача в стислій і доступній формі про перевірені та підтверджені екологічні характеристики або переваги об'єкта маркування.

Екологічне маркування має широку сферу застосування – від продуктів харчування, промислових товарів, будматеріалів до об'єктів нерухомості та послуг. Загальні принципи та методи його застосування викладені в міжнародних стандартах серії ISO 14020 «Екологічні маркування та декларації». Ця серія стандартів запроваджена до української національної системи стандартизації у 2002-2003 роках (пряме застосування)²⁷.

²⁷ Міжнародні стандарти ISO є нормативними документами, що розробляються, приймаються та переглядаються (оновлюються) Міжнародною організацією стандартизації (International Organization for Standardization, ISO). ISO працює на міждержавному рівні з 205 країнами світу. Україна є членом ISO з 1994 року. Представляє Україну в ISO (з квітня 2016) ДП «УкрНДНЦ» (національний орган стандартизації). Наразі це підприємство проходить ребрендинг зі зміною назви на ДП «Українське агентство зі стандартизації» (Ukrainian Agency for Standardization, UAS).

Міжнародні стандарти допомагають долати технічні бар'єри в міжнародній торгівлі, спричинені відмінностями стандартів, розроблених окремо кожною країною.

Стандарти ISO можна застосовувати в національній системі стандартизації прямо (методом підтвердження чи тотального перекладу) або модифікувати для кращої відповідності національним умовам. Результатом модифікації міжнародних стандартів є створення еквівалентних державних стандартів, які можуть відрізнятися від першоджерела.

Відповідно до **стандартів серії ISO 14020** екологічне маркування поділяють на три основних типи для:

а) екологічні їх продуктів іх декларації цій **(III тип);**

б) позначення певної екологічної характеристики продукції **(II тип);**

в) визначення та підтвердження переваг об'єкта маркування щодо його впливів на стан довкілля і здоров'я людини **(I тип);**

III тип – екологічні декларації, що містять інформацію у вигляді кількісних показників екологічних впливів (енергоємність, споживання водних та інших ресурсів, викиди/скиди, обсяги утворюваних відходів) до обраної одиниці продукції певної категорії на всіх етапах її життєвого циклу. Детальніше про цей тип йдеться у розділі 2.7.4.

II тип маркування надає уяву про певну характеристику, пов'язану з впливами на довкілля, яка може бути корисною для експлуатації, обслуговування, ремонту чи утилізації. Маркування II типу належить до самодекларацій, тобто заяв, що не потребують додаткового незалежного оцінювання третьою стороною (сертифікації). Фрази таких заяв, їх тлумачення, методи обґрунтування їх застосування та застереження щодо введення в оману споживача викладені в міжнародному стандарті ISO 14021²⁸.

I тип визначає конкурентну перевагу об'єкта екологічної сертифікації щодо його впливу на стан довкілля і здоров'я людини на всіх стадіях життєвого циклу. Об'єктом сертифікації може бути готова продукція, послуга або об'єкт будівництва. Цей тип маркування передбачає встановлення на кожну категорію продукції²⁹ екологічних крите-

28 ISO 14021:2016 Environmental labels and declarations – Self-declared environmental claims (Type II environmental labelling) [Екологічні маркування та декларації – Екологічні самодекларації (екологічне маркування типу II)]. Уперше цей міжнародний стандарт був прийнятий у 1999 році. У 2014-2015 роках документ було переглянуто й у 2016 році прийнято оновлену версію. Оновлена версія стандарту впроваджена в українську національну систему стандартизації (ДСТУ ISO 14021:2016) (пряме застосування).

29 Група продукції, що має однакове функціональне призначення. Наприклад, теплоізоляційні матеріали.

ріїв для оцінювання її переваг і є більш надійним, тому що право на його застосування надається третьою стороною (органом з оцінки відповідності) за результатами оцінювання.

Екологічні критерії систем екологічної сертифікації та маркування розглядаються як найбільш прозорі та надійні стандарти з оцінювання життєвого циклу та екологічних переваг предмета закупівель. Їх застосування як критеріїв відбору рекомендовано керівними документами для здійснення сталих закупівель Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) та міжнародним стандартом ISO 20400³⁰. Екологічний сертифікат та маркування за схемою сертифікації згідно з ISO 14024 можуть розглядатися як підтвердні документи відповідності предмета закупівель вимогам таких критеріїв. Але при цьому замовник повинен передбачити й інші методи підтвердження відповідності, наприклад протоколи досліджень, декларації, паспорти безпеки і под.

Екологічне маркування обох типів може бути використане як один з інструментів сталих закупівель, що не потребує складних досліджень та експертної оцінки:

- 1) включіть вимоги екологічних критеріїв до технічних специфікацій;
- 2) перевірте відповідність технічним умовам;
- 3) використовуйте екологічні критерії як критерії відбору;
- 4) використовуйте окремі аспекти екологічного маркування ефективності для прогресивного підходу.

У світі існує велика кількість екологічних маркувань, які пов'язані як із самодеклараціями виробника, так і зі схемами сертифікації. Таблиця 2.4 надає загальну інформацію про найбільш відомі на українському ринку системи екологічної сертифікації та маркування, надає роз'яснення про їх значення для прийняття рішень щодо їх застосування при здійсненні сталих публічних закупівель.

30 ISO 20400:2017 Sustainable procurement – Guidance (Сталі закупівлі – Настанова)

Таблиця 2.4. Системи екологічної сертифікації та маркування для сталих закупівель

Назва знака маркування та організація, яка надає право на його застосування	Категорії продукції та видані сертифікати (ліцензії) ³¹	Схема сертифікації	Географічний розподіл
 Знак «The Blue Angel» (Блакитний Янгол) Федеральне агентство Німеччини з навколишнього середовища	120 прийнятих екологічних критеріїв, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій. 12000 сертифікованих товарів і послуг. Найбільш популярними серед сертифікованих товарів і виробів, позначених цим знаком, є будматеріали та вироби для оздоблення будівель, продукти хімічної промисловості, електроніка та електротехніка і... автотранспорт.	I тип (згідно з ISO 14024) https://www.blauer-engel.de/en	Національний
 Знак Ecolabel EU Єврокомісія	35 прийнятих екологічних критеріїв, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій. 2 130 виданих сертифікатів на 54 115 товарів і послуг Найбільшого поширення маркування Ecolabel EU здобуло у Франції (476 виданих ліцензій) та Італії (354). Лідерами серед товарів, маркованих цим знаком, є косметичні та мийні засоби, паперові та текстильні вироби. Серед послуг лідирують послуги тимчасового розміщення (готелі, кемпінги та заклади оздоровлення й відпочинку).	I тип (згідно з ISO 14024) Схема затверджена Регламентом Європейського Парламенту та Ради ЄС № 66/2010 від 25 листопада 2009 року щодо знаку екологічного маркування ЄС http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/	Регіональний (ЄС)
 Знак «The Nordic Swan» (Північний Лебідь) Ради Міністрів з навколишнього середовища скандинавських країн	58 прийнятих екологічних критеріїв, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій. 12000 сертифікованих товарів і послуг. Найбільшій популярності здобула екологічна сертифікація продукції хімічної промисловості (мийні засоби, лакофарбові матеріали, клеї і т. ін.), текстилю, будматеріалів та виробів з лісоматеріалів, косметичних засобів та побутової техніки. Серед послуг популярною є сертифікація готелів, ресторанів, магазинів, ... і навіть публічних заходів.	I тип (згідно з ISO 14024) http://www.nordic-ecolabel.org/	Регіональний (скандинавські країни)

31 Станом на 01.11.2017 р.

Назва знака маркування та організація, яка надає право на його застосування	Категорії продукції та видані сертифікати (ліцензії)	Схема сертифікації	Географічний розподіл
 <p>Знак «Зелений журавлик» Українська програма екологічної сертифікації та маркування</p>	<p>52 прийняті екологічні критерії, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій.</p> <p>112 чинних екологічних сертифікатів.</p> <p>934 сертифікованих товарів і послуг.</p> <p>Лідерами серед товарних груп з екологічної сертифікації є мийні засоби, лакофарбові матеріали, будматеріали та вироби для оздоблення і продукти харчової промисловості українських товаровиробників.</p>	<p>I тип (згідно з ISO 14024)</p> <p>http://www.ecolabel.org.ua</p>	Національний
 <p>Знак «ENERGY STAR®» (Енергетична зірка) Агентство з охорони навколишнього середовища США (EPA)</p>	<p>Обладнання та устаткування Будівлі та споруди (оцінювання енергоефективності)</p>	<p>Стандарти програми ENERGY STAR</p> <p>https://www.energystar.gov</p>	Національний
 <p>Лісова опікунська рада</p>	<p>Сировина та продукція з лісоматеріалів</p> <p>Сертифіковані понад 188 млн га лісів у 80 країнах</p> <p>і видано 30121 сертифікат ланцюга поставок у 117 країнах</p>	<p>Forest Stewardship Council, FSC</p> <p>https://www.fsc.org/</p>	Міжнародний

Назва знака маркування та організація, яка надає право на його застосування	Категорії продукції та видані сертифікати (ліцензії)	Схема сертифікації	Географічний розподіл
 <p>Програма підтримки схем лісової сертифікації Міжнародна асоціація, що об'єднує 30 національних систем лісової сертифікації</p>	<p>Сировина та продукція з лісоматеріалів</p> <p>Сертифіковані понад 220 млн га лісів</p>	<p>Program for the Endorsement of Forest Certification; PEFC</p> <p>https://www.pefc.org/</p>	Міжнародний
 <p>Знак «Oeko-Tex Standard» Міжнародна асоціація OEKO-TEX® об'єднує 17 інститутів у сфері текстильної промисловості та має представництва у 40 країнах світу</p>	<p>Текстиль, маркований таким знаком, відповідає стандартам безпеки Oeko-Tex Standard 100 або Oeko-Tex Standard 200.</p> <p>51 000 сертифікатів на мільйони різних продуктів, більше 6500 компаній по всьому світу.</p> <p>Маркування Oeko-Tex Standard 100 стало найвідомішим знаком безпеки для текстильних матеріалів.</p>	<p>OEKO-TEX®</p> <p>https://www.oeko-tex.com/ru</p>	Національний

Глобальна мережа екологічного маркування

<http://www.globalecolabelling.net/>

У світі існують декілька організацій, які об'єднують та здійснюють координацію діяльності між органами з екологічного маркування національних та регіональних програм.

Найбільш відома з них - Глобальна мережа екологічного маркування (GEN), яка об'єднує 27 національних та регіональних програм I типу, які діють у 60 країнах світу, розвиваючи екологічні стандарти та систему взаємовизнання результатів оцінки відповідності в рамках Міжнародної програми GENICES.

Україна представлена в GEN програмою екологічного маркування із знаком «Зелений журавлик», що упроваджується з 2003 року згідно з ДСТУ ISO 14024:2002.

II тип екологічного маркування належить до самодекларацій. Як екологічні маркування, що вказують на певну екологічну характеристику продукції (II тип), можуть застосовуватися фрази та символи. Наприклад, підлягає переробленню, компостуванню, розбірна конструкція і под. Вимоги щодо застосування таких маркувань визначені у стандарті ISO 14021³².

Символи повинні відповідати графічним вимогам згідно з ISO 7000³³. Ознайомитися із символами, встановленими цим міжнародним стандартом, і завантажити їх для застосування можна на офіційному сайті ISO за посиланням <https://www.iso.org/obp/ui#iso:pub:PUB400001:en> або ввівши до системи пошуку на сайті <https://www.iso.org> код стандарту «ISO 7000».

«Листок Мебіуса»

Найбільш поширеним символом, що застосовують як екологічну самодекларацію, є «Листок Мебіуса». Його можна використовувати як щодо продукції, так і її комплектувальних чи пакування.

«Листок Мебіуса» варто застосовувати лише для тверджень (а) «вміст повторно переробленого матеріалу» (заштрихований) та (б) «придатний для повторного перероблення» (прозорий). У разі використання «Листка Мебіуса» у значенні

«вміст повторно переробленого матеріалу» треба зазначати відсоток вмісту повторно переробленого матеріалу.

(a)

(б)

У розділі 7 стандарту ДСТУ ISO 14021 наведені більш докладні умови застосування цього символу та вимоги до оформлення підтвердної документації щодо значень його змісту.

Знак «Grüne punkt»

Цей знак у перекладі з німецької має назву «Зелена крапка» і означає, що виробник маркованої ним продукції сплатив за збір та переробку відходів упаковки, що впроваджується в Німеччині. На території України цей знак не має змістовного значення для товаровиробників, споживачів чи контрольних органів.

32 ДСТУ ISO 14021:2016 Екологічні маркування та декларації. Екологічні самодекларації. Екологічне маркування типу II (ISO 14021:2016, IDT)

33 Міжнародний стандарт ISO 7000 Graphical symbols for use on equipment (Графічні символи для використання на обладнанні) встановлює графічні вимоги (зображення) різноманітних символів, що застосовуються щодо продукції, її компонентів або пакування.

www.ecolabelindex.com

Глобальний класифікатор організацій з екологічного маркування

У 2010 році Світовий інститут ресурсів спільно з Американським союзом сертифікаційних компаній (World Resources Institute (WRI) and Big Room Inc.) розпочав упровадження інформаційного проекту «Online Database To Compare Ecolabels». У рамках реалізації проекту був створений та підтримується інтернетний ресурс «Ecolabelindex», який дозволяє отримати інформацію про 435 організацій, які впроваджують різноманітні програми екологічного маркування, що охоплюють 25 секторів промисловості у 197 країнах світу.

Консультаційні послуги проекту допомагають користувачам орієнтуватися в змістовності міжнародних стандартів та правилах екологічного маркування, створювати та управляти програмами із зелених закупівель, розуміти й задовольнити власні потреби.

2.7.9. СОЦІАЛЬНЕ МАРКУВАННЯ

Маркування можуть вказувати не тільки на екологічні характеристики чи переваги. Існують і системи соціальних стандартів та відповідні маркування, що свідчать про відповідність виробника або постачальника продукції їх вимогам. Соціальні стандарти та маркування, як правило, охоплюють такі питання, як права людини, права працівників, заборона дитячої праці, справедлива оплата праці в країнах, що розвиваються, тощо.

Під час складання технічних специфікацій замовники повинні переконатися, що соціальні критерії є актуальними щодо предмета закупівлі. Якщо деякі критерії соціальних стандартів варто включити до технічних специфікацій, важливо це зробити обґрунтовано, враховуючи специфіку предмета закупівлі.

Які основні соціальні маркування?

Маркування Fairtrade є найбільш поширеним знаком соціального маркування. Він належить до системи сертифікації, що впроваджена Міжнародною Асоціацією Справедливої Торговлі (WFTO)³⁴ й інформує споживачів про відповідність продукції стандартам Справедливої Торговлі (FLO International), яка перевірена органом сертифікації (FLO-CERT).

Право на застосування знака International Fairtrade Certification або Fair Trade Certified може мати сертифікований FLO-CERT виробник або постачальник. Знак Fairtrade можна побачити переважно на харчових продуктах, вироблених у країнах, що розвиваються: каві, фруктах, рисі, соках, шоколаду, бавовні тощо.

Сертифікація Справедливої Торговлі гарантує не тільки справедливую ціну за товар, що враховує вартість продукції, суспільний розвиток, захист і збереження довкілля, а й відповідність принципам етичного споживання. Ці принципи вклю-

34 Міжнародна Асоціація Справедливої Торговлі (WFTO) була створена у 1989 році і на сьогодні об'єднує 324 компаній з-понад 70 країн світу з метою реалізації принципів справедливої торгівлі в міжнародних ринкових відносинах.

чають заборону дитячої та рабської праці, гарантії безпеки робочого місця, право на створення профспілок.

Знаком Rainforest Alliance³⁵ маркуються виключно сертифіковані продукти, які відповідають стандарту сталого сільськогосподарського виробництва. Цей стандарт містить 99 критеріїв, 46 з яких є обов'язковими для виконання. Для отримання сертифіката і права на застосування цього знака необхідно підтвердити відповідність 80% критеріїв.

Основними з обов'язкових критеріїв є:

- простежуваність ланцюгів постачання сировини до виготовлення готової продукції;
- збереження екосистем;
- ефективне управління питною водою в технологічному процесі виробництва та очищення стічних вод;
- заборона расової дискримінації;
- встановлення заробітної плати працівникам в розмірі не нижчому від середньої заробітної плати по регіону;
- заборона на використання праці дітей до 15 років;
- заборона примусової праці;

³⁵ **Rainforest Alliance (RA)** - неурядова організація (США), метою якої збереження біорізноманіття та забезпечення сталих умов життя за допомогою практичних змін в управлінні сільським господарством, виробництвом, а також змін у культурі споживання відповідно до цілей сталого розвитку.

- використання засобів захисту в робітників, що контактують з хімікатами;
- урахування інтересів місцевих громад;
- заборона вирощування та застосування ГМО тощо.

Бельгія запровадила національне соціальне маркування, яке вказує на дотримання стандартів **Міжнародної організації праці³⁶**.

Сертифікація Rugmark гарантує, що килими та килимові вироби виробляються без використання дитячої праці; перевірка цієї вимоги забезпечується шляхом незалежного аудиту та сертифікації.

Джерело: Довідник з екологічного маркування для практиків, що займаються закупівлями системи Організації Об'єднаних Націй, ЮНОПС, 2009 рік.

³⁶ Міжнародна організація праці (International Labour Organization) — організація системи ООН, створена з метою підтримки міжнародного співробітництва для забезпечення миру в усьому світі й зменшення соціальної несправедливості за рахунок поліпшення умов праці. На сьогодні першочерговими завданнями її діяльності є підтримка демократії й соціального діалогу, боротьба з бідністю та безробіттям, заборона дитячої праці.

КРИТЕРІЇ СТАЛОСТІ НА ОКРЕМІ КАТЕГОРІЇ ПРОДУКЦІЇ

- Мийні засоби
- Лакофарбові матеріали
- Теплоізоляційні матеріали

Основні завдання

- Які основні екологічні впливи пов'язані з цими категоріями продукції?
- Як визначити критерії сталості для цих категорій продукції?
- Які основні екологічні критерії для цих категорій продукції? Що треба оцінити?
- Як провести перевірку відповідності предмета закупівлі критеріям сталості?

3.1. ОЦІНКА ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ОКРЕМИХ ГРУП ПРОДУКЦІЇ

Виробництво та споживання будь-якої продукції пов'язані з впливами на довкілля та здоров'я людини.

Інтенсивне споживання природних та енергетичних ресурсів, використання небезпечних речовин, накопичення відходів – більшість із цих антропогенних факторів негативно впливає на різні екосистеми та живі організми. Виробництво задовольняє наші потреби в товарах чи послугах, але при цьому пов'язане з негативними виливами (викиди, відходи, стічні води тощо). Ці впливи, як правило, взаємопов'язані з природними, соціальними, економічними аспектами та навколишнім середовищем.

Негативний вплив призводить до деградації в довкіллі та небажаних наслідків для людини. Наприклад, викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря та парникових газів впливають на стан здоров'я людини та спричиняють кліматичні зміни, евтрофікацію³⁷ – вибуховий розвиток одноклітинних водоростей («цвітіння води»), дефіцит кисню та, як наслідок, – масове відмирання біоти. Незбалансоване використання ресурсів може призвести до вичерпання невідновлюваних (викопного палива, руди) та біотичних (об'єктів тваринного та рослинного світів) ресурсів, зміни середовища існування.

Методи оцінювання екологічних впливів та їх наслідків визначені рядом стандартів серії ISO 14000, зокрема:

³⁷ Збагачення водойм біогенними елементами внаслідок забруднення, що супроводжується підвищенням продуктивності водойми

КРИТЕРІЇ СТАЛОСТІ НА ОКРЕМІ КАТЕГОРІЇ ПРОДУКЦІЇ

- **ISO 14004**, який доповнює ISO 14001 наданням додаткових настанов і корисних пояснень;
- **ISO 14031**, який встановлює метод вибору критеріїв та визначення показників екологічної дієвості;
- **стандарт серії ISO 14040** є керівними документами для проведення досліджень з оцінки життєвого циклу з метою забезпечення достовірною інформацією для вирішення питань, пов'язаних з мінімізацією споживання ресурсів та зменшенням екологічних впливів конкретного товару чи послуги;
- **ISO 14045**, який встановлює загальні принципи та вимоги до оцінювання екологічної ефективності;
- **ISO 14051**, який визначає метод обліку витрат, пов'язаних з матеріальними потоками, у межах продукційної системи з метою сприяння ефективному використанню ресурсів і матеріальних витрат під час виробництва та споживання (користування).

Результати оцінювання повинні пропонувати відповіді про суттєві екологічні впливи, їх наслідки та прийнятність застосування екологічних критеріїв як критеріїв відбору чи вибору при здійсненні сталих державних закупівель.

У цьому посібнику ми розглянемо впливи на довкілля, на здоров'я людини трьох категорій продукції, обраних як пріоритетні для здійснення сталих закупівель в Україні³⁸: засоби для чищення, фарби, лаки та теплоізоляційні матеріали, оскільки ці продукти були визначені як пріоритетні для досягнення основної мети цього посібника.

3.1.2. ЕКОЛОГІЧНІ ВПЛИВИ МИЙНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗАСОБІВ ДЛЯ ЧИЩЕННЯ

³⁸ За результатними проведення досліджень згідно з керівними документами Програми ООН з навколишнього середовища, аналізом готовності національного ринку в рамках реалізації проекту програми EaP GREEN з підтримки впровадження з впровадження

Споживання мийних засобів та засобів для чищення в Україні зростає з року в рік. І, незважаючи на певний економічний спад у цілому в хімічній галузі, обсяги виробництва та імпорту цієї категорії продукції демонструють позитивну динаміку.

Мийні засоби та засоби для очищення – досить складні хімічні препарати, до складу яких, як правило, входять десятки речовин. З економічної точки зору важливе значення пов'язане з можливими коливаннями цін на складники засобів та рівень їх концентрації.

Життєвий цикл засобів пов'язаний з хімічною небезпекою речовин, що входять до їх складу, споживанням енергетичних і водних ресурсів та екологічними впливами під час виробництва, впливами на здоров'я людини при застосуванні й після, забрудненням стічних вод та утворенням відходів споживання.

Рівень безпеки засобу визначає його склад. Екологічні засоби є альтернативою, яка передбачає застосування більш безпечних речовин у складі, більшість з яких є продуктами олеохімічного (природного) походження³⁹. Такі засоби є безпечнішими як для користувача, так і для людей, які перебувають у прибраних приміщеннях, використовують випрані речі, вимитий посуд тощо.

³⁹ Речовина, отримана шляхом глибокого перероблення рослинних олій.

Таблиця 3.1. Мийні засоби та засоби для чищення та їх потенційний вплив на здоров'я людини

Вид продукту	Небезпечні складники (можуть входити до складу засобу)	Потенційний вплив на здоров'я людини
Освіжувачі повітря та дезодоратори	Формальдегід (Formaldehyde)	Канцерогенна речовина. Викликає алергію, постійний кашель, подразнення очей, носа, горла і шкіри. Може викликати астму, порушення сну, психічне збудження, головні болі, розлад зору, хронічну втому
Відбілювачі	Гіпохлорит натрію (Sodium hypochlorite)	Хлор дуже небезпечний, а ця хімічна сполука дуже нестійка й легко «відпускає» хлор. Він є причиною захворювання серцево-судинної системи, призводить до виникнення атеросклерозу, анемії, гіпертонії, алергічних реакцій, негативно впливає на шкіру і волосся, підвищує ризик онкологічних захворювань
Disinfectants	Гіпохлорит натрію (Sodium hypochlorite)	Див. вище
	Феноли (Phenols)	Речовина 2 класу небезпеки. Дуже токсична. При потраплянні в організм людини призводять до різких змін у клітинах кровотвірної, хрящової та кісткової тканин.
	Нашатирний спирт (Ammonia)	Подразлива та їдка речовина; призводить до подразнення очей, дихальних шляхів, викликає головний біль
Засоби для миття поверхонь	Гіпохлорит натрію (Sodium hypochlorite)	Див. вище
Засоби для миття посуду	Аніонні поверхнево-активні речовини (А-ПАР)	Викликають порушення імунітету, алергію, ураження мозку, печінки, нирок, легенів
	Етиленгліколь (Diethylene glycol)	Викликає алергію та подразнення навіть при низькій концентрації. Більш дешевий замітник гліцерину. При контакті зі шкірою спричиняє набряк та некроз клітин. При потраплянні в організм може викликати розвиток дистрофічних процесів у нирках, печінці, судинах і центральній нервовій системі
Інші очисники	Нафтові дистилати	Короткочасний вплив може призвести до тимчасового розладу зору; довгостроковий вплив призводить до порушень функціонування нервової системи, нирок, органів зору і до шкірних захворювань
	Нітробензол (Nitrobenzene)	Викликає ураження дихальних шляхів, онкологічні захворювання, є причиною вроджених дефектів у дітей (тератоген)
Засоби для очищення сантехніки	Соляна кислота (Hydrochloric acid)	Одна з найсильніших кислот. При потраплянні на шкіру викликає сильні опіки. Уражає слизові оболонки й дихальні шляхи
Засоби для миття вікон та очищення скляних поверхонь	Нашатирний спирт (Ammonia)	Див. вище

Джерело: adapted from Li Ho "Pollution Issues: Household Pollutants"

Таблиця 3.2. Екологічні впливи мийних засобів та засобів для чищення протягом життєвого циклу

Вхід	Етап життєвого циклу	Вихід	
		Екологічний аспект	Потенційні екологічні впливи
Природні ресурси: • Нафта • Вода	Сировина: видобуток та перероблення	<ul style="list-style-type: none"> Споживання природних та енергетичних ресурсів Викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря Стічні води 	<ul style="list-style-type: none"> Забруднення атмосферного повітря Зміна клімату та глобальне потепління Утворення відходів Забруднення ґрунтів та підземних вод Забруднення води, деградація водних екосистем
Хімічні речовини:			
Поверхнево-активні речовини	Склад/технологія виробництва	<ul style="list-style-type: none"> Вивільнення токсичних речовин у навколишнє середовище 	<ul style="list-style-type: none"> Відносно небезпечні для водних організмів Євтрофікація Забруднення атмосферного повітря Руйнування озонового шару Забруднення води, деградація водних екосистем Дуже токсичний для водних організмів Може викликати довготривалі несприятливі наслідки для водних екосистем Забруднення води, деградація водних екосистем Євтрофікація Руйнування озонового шару
Сполуки фосфору (фосфати, фосфонати)			
Розчинники/леткі органічні сполуки (ЛОС)			
Відбілювачі			
Біоциди			
Консерванти			
Барвники			
Ароматизатори	Транспортування та розміщення	Споживання палива	<ul style="list-style-type: none"> Виснаження невідновлюваних ресурсів Забруднення атмосферного повітря Зміна клімату та глобальне потепління
Енергетичні ресурси			
Вода	Використання	Стічні води	<ul style="list-style-type: none"> Забруднення води, деградація водних екосистем
Пакування та елементи спожиткової тари	Утилізація	Утилізація пакування	<ul style="list-style-type: none"> Накопичення відходів Забруднення ґрунтів та підземних вод Вивільнення токсичних речовин

Таблиця 3.3. Підхід сталих публічних закупівель до суттєвих екологічних впливів

Основні екологічні наслідки	Підхід СПЗ
<ul style="list-style-type: none"> Зміна клімату Здоров'я людини Токсичність Евтрофікація Споживання води Виробництво відходів 	<ul style="list-style-type: none"> Замовляйте засоби, ефективні при низьких температурах Уникайте вмісту небезпечних речовин, керуйтеся екологічними критеріями систем екологічної сертифікації та маркування згідно з ДСТУ ISO 14024 Уникайте вмісту сполук фосфору Обирайте засоби з вмістом біоцидів, коли це дійсно є необхідним згідно з нормами санітарного законодавства Обирайте концентровані засоби з мінімальним «критичним рівнем токсичності» при розведенні згідно з вказівками щодо застосування Вимагайте від постачальників інструкцій щодо дозування та застосування засобів Перегляньте обсяги застосування засобів для очищення шляхом перегляду графіків та/або методів прибирання на альтернативні (наприклад, очищення парою або спецтехнікою) Підвищуйте рівень освіченості персоналу щодо правил безпеки та ефективного застосування засобів (наприклад, шляхом проведення ввідного інструктажу/ презентації для персоналу) Обирайте зручне, надійне та економічне пакування Забезпечте здачу на перероблення використаної упаковки/тари Розгляньте питання доцільності укладання договору про надання послуг з прибирання замість закупівлі засобів Так можна забезпечити професійний рівень прибирання, економію коштів на закупівлю засобів (за рахунок того, що компанії з прибирання закуповують засоби оптом), а також позбутися необхідності управляти прибиранням на рівні організації

Джерело: Критерії зелених державних закупівель ЄС для мийних засобів та засобів для чищення.

Потенційні впливи засобів на здоров'я людини наведені в Таблиці 3.1.

Сполуки фосфору (фосфати, фосфонати), що можуть входити до складу засобів, потрапляючи в стічні води, призводять до евтрофікації водних об'єктів, знищуючи їх екосистеми.

Екологічні засоби мають найменший вплив на забруднення стічних вод і, як наслідок, – на водні екосистеми.

Одним з основних завдань, що постає перед виробниками мийних засобів, є збільшення мийного потенціалу одиниці препарату, завдяки чому можна значно скоротити обсяги його застосування (економія) та зменшити екологічні впливи. Наприклад, застосування екологічних

концентрованих засобів з високою мийною здатністю для прання 5 кг білизни здатне скоротити протягом життєвого циклу викиди парникових газів з ~ 90 г до ~35 г! Для гелеобразних засобів скорочення може становити до ~16 г.

Інші впливи пов'язані з елементами пакування або спожиткової тари, що можуть містити токсичні речовини, наприклад полівінілхлорид (ПВХ), фталати, меланін тощо. Також важливими аспектами є економічність спожиткового пакування/ тари, його надійність для зберігання та можливість перероблення за доступними в Україні технологіями. Оптимізація пакування дозволить зекономити на собівартості одиниці засобу та істотно скоротити обсяги утворення твердих відходів.

3.1.3. ЕКОЛОГІЧНІ ВПЛИВИ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ

З економічної точки зору лакофарбові матеріали (ЛФМ) продовжують термін служби різних матеріалів, тим самим сприяючи значній економії ресурсів. Основні екологічні впливи лакофарбових матеріалів (ЛФМ) пов'язані з їх складом, виробництвом, застосуванням, експлуатацією покриття та утилізацією.

У середньому для виробництва фарби для фарбування 1 м² поверхні необхідно від 40 до 80 г мінеральних ресурсів (для виробництва основних інгредієнтів). Складники ЛФМ, зокрема розчинники, зв'язуючі, наповнювачі, пластифікатори, пігменти (особливо білий пігмент на основі титану, TiO₂) мають суттєві впливи на довкілля та здоров'я людини на стадії їх виробництва та застосування готового продукту. Усім відомо, що фарби на основі органічних розчинників більш шкідливі, ніж фарби на водній основі. Але при цьому не варто нехтувати і впливами решти складників, таких як формальдегід, фталати, сполуки ізотіазолінів, важкі метали тощо, які можуть мати суттєві впливи на стан довкілля та здоров'я людини.

Оцінюючи економічну ефективність ЛФМ і потенційні впливи на довкілля, необхідно розглядати кількість кінцевого продукту, нанесеного на площу 1 м² у 2 шари як основної функціональної одиниці. Залежно від товщини одного шару цей показник коливається в межах 150 - 180 г / м².

Сучасні рішення й обладнання для виробництва продукції цієї категорії дозволяють забезпечити зниження собівартості ЛФМ за рахунок підвищення рівня енергоефективності технологічного процесу виробництва.

Об'єми фарби, необхідної для якісного покриття, є важливим фактором у поєднанні з гарантованим строком служби покриття.

Таблиця 3.4. Підхід сталих публічних закупівель до суттєвих екологічних впливів

Основні екологічні наслідки	Підхід СПЗ
<ul style="list-style-type: none"> Найбільші наслідки пов'язані з впливами органічних розчинників, зв'язуючих та пігментів з вмістом важких металів (особливо білий пігмент на основі титану, TiO₂) Фарби на основі органічних розчинників мають більш високий рівень впливу на довкілля та здоров'я людини, ніж фарби на водній основі Речовини різного функціонального призначення, що входять до складу ЛФМ, мають широкий спектр впливів залежно від категорії та класу безпеки Невикористаний ЛФМ є втраченим ресурсом і потребує належної утилізації 	<ul style="list-style-type: none"> Замовляйте ЛФМ відповідного функціонального призначення Обирайте ЛФМ в оптимальній тарі для ефективного застосування, зменшуючи її втрату внаслідок залишків, непридатних для подальшого використання Обирайте ЛФМ з мінімальним вмістом ЛОС Уникайте вмісту небезпечних речовин, керуйтеся екологічними критеріями систем екологічної сертифікації та маркування згідно з ДСТУ ISO 14024 Обирайте надійні, економічні (з високим рівнем шару укріплення) та довготривалим строком служби покриттям, гарантованим виробником ЛФМ

Джерело: Критерії зелених державних закупівель ЄС для фарб та лаків.

Процеси, пов'язані з видобутком сировини, її транспортуванням, виробництвом інгредієнтів та готового продукту, роблять свій внесок у глобальне потепління. Виробництво та застосування приблизно 160 г фарби пов'язане з викидами парникових газів в обсязі 0,27 - 0,33 кг CO₂-екв.

Результати досліджень, проведених у Великобританії, доводять, що на останньому етапі життєвого циклу до 70% ЛФМ потрапляють на утилізацію (разом з виробами, на які вони були нанесені); близько 20% не можна переробити; 10% підлягає спалюванню. Що стосується тари для ЛФМ, ситуація виглядає кращою: до 60% металевих і до 10% пластикових ємностей утилізуються. 25% тари, що складається з металу, відправляють на утилізацію і 15% спалюють. Тара з пластику в основному підлягає спалюванню (60%)⁴⁰.

3.1.4. ЕКОЛОГІЧНІ ВПЛИВИ ТЕПЛОІЗОЛЯЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

У зв'язку з подорожчанням енергетичних ресурсів застосування теплоізоляційних матеріалів стає

40 Trade Matt Paints. Environmental Product Declaration by AkzoNobel Sustainability (Gothenburg, Sweden)

все більш популярним як в приватному, так і державному будівництві, реконструкції, ремонті.

На сьогоднішній день український ринок пропонує різноманітні види теплоізоляційних матеріалів, склад яких багато в чому визначає їх вартість, ефективність, токсичність і впливи на довкілля протягом усього життєвого циклу.

У складі готового продукту може бути використано 5 - 75% повторно переробленої сировини чи матеріалів (целюлози, полімерів). Застосування хімічних речовин для виробництва теплоізоляційних матеріалів, наприклад гідроксиду алюмінію, пов'язані з руйнуванням озонового шару (72% від загального показника руйнування озонового шару для продукції цієї категорії). Потенційні впливи на стан здоров'я людини залежать від вмісту небезпечних речовин, що застосовуються як допоміжні інгредієнти.

Під час виробництва продукції основним екологічним аспектом є використання енергоресурсів і викиди парникових газів. До 70% від показника глобального потепління протягом життєвого циклу (1,3 кг CO₂-екв) виникає саме на цьому етапі. Для виробництва 1 м³ теплоізоляційних матеріалів необхідно 270 - 986 кВт. Витрати води становлять до 0,2 м³ на 1 м³ готової продукції.

Під час експлуатації теплоізоляційні матеріали практично не завдають шкоди довкіллю, дозволяючи значно скоротити енергоспоживання при обігріві або охолодженні повітря в приміщеннях.

Таблиця 3.5. Підхід сталих публічних закупівель до суттєвих екологічних впливів

Основні екологічні наслідки	Підхід СПЗ
<ul style="list-style-type: none"> Використання мінеральних ресурсів (мінеральна вата) Споживання енергетичних ресурсів (особливо на етапі виробництва і транспортування) Низька енергоефективність будівлі як результат менш ефективної ізоляції Забруднення токсичними речовинами Утворення відходів виробництва та споживання 	<ul style="list-style-type: none"> Обирайте вид теплоізоляції, зважаючи на реальні потреби, характеристики та надійність матеріалу Обирайте найбільш енергоефективну теплоізоляцію Уникайте вмісту небезпечних речовин, керуйтеся екологічними критеріями систем екологічної сертифікації та маркування згідно з ДСТУ ISO 14024 Замовляйте матеріали, здатні до перероблення за доступними в Україні технологіями

Джерело: Критерії зелених державних закупівель ЄС для теплоізоляційних матеріалів.

На заключному етапі життєвого циклу теплоізоляційні матеріали потрапляють на полігони або відправляються на переробку, щоб повернутися у виробничий процес як вторинна сировина. Склад продукту визначає його придатність до певного методу утилізації.

Їдкий

3.1.5. МАРКУВАННЯ ФАКТОРІВ НЕБЕЗПЕКИ

Крім складу та екологічного маркування, варто обов'язково звертати увагу на маркування предмета закупівлі згідно з міжнародною системою позначення за факторами безпеки.

Подразнюючий

Як правило, цей знак можна побачити на пакуванні мийних засобів та засобів для чищення. При потраплянні в очі і на шкіру такий продукт може викликати свербіж, подразнення і навіть запалення. Застосовуючи засіб, варто не допускати його потрапляння в очі, а також ретельно мити руки. Після застосування треба провітрити приміщення – випаровування засобу можуть викликати кашель і запалення дихальних шляхів

Небезпечний для довкілля

Цей знак попереджає про шкідливість продукту для довкілля. До його складу можуть входити речовини, які створюють загрозу для життя живих організмів – водних і наземних

Шкідливий

Цей знак найчастіше зустрічається на упаковках з розчинниками, лаками і фарбами. Він інформує про те, що продукт містить одну або кілька шкідливих чи токсичних речовин

3.2. ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ СТАЛОСТІ

Традиційно основними критеріями відбору тендерної пропозиції є:

- кваліфікаційні критерії (наявність обладнання та матеріально-технічної бази, наявність відповідного кваліфікованого персоналу з відповідними знаннями та досвідом та наявність документованого досвіду виконання аналогічних договорів);

- якість та функціональні характеристики предмета закупівлі;
- умови доставки або строки виконання;
- гарантійне обслуговування.

Критерієм вибору є ціна (спрямована на вибір більш економічно вигідної пропозиції), іноді враховуються експлуатаційні витрати, відображені, як правило, у технічній документації.

Учасники в таких випадках по-різному розуміють встановлені вимоги і пропонують власні варіанти їх задоволення, які в будь-якому разі складно порівняти, тож не варто використовувати для конкурентного процесу. Тому важливо визначити чіткіші специфікації, навіть якщо тендер не передбачає перевищення вимог, встановлених законодавством.

Мотивація щодо застосування критеріїв сталості пов'язана з:

- потребою для органів влади продемонструвати прогрес у напрямку сталого розвитку та озеленення економіки на прикладі їх діяльності;
- екологічними, соціальними та ринковими факторами.

Ефективність досягнення цілей та завдань при здійсненні сталих закупівель багато в чому залежить від формування та розроблення адекватних критеріїв для оцінювання наданих пропозицій.

Особливості та можливі бар'єри/перешкоди для застосування критеріїв сталості наведені в Таблиці 3.6.

Джерело: адаптовано з Катрини Альхола. «Екологічні критерії у сфері державних закупівель. Зосередьтеся на тендерних документах».

Рисунок 3.1. Критерії сталості для СПЗ

Таблиця 3.6. Критерії сталості для СПЗ

Важливі особливості	Бар'єри / перешкоди
<p>Економічна спроможність пов'язана з вибором широкого асортименту товарів і послуг у довгостроковій перспективі, коли реінвестовані доходи й місцеве населення отримують найбільш можливу вигоду.</p> <p>Ключовими аспектами є:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сталі продукти та послуги; • підтримка неринкових послуг та пільг (об'єкти довкілля (атмосферне повітря, водойми, ліси, відпочинок та ін.); • місцеве виробництво та зайнятість населення; • мінімізація відходів; • економічна та фінансова спроможність. 	<p>Відсутність належних знань щодо:</p> <p>а) екологічних впливів та їх наслідків, зокрема, пов'язаних із застосуванням небезпечних речовин;</p> <p>б) правового забезпечення застосування екологічних критеріїв для СПЗ.</p> <p>Переважають традиційні економічні міркування, особливо серед персоналу, відповідального за закупівлі.</p> <p>Комунікаційні бар'єри – усередині організації, із потенційними постачальниками; у багатьох випадках відсутність бажання змінювати постачальників, з якими вже склалися гарні та тривалі стосунки.</p> <p>Занепокоєння відносно можливих юридичних суперечок – відсутність чіткості в законодавстві та практиці, а також ризик того, що учасники торгів, пропозиція яких не відповідає критеріям сталості, можуть подати позов до суду та контрольних органів щодо необґрунтованості таких критеріїв. Цей фактор змушує бюджетні організації стримувати своє прагнення засосувати жорсткі критерії із захисту довкілля та соціальні стандарти при розробленні документації конкурсних торгів. Перевірка відповідності критеріям та вибір пропозиції розглядаються як особливо важкі моменти для прийняття рішень.</p> <p>Обмежені можливості встановлювати критерії – згідно з вимогами національних стандартів. На жаль, національна система стандартизації, зокрема у сфері охорони довкілля, суттєво відстає за рівнем гармонізації міжнародних та європейських стандартів. Крім того, стандарт є нормативним документом, добровільним для застосування. Обов'язковим він стає в разі посилання на нього в акті права. Посилання на добровільний стандарт в документації конкурсних торгів потребує належного обґрунтування.</p>
<p>Екологічна сталість, пов'язана із зменшенням впливів на довкілля та раціональним використанням ресурсів.</p> <p>Ключовими аспектами є:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знання про впливи на довкілля, визначення пріоритетів та планів щодо вирішення проблемних питань; • ефективне використання енергії (для енергозалежних товарів і приладів); • захист від забруднення атмосферного повітря, ґрунту та води; • скорочення /ефективне використання матеріалів; • збереження біологічного різноманіття, екосистем, видів на генетичному рівні; • охорона рідкісних видів, що перебувають під загрозою зникнення та вимирання; • уникнення або зменшення використання хімікатів; • утилізація використаного матеріалу. <p>Соціальна прийнятність – сприйняття суспільством системи управління публічними закупівлями як такої, що забезпечує ефективне використання бюджетних коштів для задоволення потреб громади згідно з вимогами національного законодавства.</p> <p>Принципи стосуються:</p> <ul style="list-style-type: none"> • національної політики сталого розвитку; • впливу на місцеві громади (включаючи корінне населення); • впливу на здоров'я людини, особливо соціальних верств населення. 	

Джерело: адаптовано з «Екологічні критерії у сфері державних закупівель. Зосередьтеся на тендерних документах», Катрина Альхола.

Екологічні критерії – конкретні вимоги, призначені для оцінки екологічних показників продукту/послуги/роботи. Вони дозволяють оцінити рівень безпеки та чинники/характеристики, що впливають на стан довкілля та здоров'я людини.

Відповідність екологічним критеріям підтверджує екологічні переваги.

Екологічні критерії повинні встановлюватися, розроблятися відповідно до вимог чинного законодавства у сфері публічних закупівель, охорони довкілля, енергозбереження, санітарно-гігієнічних норм, переліків і класифікаторів найбільш поширених небезпечних забруднювальних речовин і відходів.

Екологічні критерії повинні ґрунтуватися на екологічних характеристиках, визначених окремо для конкретної продукції, та додаткових вимогах до відповідної категорії продукції, які визначають вплив такої продукції протягом життєвого циклу на довкілля та здоров'я людини.

Екологічні критерії визначаються на науковій основі з урахуванням:

- рівня впливу продукції на навколишнє природне середовище під час отримання (добування) сировини, виробництва, споживання та видалення (утилізації), зокрема, впливу на зміну клімату, біологічне різноманіття, обсяг споживання енергії, природних ресурсів та утворених відходів;

- можливості заміни небезпечних речовин на більш безпечні та застосування новітніх технологій за наявності технічних можливостей;
- можливості зменшення впливів продукції на навколишнє природне середовище в результаті збільшення строку експлуатації (реалізації) та повторного її використання;
- загального балансу між економічною вигодою та навантаженням на довкілля на різних стадіях життєвого циклу продукції, включаючи впливи на стан здоров'я людини;
- екологічних критеріїв, встановлених іншими міжнародними, національними та регіональними програмами екологічних маркувань I типу (згідно з ISO 14024).

Екологічні критерії варто встановлювати з урахуванням значення найбільш істотних екологічних характеристик продукції протягом її життєвого циклу, а також можливості проведення їх якісних та кількісних вимірювань.

При розроблянні екологічних критеріїв рекомендується керуватися національними стандартами:

- **ДСТУ ISO 14001:2015** Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO14001:2015, IDT);
- **ДСТУ ISO 14004: 2016** Системи екологічного управління. Загальні настанови щодо впровадження (ISO 14004:2016, IDT) - на заміну ДСТУ ISO 14004-97;
- **ДСТУ ISO 14021:2002** Екологічні маркування та декларації. Екологічні самодекларації. Екологічне маркування типу II (ISO 14021:1999, IDT);
- **ДСТУ ISO 14024:2002** Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та методи. (ISO 14024:1998, IDT);
- **ДСТУ ISO 14025:2008** Екологічні маркування та декларації. Екологічні декларації типу III. Принципи та процедури (ISO 14025:2006, IDT);

АНАЛІЗ ВСТАНОВЛЕНИХ ВИМОГ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАСТОСОВАНІ ЯК ЕКОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ – аналіз чинного законодавства, норм, правил, стандартів та критеріїв програм екологічного маркування I типу (згідно з ISO 14024) щодо обраного предмета закупівлі та його життєвого циклу.

ВИБІР ВАЖЛИВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ КРИТЕРІЇВ – екологічні критерії, що є найбільш важливими (значущими), з урахуванням потенційних впливів предмета закупівлі на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу та можливостей ринку.

ОЦІНКА – оцінюйте та порівнюйте різні можливості пропозиції для вибору, що задовільнить потреби.

ВЕРИФІКАЦІЯ – оцінка можливостей підтвердження відповідності встановленим критеріям.

ВИБІР ВИГІДНОЇ/ОПТИМАЛЬНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ – встановіть важливі екологічні критерії, що відповідають потребам, ринковим можливостям, конкурентній ціні, відповідність яким може бути підтверджена.

Рис. 3.2. Логічна матриця відбору та оцінювання можливостей встановлення екологічних критеріїв до предмета закупівель

Джерело: адаптовано ISO 20400:2017 Сталі закупівлі – Настанова

- **ДСТУ ISO 14040:2013** Екологічне керування. Оцінювання життєвого циклу. Принципи та структура (14040:2006, IDT);
- **ДСТУ ISO 14041:2004** Екологічне керування. Оцінювання життєвого циклу. Визначення цілі і сфери застосування інвентаризації (ISO 14041:1998, IDT).

Існує п'ять основних етапів, за якими здійснюється вибір екологічних критеріїв (Рис 3.2).

Перевірка відповідності критеріям сталості

Вимоги до оцінки та перевірки повинні бути зазначені для кожного критерію у формі декларацій, документації, протоколів досліджень чи випробувань або інших доказів, що підтверджують відповідність.

Сертифікати, що підтверджують відповідність добровільним стандартам, вимоги яких були застосовані як екологічні критерії, можуть вимагатися «за наявності». Але при цьому замовник повинен надавати можливість учаснику конкурсних торгів підтвердити відповідність в інший спосіб, шляхом надання комплексу підтвердних документів.

Такі документи можуть бути від заявника та/або його постачальників та/або їх постачальників (постачальників) залежно від встановлених вимог.

Посилаючись на стандарт, що встановлює метод лабораторних досліджень/випробувань, замовник повинен додати «або еквівалент».

В окремих випадках замовник може вимагати попередню презентацію зразків продукції або проводити незалежні перевірки, зокрема виробничих потужностей.

Що треба оцінювати?

Оцінка тендерних пропозицій полягає не лише у встановленні відповідності до визначених критеріїв сталості, вона повинна бути виконана з повним розумінням та відповідальністю за наслідки виробництва та споживання.

Основні групи критеріїв та аспекти оцінювання представлені на Рис. 3.3.

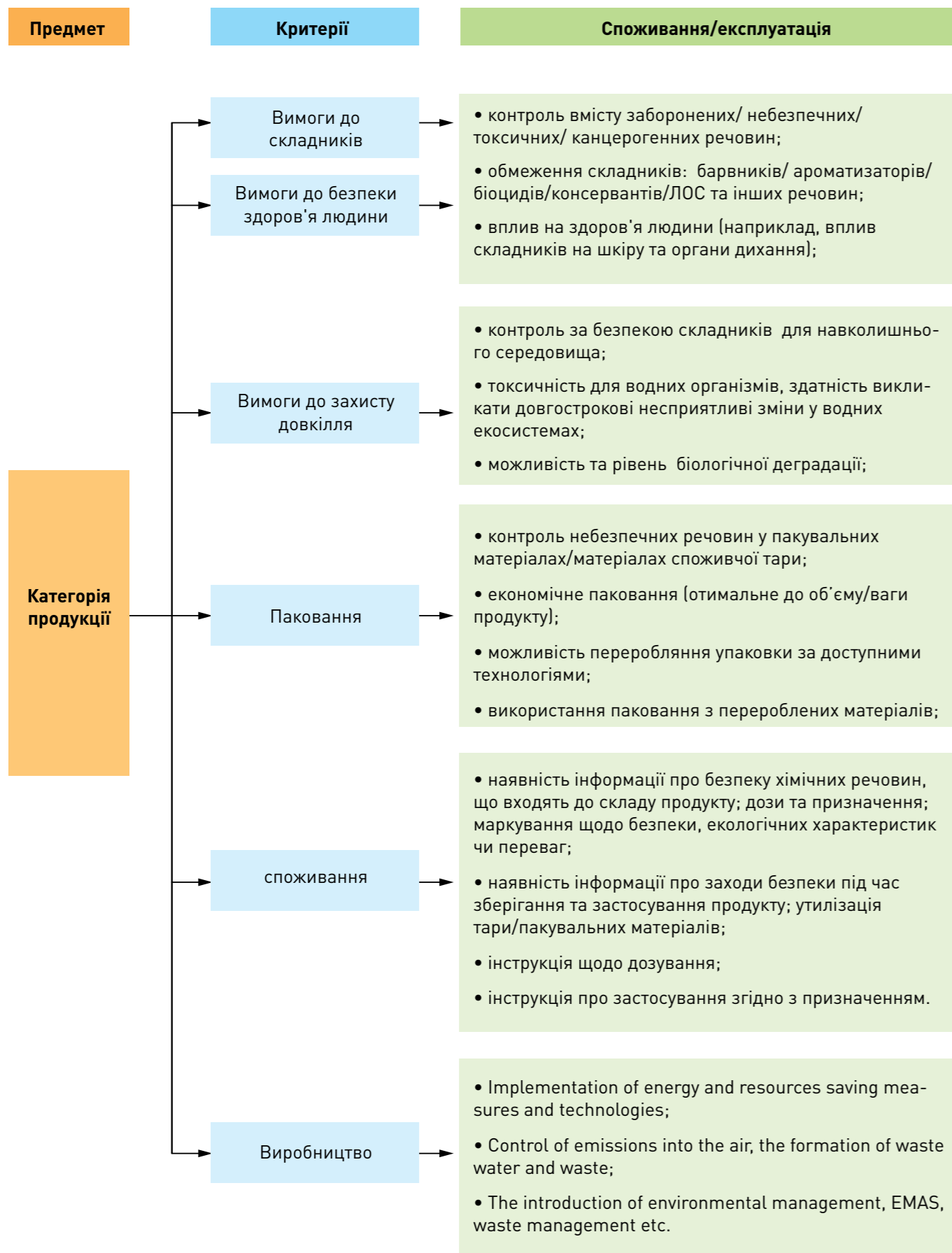

Рис. 3.3. Основні аспекти для категорій продукції та критерії оцінки

Джерело: адаптовано з ДСТУ ISO 14044:2006

3.3. КРИТЕРІЇ СТАЛОСТІ ДЛЯ МИЙНИХ ЗАСОБІВ, ЗАСОБІВ ДЛЯ ЧИЩЕННЯ ТА КЛІНІНГОВИХ ПОСЛУГ

Екологічні критерії для продукції

У цьому посібнику наведені екологічні критерії як до відбору продукції, так і до послуг з прибирання.

Екологічні критерії для мийних засобів та засобів для чищення поширюються на порошки, гелі, рідини, пасту, бруски, плитки, таблетки, аерозолі тощо, а саме:

а) мийні засоби, призначені для прання: пральні порошки, гелі та рідини, мило для прання, капсули для прання тощо;

б) мийні засоби, призначені для замочування, полоскання, підкромлювання, апретування,

пом'якшування, вибілювання виробів з тканин: плямовивідники, підбілювачі, ополіскувачі тощо;

в) засоби для чищення для твердих поверхонь: підлога, стіни, стелі, двері та вікна тощо;

г) засоби для чищення посуду та кухонного обладнання: посуд, мийки, крани, плити, печі, посудомийні машини, кухонні комбайни та інші агрегати;

д) засоби для чищення санвузлів: туалети, ванни, кахель, душові кабінки тощо.

Наведені екологічні критерії не поширюються на засоби для попередження біологічного забруднення (бактерії, грибки тощо) та реагенти для дезінфекції.

Загальна характеристика екологічних критеріїв для кожної з груп наведена на Рис. 3.4. Детальна інформація із зазначенням показників та можливих варіантів підтвердження відповідності викладена в Додатку І.

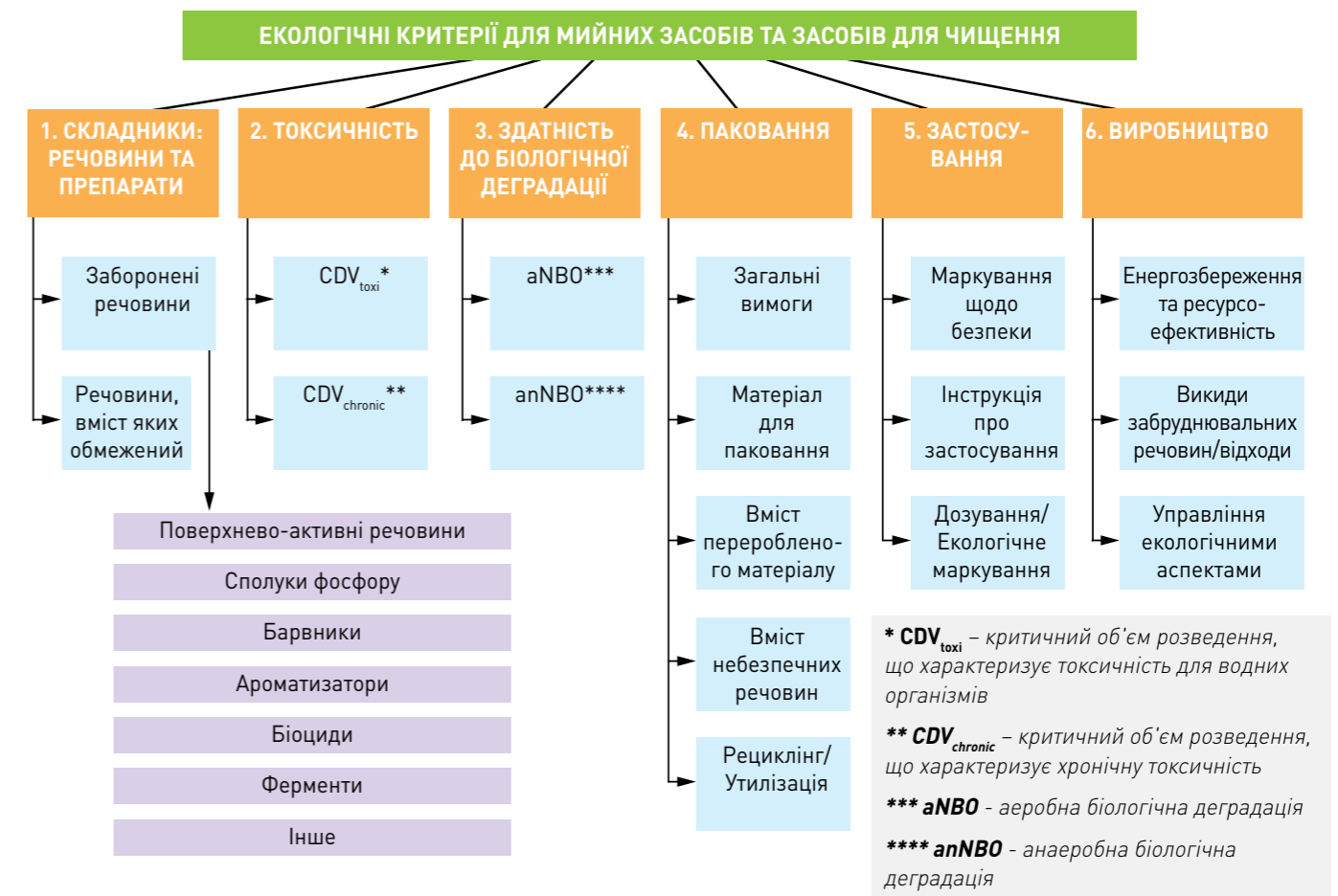

Рис. 3.4. Загальна структура екологічних критеріїв для мийних засобів та засобів для чищення

Джерело: адаптовано з EU GPP Criteria for Cleaning Products & Services

Екологічні критерії для послуг з прибирання

Замовляючи послуги з прибирання, треба обирати підрядні організації, що піклуються про зменшення впливів на довкілля та здоров'я людини під час надання послуг та за їх наслідками.

Надання послуг із застосуванням екологічно сертифікованих засобів, належне управління засобами, зокрема їх збереження, дозування, застосування нових методів очищення, дозволяють мінімізувати застосування токсичних речовин, що є одним з ефективних способів зменшення впливів на довкілля та здоров'я людини під час та внаслідок прибирання.

Учасник конкурсних торгів повинен продемонструвати свою здатність надавати послуги екологічно безпечним способом. Він повинен продемонструвати системну підготовку персоналу з питань охорони здоров'я, безпеки та екологічних аспектів прибирання та докази відповідності вимогам екологічних критеріїв засобів, що застосовуються для прибирання.

Детальна інформація з конкретними показниками екологічних критеріїв наведена в Додатку I.

3.4. ЕКОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ДЛЯ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ

Екологічні критерії для лакофарбових матеріалів поширюються на фарби, лаки, емалі, шпаклівки, ґрунтовки, у тому числі у вигляді порошку, призначені для:

- а) внутрішніх стін і стель згідно з ДСТУ EN 13300;
- б) зовнішніх мінеральних і бетонних поверхонь згідно з ДСТУ EN 1062-1;
- в) антикорозійного покриття;
- г) протигрибкового покриття;
- д) консервантів для збереження деревини.

Загальна характеристика екологічних критеріїв для кожної з груп наведена на Рис. 3.5. Детальна інформація із зазначенням показників та можливих варіантів підтвердження відповідності викладена в Додатку I.

Рис. 3.5. Загальна структура екологічних критеріїв для лакофарбових матеріалів

Джерело: адаптовано з EU GPP Criteria for Paints and Varnishes

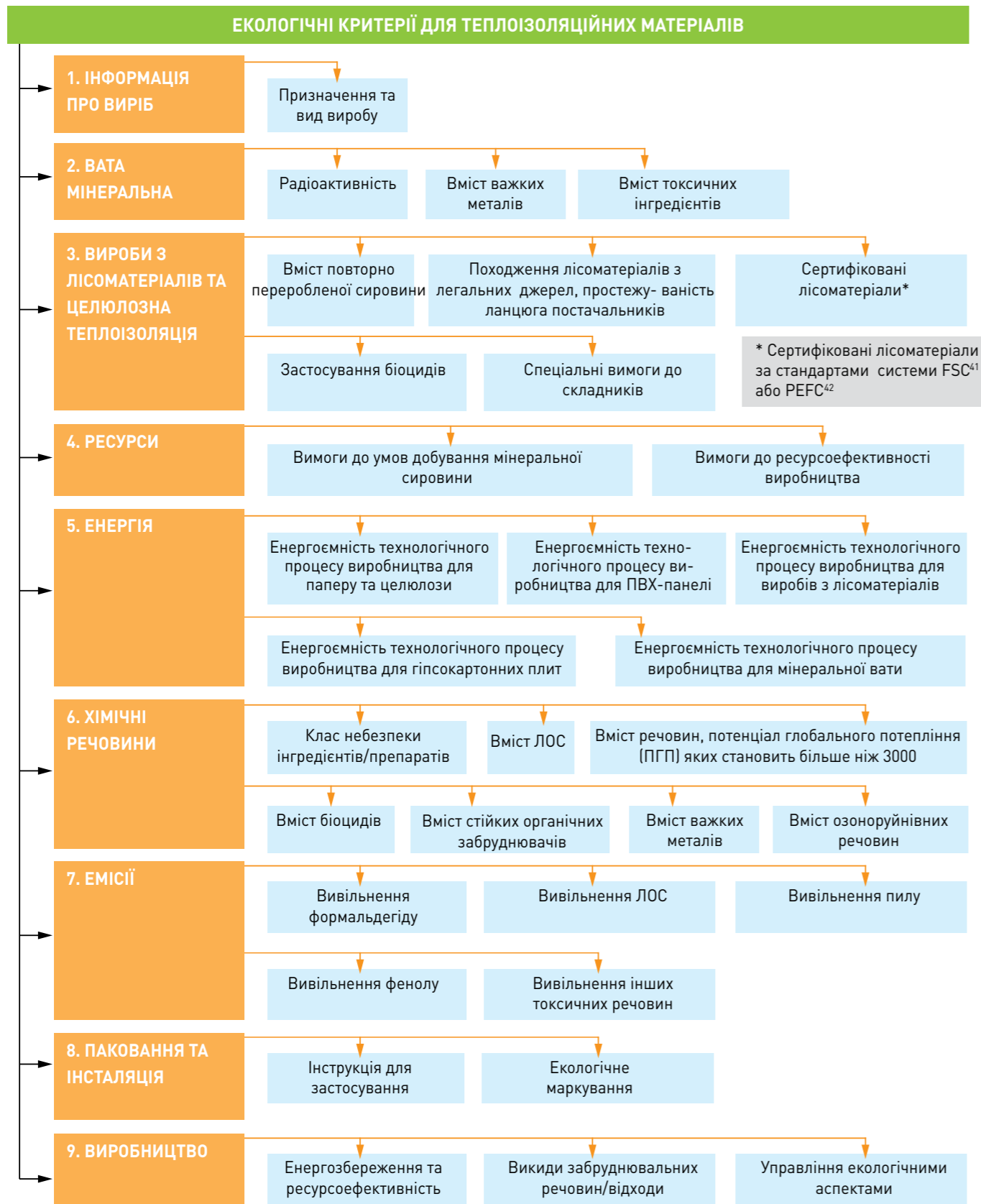

Рис. 3.4. Загальна структура екологічних критеріїв для мийних засобів та засобів для чищення

Джерело: адаптовано з EU GPP Criteria for for Heat Insulation Materials

3.5. КРИТЕРІЇ СТАЛОСТІ ДЛЯ ТЕПЛОІЗОЛЯЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

Екологічні критерії для теплоізоляційних матеріалів поширюються на матеріали для внутрішнього та зовнішнього утеплення та звукоізоляції. Група включає такі типи матеріалів:

- а) вата мінеральна** (кам'яна, шлакова, скляна);
- б) пінопласти** (пінополістирол спінений (EPS) та екструзійний (XPS), пінополіуретан (PPU) тощо);

⁴¹ FSC - Forest Stewardship Council (Лісова опікунська рада) – Міжнародна неурядова некомерційна організація, яка ініціювала та заснувала в 1993 році незалежну сертифікаційну систему зі сталого управління лісами та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. Основним напрямком діяльності FSC є просування принципів сталого управління лісами в усьому світі. FSC стандартизувала принципи і критерії сталого управління лісами та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. За даними UNECE, станом на 09 березня 2016 року за схемою FSC сертифіковано понад 188 млн га лісів у 80 країнах світу й видано 30 121 сертифікат ланцюга поставок у 117 країнах. Детальніше на <https://www.fsc.org/>

⁴² PEFC - The Programme for the Endorsement of Forest Certification (Програма підтримки схем лісової сертифікації), міжнародна некомерційна неурядова організація, яка має на меті просування сталого лісокористування та є асоціацією незалежних сертифікаційних систем зі сталого управління лісами та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. PEFC є асоціацією, що об'єднує національні програми (системи) лісової сертифікації, які функціонують з урахуванням національних політик та умов. Системи лісової сертифікації, об'єднані у PEFC, передбачають оцінювання повного ланцюга поставок лісоматеріалів та виробів з них. Такий підхід забезпечує гарантування того, що вироби з деревини й нелісової рослинності виготовляються з дотриманням найвищих екологічних, соціальних та етичних стандартів на усіх стадіях життєвого циклу. На початок 2016 року PEFC об'єднувала 30 національних систем лісової сертифікації, якими сумарно сертифіковано понад 220 млн га лісів. Детальніше на <https://www.pefc.org/>

в) целюлозна теплоізоляція;

г) інші види теплоізоляційних матеріалів.

Застосування теплоізоляційних матеріалів сприяє економії основних будівельних матеріалів (цементу, металу, деревини, кераміки), зменшенню товщини й маси стін та інших захисних конструкцій, скороченню витрат праці, транспортних витрат і, врешті, зниженню вартості будівництва. Крім того, їх використання скорочує втрати тепла й витрати палива на опалювання будівель і технологічні процеси.

Теплоізоляційні матеріали істотно покращують комфорт у житлових приміщеннях. Найважливішою метою теплоізоляції будівельних конструкцій є скорочення витрат енергії на опалювання будівлі.

Теплоізоляційні матеріали класифікують:

- **за об'ємною масою в сухому стані (у кг/м³)** - на марки 15, 23, 35, 50, 75, 100, 125, 150, 175, 200, 225, 250, 300, 350, 400, 450, 500, 600 і 700;
- **на вигляд за формою** - на формовані листи, плити, мати, рулони, шкаралупи, сегменти, цеглу, блоки) і безформні (засипки, набивання, штукатурки тощо);
- **за характером будови** - на жорсткі (плити, камені, цегла, шкаралупи, сегменти), гнучкі (мати, напівжорсткі плити, шнури, джгути, листи, рулони) і рихлі (волокнисті, зернисті, порошкоподібні);
- **за галуззю застосування** - на ізоляційно-будівельні, що використовуються для утеплення конструкцій будівель та інших захисних споруд, ізоляційно-монтажні - для теплової ізоляції промислового устаткування і трубопроводів.

Загальна характеристика екологічних критеріїв для кожної з груп наведена на Рис. 3.6. Детальна інформація із зазначенням показників та можливих варіантів підтвердження відповідності викладена в Додатку I.

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕРІВ

4.1. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗА РАХУНОК СТАЛОГО ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ

Стале споживання передбачає використання товарів, послуг, робіт, що задовольняють основні потреби і підвищують якість життя з мінімальним використанням невідновлюваних природних ресурсів і з найменшою шкодою для навколишнього середовища. Такий підхід стимулює попит на продукцію, для виробництва якої використовуються енергоефективні технології, нетоксичні матеріали тощо.

Від усіх учасників ринку та бізнесу очікуються рішучі дії для задоволення потреб суспільства в контексті сталого виробництва та споживання.

Основні питання

- Конкурентні переваги сталого виробництва та споживання для виробників, ланцюгів постачання та продавців
- Управління сталим розвитком на рівні організації
- Перехід до сталого виробництва як запорука успішного бізнесу

«Бізнес – це життєво важливий партнер для досягнення Цілей сталого розвитку. Компанії можуть долучатись за допомогою своїх основних видів діяльності, і ми звертаємось до компаній з усього світу з проханням оцінити їх вплив, поставити перед собою амбітні цілі та повідомляти про результати відкрито та прозоро»

Пан Кі-Мун,
Генеральний секретар
Організації Об'єднаних Націй

В Україні, яка досі переживає успадковану системну кризу і змушена одночасно розв'язувати безліч політичних, економічних, соціальних й екологічних проблем, модель сталого розвитку є основою стратегії розвитку держави «Україна – 2020» та державної екологічної політики.

Перехід України на модель сталого розвитку можливий за умов модернізації всіх галузей економіки шляхом переходу на енергозберігальні, ресурсоефективні та більш чисті технології виробництва.

Пріоритетним має стати збільшення частки ринку продукції з поліпшеними екологічними характеристиками, у зв'язку з чим потрібно перейти до засобів непрямого регулювання ринкових відносин. З-поміж них, зокрема, екологічна стандартизація, сертифікація та маркування згідно з національними стандартами, гармонізованими з міжнародними.

СТАЛИЙ БІЗНЕС - ведення економічно доцільної підприємницької діяльності з урахуванням соціальних та екологічних аспектів. Розвиток бізнес-ідей, що постають у контексті глобальних та місцевих екологічних проблем.

Коінтеграція екологічних, економічних та соціальних аспектів в основі сталого бізнесу є інноваційним підходом до виробництва та споживання продукції. Така бізнес-модель є серйозним внеском в «озеленення» економіки.

Рис. 4.1 Концепція потрійного критерію в контексті бізнесу

КОМПАНІЇ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК: НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ СТРАТЕГІЇ

Зменшення відходів виробництва

Встановлення енерго-ефективного обладнання

Закупівля продукції, виробленої з перероблених матеріалів

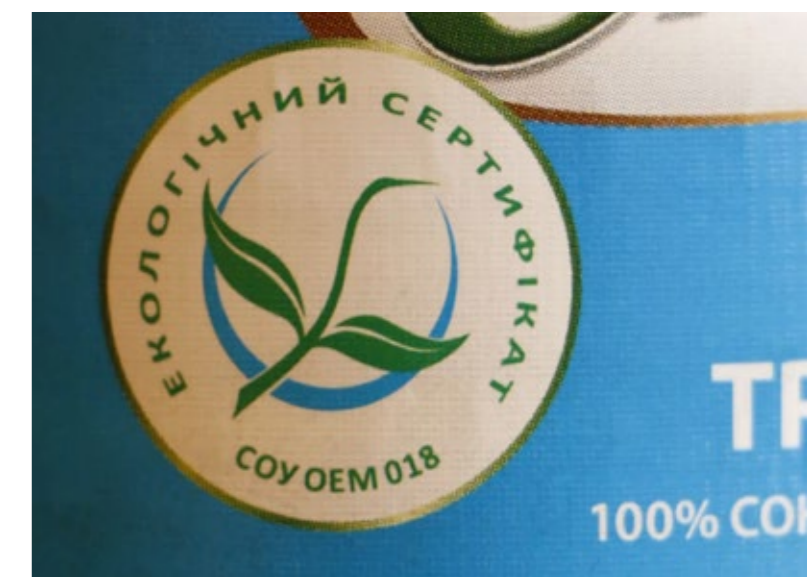

Обмеження використання токсичних речовин у складі продукції

Зменшення обсягів споживання води

Сталі державні закупівлі є потужним і дієвим інструментом стимулювання розвитку сталого виробництва та споживання. Незважаючи на новизну, багато компаній вже активно працюють у цьому напрямі, оскільки пересвідчилися в економічній привабливості такого підходу. Трансформація бізнесу на засадах сталого розвитку забезпечує стабільне економічне зростання, зменшує споживання ресурсів та навантаження на довкілля і сприяє досягненню високих стандартів якості життя.

Таблиця 4.1 Порівняльна характеристика традиційної та сталої моделей бізнесу

Бізнес-сектор	Традиційний підхід	Сталий бізнес
Будівництво та споруди Житло Розвиток інфраструктури та промисловості	<ul style="list-style-type: none"> Значні викиди та споживання енергії Інтенсивне споживання ресурсів Утворення та накопичення відходів Інтенсивне водокористування Низький рівень охорони праці та здоров'я працівників 	<ul style="list-style-type: none"> Зниження споживання енергії та матеріалів; Застосування енергозберігального обладнання Ресурсоефективні технології виробництва Переробка відходів у сировину; повторне використання; переробка або отримання енергії
Продукти харчування та напої Сільськогосподарське виробництво	<ul style="list-style-type: none"> Надмірний вилов риби Інтенсивне споживання м'яса Деградація ґрунтів Інтенсивне використання ресурсів та енергії Утворення та накопичення відходів Інтенсивне водокористування Порушення прав працівників 	<ul style="list-style-type: none"> Реструктуризація виснажених об'єктів рибного господарства Увага до здоров'я та добробуту Органічне виробництво Покращення умов для ланцюгів постачання Переробка відходів у сировину; їх повторне використання; переробка або отримання енергії
Транспорт	<ul style="list-style-type: none"> Деградація середовища та вилучення земель Застосування невідновлюваних джерел енергії Безпека на дорогах Викиди 	<ul style="list-style-type: none"> Кооперація приватного та державного секторів щодо використання ресурсів Переробка відходів у сировину; їх повторне використання; переробка або отримання енергії

Джерело: *The Green Business Booklet, International Labour Office, 2015 Manisha Mishra, Sohina Singh and Arpita Goyal, 2015.*

Маючи на меті сталий розвиток, бізнесу необхідно прийняти та застосувати принципи, політику та практики, спрямовані на захист довкілля, унеможливлення деградації екосистем та підвищення рівня безпеки праці та соціальних стандартів. Змінюючи традиційні підходи виробництва, сталий бізнес має потенціал трансформувати споживання як соціальний феномен в усталену форму (приклад у Табл. 4.1). Як результат, клієнти, включаючи державний сектор, мають доступ до соціально орієнтованої та екологічної продукції.

Трансформація бізнесу в більш «сталу» форму не обмежена інвестиціями в зменшення екологічного та соціального впливу. Навіть більше, такий перехід також передбачає вигоду в результаті зниження витрат та уникнення можливих ризиків. В управлінні та виробництві продукції сучасний бізнес має керуватися сталим підходом та екологічними стандартами, а також враховувати соціальні аспекти, створюючи гідні умови праці та гарантуючи достойну оплату праці.

Табл. 4.2. Переваги та вигоди сталого бізнесу

Для бізнесу	Для споживачів
Зниження витрат	
<ul style="list-style-type: none"> Зниження виробничих витрат за рахунок ресурсоефективних технологій та обладнання Підвищення ефективності виробничих процесів Привабливе ціноутворення (напр., екологічна продукція) Ефективне використання ресурсів Низький рівень відходів виробництва та менші витрати на управління відходами 	<ul style="list-style-type: none"> Зниження ринкової вартості продукції та сервісу з покращеними екологічними та соціальними характеристиками Доступність та наявність такої продукції на ринку Захист довкілля, зменшення впливів на довкілля
Відповідність вимогам та очікуванням	
<ul style="list-style-type: none"> Нові шляхи задоволення попиту на інноваційні товари та послуги Ріст попиту на екологічно вигідну продукцію та більш вільний доступ до ринку Підвищення конкурентоспроможності за рахунок відданості споживача та зайнятого сегменту ринку, що також сприяє більшій рентабельності інвестицій Відповідність критеріям публічних закупівель 	<ul style="list-style-type: none"> Доступ до товарів та послуг з поліпшеними екологічними та соціальними характеристиками
Нові джерела прибутку через інновацію	
<ul style="list-style-type: none"> Нові можливості для ведення бізнесу за рахунок інтеграції екологічних інновацій Зниження рівня забруднення довкілля Ріст репутації та вища значимість бренду 	<ul style="list-style-type: none"> Покращення стану довкілля Інноваційні товари та послуги з поліпшеними характеристиками
Керування ризиками	
<ul style="list-style-type: none"> Запобігання потенційним негативним наслідкам, що виникають унаслідок впливу на довкілля (напр., забруднення атмосферного повітря, питної води, ґрунтів) чи суспільство (напр., працівників, клієнтів, місцевих жителів) Врахування довготривалих трендів забезпечить успішне функціонування бізнесу та його подальший розвиток 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення впливів на стан довкілля та здоров'я людей Поліпшення стану довкілля
Збереження поточних та приваблення нових робітників	
<ul style="list-style-type: none"> Інтеграція підходів сталого виробництва та споживання у бізнес-модель приваблює та утримує талановитих спеціалістів Створення якісних умов праці та рекрутинг через «зелені» робочі місця 	<ul style="list-style-type: none"> Створення нових робочих місць та ріст попиту на спеціалістів

Джерело: *The Green Business Booklet, International Labour Office, 2015 Manisha Mishra, Sohina Singh and Arpita Goyal, 2015.*

Існує досить багато підходів, спрямованих на трансформацію бізнес-моделі у сталу форму. Розрізняють два основні способи такого перетворення бізнесу:

1. Виробництво «зеленої» та/або екологічної продукції та надання «зелених» послуг з увагою до ресурсоефективності та збереження довкілля (напр., перероблений папір як вторинна сировина, відновлювані джерела енергії, енергозберігальне обладнання тощо).

2. Забезпечення товарами чи послугами на основі процесів, що враховують екологічні аспекти, або з використанням більш чистих технологій (en - CleanTech).

Перехід до сталого виробництва дозволяє бізнесу приймати та впроваджувати кращі й сучасні практики сталого виробництва, несучи відповідальність за екологічні характеристики продукції та виробництва. Існує багато яскравих прикладів успішної трансформації традиційного бізнесу, який базується на лінійній моделі економіки, у бізнес, який є і вигідним для власників, і генерує цінності для суспільства.

Перехід до сталого виробництва та споживання може надати широкий спектр переваг, включаючи, наприклад, зниження витрат у результаті заміни обладнання на більш енергоефективне. Концепт сталого розвитку часто є виграшним для обох сторін - як виробника, так і споживача (Табл. 4.2).

4.2. ВІДПОВІДНІСТЬ ВИМОГАМ СТАЛОГО ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ. ПОРАДИ УЧАСНИКАМ ТЕНДЕРІВ

Обидва підходи можуть застосовуватися на різних стадіях: як на початковому етапі, коли відбувається старт нового бізнес-проекту і є можливість одразу почати визначати себе як сталий бізнес, так і в результаті «озеленення» уже наявної бізнес-моделі.

1. ВИРОБНИЦТВО «ЗЕЛЕНИХ» ТА/АБО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОДУКТІВ ТА НАДАННЯ ПОСЛУГ

Ніша екологічних товарів та послуг розглядається багатьма фахівцями як новий сектор зростання, що генерує прибуток і створює робочі місця, а також відіграє важливу роль у перетворенні економічної моделі – з «лінійної» у «циркулярну».

Продукт або послуга можуть розглядатися як екологічно вигідні, якщо:

- Процес виробництва завдає меншої шкоди довкіллю, порівняно з виробництвом аналогічного продукту або в результаті надання подібних послуг.
- Використання такого продукту або надання послуги, окрім прямого ефекту, також генерує екологічно корисний кінцевий ефект.

- Продукт або послуга чинять менший вплив на довкілля та здоров'я людини під час споживання/експлуатації порівняно з аналогами.

Для створення продукції з поліпшеними екологічними характеристиками існує 8 стратегій, які, як правило, застосовуються на етапі розроблення концепту продукту:

1. Розроблення нової концепції

Розроблення рішень, що задовольняють потреби споживачів, створюють можливості для бізнесу та мінімізують екологічні впливи (наприклад, пляшки, що містять на 25% менше матеріалу та зручно згортаються; нові види акумуляторів).

2. Селекція матеріалів

Підбір сировини та матеріалів, що мають менший екологічний вплив (наприклад, виготовлені з вторинної сировини або відходів виробництва).

3. Ресурсоефективність

Застосування нових технологій та методів зменшення обсягів сировини, використовуваних на стадії виробництва (наприклад, зменшення обсягів спожиткового пакування).

4. Оптимізація процесів виробництва

Внесення змін або коригування з метою запобігання негативним впливам, підвищення ефективності використання матеріалів, енергії тощо.

5. Оптимізація системи розподілу

Пошук оптимальних шляхів розподілу/логістики на різних етапах життєвого циклу.

6. Зменшення впливів під час використання

Пошук шляхів запобігання шкідливим впливам та накопиченню використаної продукції у вигляді відходів.

7. Оптимізація строку служби («ресурсу») продукції

8. Оптимізація системи поводження з відходами

Застосування нових підходів щодо поводження з відходами або новітніх технологій утилізації та переробки.

2. ЕКОТЕХНОЛОГІЇ. CLEANTECH АБО БІЛЬШ ЧИСТІ ТЕХНОЛОГІЇ

Екотехнології базуються на методах зменшення впливу різних видів діяльності на довкілля. Щоб вважатись таким, що має поліпшені екологічні характеристики, продукт або процес мають бути сталими: спричинювати якнайменше відходів і забруднення протягом усього життєвого циклу, а також, коли це можливо, вироблятися з використанням вторинної сировини та бути придатним для переробки.

Енергоефективність є одним з основних напрямів для впровадження «зелених» технологій. Сталі джерела енергії включають енергію вітру, гідроелектроенергію, біопаливо та сонячну енергію. На сьогоднішній день ці екологічні технології вже широко використовуються для енергопостачання будинків, підприємств та навіть невеликих електронних пристроїв: ілюмінація на ґанку, пульт дистанційного керування та електробритва вже наявні на ринку екопродукції.

Екотехнології часто містять такі підходи:

- Перероблені, перероблювані та/або біодеградаційні матеріали у складі продукту
- Рослинні матеріали
- Видалення забруднювальних речовин зі складу продукту
- Скорочення викидів парникових газів
- Відновлювана енергія
- Енергоефективність
- Багатофункціональність
- Виробництво з низьким рівнем впливу

ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАДИЦІЙНОГО БІЗНЕСУ В СТАЛИЙ

Усе частіше підприємці демонструють: розгляд бізнесу через лінзу «сталого розвитку» відкриває можливості як для поліпшення стану довкілля та якості життя людей, так і для підвищення прибутковості.

Звичайно, бізнес – це складна система, яка взаємодіє з довкіллям по-різному, тому в ньому можна виділити 6 основних напрямів для трансформації у сталу форму:

ДОВКІЛЛЯ →	Аналіз впливу товарів, послуг та ланцюгів поставок на довкілля
РЕСУРСОЕФЕКТИВНІСТЬ →	Аналіз та оцінка споживання природних ресурсів – визначення шляхів скорочення споживання ресурсів
ЕНЕРГІЯ →	Аналіз та оцінка споживання енергоресурсів. – дослідження шляхів скорочення споживання енергоресурсів
ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ →	Аналіз та оцінка управління викидами парникових газів (ПГ) унаслідок підприємницької діяльності, виробництва продукції
СУСПІЛЬСТВО →	Демонстрація корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) за допомогою рішень та дій, які позитивно впливають на суспільство
БІОРИЗНОМАНІТТЯ →	Моніторинг стану здоров'я; обслуговування та вдосконалення екосистеми

Джерело: Source: The Green Business Booklet, International Labour Office, 2015 Manisha Mishra, Sohina Singh and Arpita Goyal, 2015

Не існує єдиного правильного шляху для ведення екологічно відповідального бізнесу, оскільки кожна компанія має унікальні характеристики та обставини, які вплинуть на те, як вона бачить свій операційний контекст та тлумачить концепт «сталості».

Нижченаведена схема (Табл.4.3) призначена для оцінки впливу компанії на суспільство, а також труднощів та можливостей, пов'язаних із врахуванням цих впливів під час прийняття рішень та ведення бізнесу.

Табл.4.3. Схема оцінки сталості

Стадія оцінки	Визначення завдання	Пояснення
Планування ↓	Створення цінностей сталого розвитку	Ідентифікація проблем та визначення пріоритетів
	Оцінка впливу на довкілля	Встановлення цілей
	Визначення значущості впливу	Оцінка значущості впливу на довкілля. Приймаючи рішення та шукаючи альтернативи, менеджери зазвичай беруть до уваги лише найбільш вагомі наслідки. Оцінка такого впливу буде в основі заходів, покликаних зменшити негативний ефект
Запровадження та функціонування ↓	Розроблення стратегії сталого розвитку бізнесу	Підготовка матриці потенційних рішень та дій. Розвиток ідей для впровадження та приклади бізнес-кейсів для них. Визначення напрямку дій, підходів, меж та лімітів, зони фокусу уваги
	Впровадження кращих технологій та рішень	Вивчення ринку з метою знаходження кращих технологій та рішень для бізнесу
Перевіряння ↓	Пересвідчення та звітування щодо прогресу	Оцінка та пересвідчення в продуктивності. Залучення зацікавлених сторін. Звітування за основними показниками, внутрішньо та зовнішньо
Поліпшення ↓	Оцінка та поліпшення	Оцінка продуктивності. Визначення шляхів поліпшення. Залучення зацікавлених сторін
← Перехресна перевірка	Завершення повного циклу	Перегляд плану та запуск нового циклу

Джерело: Джерело: Source: The Green Business Booklet, International Labour Office, 2015 Manisha Mishra, Sohina Singh and Arpita Goyal, 2015

ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕТОДИ ВЕДЕННЯ СТАЛОГО БІЗНЕСУ

I. ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

1.1. Система екологічного управління згідно з ДСТУ ISO 14001⁴³

Цей стандарт є одним з найвідоміших міжнародних стандартів з управління довкіллям. У ньому регламентується розроблення та введення системи екологічного управління, яка є невід'ємною частиною глобальної системи управління організацією, а саме: екологічна політика та план заходів, спрямованих на поліпшення екологічних характеристик діяльності.

Система екологічного управління спрямована на організацію діяльності відповідно з наявними екологічними нормами та правилами, а її впровадження включає такі заходи:

- аналіз діяльності з метою встановлення

⁴³ ДСТУ ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 14001:2015, IDT)

фактичного та потенційного впливу на довкілля

- вимірювання та контроль матеріальних потоків з метою оптимізації ресурсоефективності підприємства та зменшення відходів виробництва
- співпраця та активне залучення ланцюгів постачання для поліпшення показників підприємства
- скорочення експлуатаційних витрат шляхом виявлення та впровадження практик сталого виробництва та споживання

Оновлена версія стандарту, видана у 2015 році, тепер вимагає:

- Підвищення значущості екологічного управління в глобальній стратегії управління підприємством
- Активна участь керівництва у прийнятті рішень щодо екологічного управління
- Упровадження про-активних ініціатив із захисту довкілля, у тому числі і для підвищення ресурсоефективності та уповільнення зміни клімату

- Розгляд екологічних аспектів продукції на основі оцінки життєвого циклу, від етапу отримання ресурсів та виробництва до утилізації та переробки відходів

На сьогоднішній день, як і у випадку з системою управління якістю, дієва система екологічного управління свідчить про зрілість бізнесу та стала невід'ємним аспектом подальшого розвитку підприємства.

II. ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ

Екологічне маркування має на меті інформувати споживача в стислій і доступній формі про перевірені та підтвержені екологічні характеристики або переваги об'єкта маркування.

Екологічне маркування має широку сферу застосування – від продуктів харчування, промислових товарів, будматеріалів до об'єктів нерухомості та послуг. Загальні принципи та методи його застосування викладені в міжнародних стандартах серії ДСТУ ISO 14020 «Екологічні маркування та декларації». Ця серія стандартів упроваджена до української національної системи стандартизації у 2002-2003 роках (пряме застосування)⁴⁴.

⁴⁴ Міжнародні стандарти ISO є нормативними документами, що розробляються, приймаються та переглядаються (оновлюються) Міжнародною організацією стандартизації (International Organization for Standardization, ISO). ISO працює на міждержавному рівні з 205 країнами світу. Україна є членом ISO з 1994 року. Представляє Україну в ISO (з квітня 2016) ДП «УкрНДНЦ» (національний орган стандартизації). Наразі це підприємство проходить ребрендинг зі зміною назви на ДП «Українське агентство зі стандартизації» (Ukrainian Agency for Standardization, UAS).

Міжнародні стандарти допомагають долати технічні бар'єри в міжнародній торгівлі, спричинені відмінностями стандартів, розроблених окремо кожною країною.

Стандарти ISO можна застосовувати в національній системі стандартизації прямо (методом підтвердження чи тотожного перекладу) або модифікувати для кращої відповідності національним умовам. Результатом модифікації міжнародних стандартів є створення еквівалентних державних стандартів, які можуть відрізнятися від першоджерела.

Відповідно до стандартів серії ISO 14020 екологічне маркування поділяють на два основних типи для:

а) позначення певної екологічної характеристики продукції (II тип);

б) визначення та підтвердження переваг об'єкта маркування щодо його впливів на стан довкілля і здоров'я людини (I тип).

II тип маркування надає уяву про певну характеристику, пов'язану з впливами на довкілля, яка може бути корисною для експлуатації, обслуговування, ремонту чи утилізації. Маркування II типу належить до самодекларацій, тобто заяв, що не потребують додаткового незалежного оцінювання третьою стороною (сертифікації). Фрази таких заяв, їх тлумачення, методи обґрунтування їх застосування та застереження щодо введення в обіг споживача викладені в міжнародному стандарті ISO 14021⁴⁵.

I тип – визначає конкурентну перевагу об'єкта екологічної сертифікації щодо його впливу на стан довкілля і здоров'я людини на всіх стадіях життєвого циклу. Об'єктом сертифікації може бути готова продукція, послуга або об'єкт будівництва. Цей тип маркування передбачає встановлення на кожну категорію продукції⁴⁶ екологічних критеріїв для оцінювання її переваг і є більш надійним,

⁴⁵ ISO 14021:2016 Environmental labels and declarations – Self-declared environmental claims (Type II environmental labelling) (Екологічні маркування та декларації – Екологічні самодекларації (екологічне маркування типу II)). Уперше цей міжнародний стандарт був прийнятий у 1999 році. У 2014-2015 роках документ було переглянуто й у 2016 році прийнято оновлену версію. Оновлена версія стандарту впроваджена в українську національну систему стандартизації (ДСТУ ISO 14021:2016) (пряме застосування).

⁴⁶ Група продукції, що має однакове функціональне призначення. Наприклад, теплоізоляційні матеріали.

тому що право на його застосування надається третьою стороною (органом з оцінки відповідності) за результатами оцінювання.

Екологічне маркування I типу є орієнтиром для кінцевого споживача, замовника, постачальника чи ритейлера, орієнтованого на більш безпечну продукцію⁴⁷ з поліпшеними функціональними характеристиками. Принципи та методи його застосування викладені в міжнародному стандарті ISO 14024⁴⁸.

Згідно із стандартом ISO 14021 застосування фраз:

- придатний для компостування;
- здатний до розкладання;
- розбірна конструкція;
- продукція із збільшеним терміном придатності;
- рекуперована (відновлена) енергія;
- придатний для повторного перероблення;
- вміст повторно перероблених матеріалів;
- повторно перероблений матеріал;
- рекуперований (відновлений) матеріал;
- зменшене енергоспоживання;

47 Більш безпечно, порівняно із загальнообов'язковими державними нормами, що регламентують показники, пов'язані з впливом продукції на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу.

48 ISO 14024:1999 Environmental labels and declarations – Type I environmental labelling – Principles and procedures (Екологічне маркування та декларації – Екологічне маркування типу I – Принципи та методи). Цей стандарт встановлює принципи та методи розроблення систем екологічної сертифікації та маркування типу I, включаючи вибір категорій продукції, встановлення екологічних критеріїв і функціональних характеристик продукції, а також процедур сертифікації для присвоєння цього маркування. Стандарт упроваджений в українську національну систему стандартизації (ДСТУ ISO 14024:2002) (пряме застосування).

- зменшене використання ресурсів;
- зменшене водоспоживання;
- придатний для повторного використання;
- придатний для повторного наповнення;
- маловідходний

відносно продукції, її компонентів чи пакування не потребує проведення сертифікації. Достатньо мати відповідну підтвердну документацію відносно того чи того твердження. Як підтвердний документ може розглядатися проектувальна чи технічна документація, протоколи випробувань або досліджень та інші документи.

Зазначені фрази належать до категорії «екологічні самодекларації», або II тип екологічного маркування, і повинні застосовуватися разом з пояснювальним доповненням для запобігання оманливих тлумачень щодо їх значення. Рекомендації щодо пояснювальних доповнень визначені у стандарті ISO 14021.

Водночас з вищезазначеними фразами або замість них можуть застосовуватися спеціальні символи. Це не є обов'язковою вимогою, але в разі використання символ має відповідати графічним вимогам згідно з ISO 7000⁴⁹. Ознайомитися із символами, встановленими цим міжнародним стандартом, і завантажити їх для застосування можна на офіційному сайті ISO за посиланням <https://www.iso.org/obp/ui#iso:pub:PUB400001:en> або ввівши до системи пошуку на сайті <https://www.iso.org> код стандарту «ISO 7000».

Застосовуючи екологічні самодекларації, виробник повинен розуміти, що будь-яка зацікавлена сторона має право отримати підтвердні документи, що доводять відповідність застосування такого маркування вимогам ДСТУ ISO 14021.

49 Міжнародний стандарт ISO 7000 Graphical symbols for use on equipment (Графічні символи для використання на обладнанні) встановлює графічні вимоги (зображення) різноманітних символів, що застосовуються щодо продукції, її компонентів або пакування.

ЕКОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ

Метою сертифікації та маркування I типу є надання впевненості всім зацікавленим сторонам, що об'єкт сертифікації відповідає екологічним критеріям. Екологічні критерії встановлюють показники поліпшених екологічних характеристик і впроваджуються як стандарт системи екологічної сертифікації та маркування. На кожен категорію продукції або послуг розробляється окремий стандарт.

поліпшені екологічні характеристики

визначають поліпшені відносно загальнообов'язкових державних норм показники, які характеризують вплив продукції певної категорії на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу.

Розроблений стандарт приймається за встановленою процедурою і є невід'ємною частиною сертифікаційної системи. Оцінка відповідності вимогам такого стандарту потребує незалежного

оцінювання, яке має право здійснювати компетентний орган з оцінки відповідності із залученням кваліфікованих експертів та аудиторів. Оцінюється готовий продукт та його життєвий цикл: сировина (складники, комплектувальні), технологія виробництва та пов'язані з нею впливи на довкілля, пакування, умови зберігання, транспортування та утилізації.

У разі, якщо відповідність екологічним критеріям підтверджена, видають екологічний сертифікат. Цей сертифікат є підставою для укладання угоди між його користувачем⁵⁰ та органом з оцінки відповідності на надання права застосування екологічного маркування I типу.

Отже, екологічне маркування I типу забезпечує впевненість споживача та будь-якої іншої зацікавленої сторони (наприклад, органів державного контролю, організації із захисту прав споживачів), що ґрунтується на неупередженому та компетентному оцінюванні третьою стороною виконання встановлених вимог.

50 Користувачем екологічного маркування може бути виробник чи власник бренду, а також дилер, імпортер або будь-яка інша зацікавлена сторона.

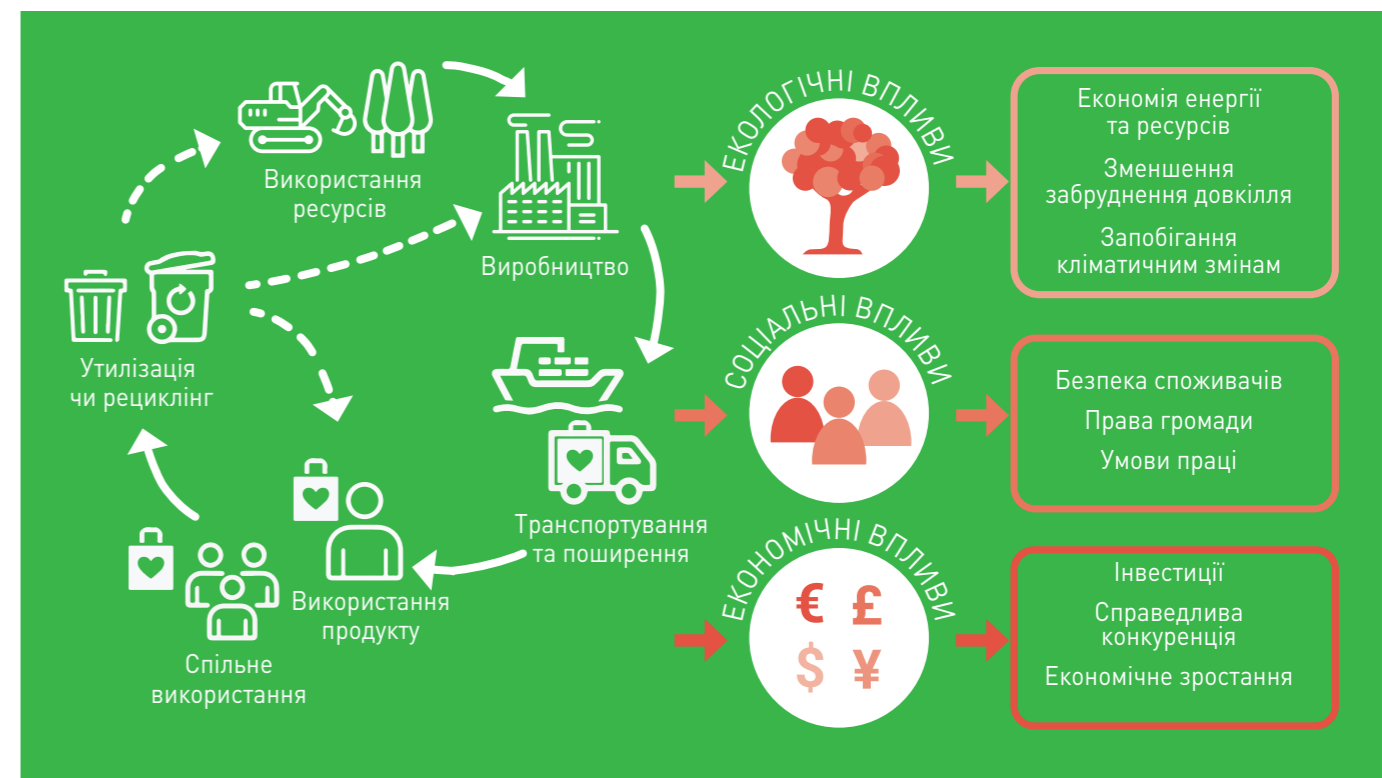

Рис. 4.1 Концепція потрійного критерію в контексті бізнесу

Згідно з ISO 14024 екологічні твердження про переваги продукції можуть бути подані у формі:

- знака екологічного маркування, що належить на законних правах органу з оцінки відповідності (під знаком екологічного маркування обов'язково має бути зазначений номер екологічного сертифіката);
- фраз, які вказують на певну екологічну перевагу об'єкта сертифікації, валідованих органом сертифікації

ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ І ТИПУ

Знак екологічного маркування ідентифікує екологічно сертифіковану продукцію згідно з ISO 14024 і може бути застосований з іншими елементами екологічного маркування як на пакуванні, так і в рекламних матеріалах, технічній документації і т. ін.

Тип III – екологічні продуктові декларації, що відображають кількісну екологічну інформацію про життєвий цикл продукту (en - Environmental Product Declarations, EPD).

Такі декларації мають форму звіту із зазначенням індикаторів впливу продукції на довкілля на всіх стадіях життєвого циклу та кількісних показників за визначеними індикаторами до обраної одиниці чи одиниці об'єму продукції певної категорії.

По суті, це звіт підготовлений незалежною експертною організацією на основі досліджень життєвого циклу та виду продукції в технологічному процесі виробництва окремо взятої організації. Методологія таких досліджень, разом з методологією розрахунку екологічних показників та вимогами оформлення EPD-звіту, викладена у стандарті ISO 14025⁵¹.

EPD не передбачає визначення екологічних переваг і не містить оціночних висновків, а

51 ISO 14025:2006 Environmental labels and declarations -- Type III environmental declarations -- Principles and procedures (Екологічні маркування та декларації – Тип III екологічні декларації. Принципи та процедури). Цей стандарт був гармонізований з національною системою стандартизації шляхом тотожного перекладу: ДСТУ ISO 14025:2008 Екологічні маркування та декларації. Екологічні декларації типу III. Принципи та процедури (ISO 14025:2006, IDT).

Екологічні твердження, перевірені органом з оцінки відповідності

Знак екологічного маркування

Номер екологічного сертифіката

Олейна - наразі єдина соняшникова олія в Україні, яка пройшла екологічну сертифікацію*

- виготовлено з насіння високої якості
- на основі сучасних технологій більш чистого виробництва
- збережено природну користь насіння в олії
- виготовлено з пресової олії

Виробництво сертифіковано і відповідає вимогам ISO 9001 (якість), ISO 14001 (екологія), ISO 22000 (харчова безпека).

Згідно зі стандартом ДСТУ ISO 14024.

Посилання на схему екологічної сертифікації (згідно ISO 14024)

Установий лямці (10 г):	На 100 г продукту:
Енергетична цінність (калорійність)	376 кДж / 89,9 ккал
Повивана (харчова) цінність:	
Білки	0 г
Вуглеводи	0 г
Жири	9,9 г
З яких жирні кислоти:	
- насичені	Не більше 1,2 г
- мононенасичені	1,4 - 3,5 г
- поліненасичені	5,0 - 7,5 г
Вітамін Е	6,0 - 7,5 мг

Без ГМО. Упаковано в захисному середовищі. ДСТУ 4492

ОБ'ЄМ 0,5 л (дм³)

024

ШНИКОВА РАФІНОВА-НОВА ВИМОЖЕ-М «П» (ПРЕСОВА).

ДСТУ ISO 9001:2015 Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2015, IDT)

надає лише «сухі» дані, які демонструють якісні та кількісні показники обсягів споживання енергетичних та інших ресурсів, емісій та відходів на усіх стадіях життєвого циклу продукції – від добування сировини, матеріалів чи інгредієнтів для виготовлення і до утилізації непридатного для експлуатації виробу та пакування.

Інформація, наведена в EPD, використовується для порівняння екологічних впливів продукції в межах однієї категорії. Досить складно визначити цільову аудиторію, на яку такі самодекларації мають найбільший вплив. Проте важливо врахувати інформаційні потреби різних споживачів та їх груп, наприклад, великих підприємств, малих та середніх підприємств, державних замовників та індивідуальних споживачів.

III. ЕНЕРГІЯ

Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту згідно з ДСТУ ISO 50001⁵²

Стандарт розроблено з метою підтримки підприємств у більш ефективному використанні енергії шляхом розроблення системи енергетичного менеджменту. Енергоефективність дозволяє підприємству заощадити кошти, а також зеконномити ресурси та зробити внесок у боротьбу зі зміною клімату. Останнє стало вкрай важливим для формування відповідного іміджу та виходу на «зелені» ринки та в сектор державних закупівель багатьох країн.

Згаданий стандарт застосовує модель управління, що ґрунтується на постійному перегляді та вдосконаленні: вона широко використовується для впровадження систем управління якістю та екологічного управління на підприємстві (ДСТУ ISO 9001⁵³ та ДСТУ ISO 14001 відповідно). Це спрощує інтеграцію енергетичного менеджменту в загальну систему управління та підсистеми, спрямовані на підвищення якості та управління навколишнім середовищем.

52 ДСТУ ISO 50001:2014 Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання (ISO 50001:2011, IDT)

53 ДСТУ ISO 9001:2015 Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2015, IDT)

ДСТУ ISO 50001 встановлює вимоги до підприємства щодо:

- розроблення політики для підвищення енергоефективності
- перегляду цілей та завдань для досягнення бажаних результатів
- вимірювань показників ефективності системи енергетичного менеджменту
- управління ризиками, пов'язаними з постачанням енергії в майбутньому
- створення та підтримки корпоративної репутації за рахунок покращення екологічного профілю
- перегляду прийнятої політики та рішень на її основі
- постійного вдосконалення енергетичного менеджменту.

IV. ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ

4.1. Управління парниковими газами згідно з ДСТУ ISO 14064⁵⁴

Цей стандарт належить до серії міжнародних стандартів ДСТУ ISO 14000 «Системи екологічного управління». Стандарт видано в трьох частинах, які регламентують методи та підходи для визначення кількості, контролю та звітування щодо викидів і поглинання парникових газів на організаційному та проектному рівнях, а також методів перевірки та верифікації.

54 ДСТУ ISO 14064-1:2015 Парникові гази. Частина 1. Вимоги та настанови щодо кількісного визначення і звітності про викиди та видалення парникових газів на рівні організації (ISO 14064-1:2006, IDT)

ДСТУ ISO 14064-2:2015 Парникові гази. Частина 2. Вимоги та настанови щодо кількісного визначення, моніторингу і звітності про зменшення викидів або збільшення видалення парникових газів на рівні проекту

ДСТУ ISO 14064-3:2015 Парникові гази. Частина 3. Вимоги та настанови з валідації та верифікації тверджень щодо парникових газів (ISO 14064-3:2006, IDT)

Окрім цього, стандарт надає організаціям можливість брати участь як у регульованих, так і в добровільних програмах та схемах торгівлі викидами (напр., Європейська схема торгівлі викидами, en - The EU emissions trading system, EU ETS); формувати публічні звіти на основі загальноновизнаного стандарту.

Стандартом можуть користуватися як приватний, так і державний сектори. Для бізнес-сектора стандарт передбачає кроки до розроблення механізму обліку, який не лише легко перевірити, але й отримані дані можна порівняти з даними інших організацій. У результаті, керуючись цим стандартом, підприємство зменшує витрати на отримання та перевірку результатів.

Для державних установ ДСТУ ISO 14064 забезпечує базову технічну структуру для ведення кадастрів та проведення перевірок, яка часто використовується як основа для добровільних або регуляторних програм. Такий підхід дозволяє зосередити зусилля на визначенні додаткових вимог програми для досягнення встановлених цілей.

4.2. Вуглецевий слід продукту/Нейтральність щодо викидів парникових газів згідно з ISO/TS 14067⁵⁵

Застосовується для визначення методів кількісної оцінки, контролю, звітування та перевіряння викидів парникових газів або нейтральності за вуглецевим слідом конкретного продукту чи послуги. Стосується лише однієї категорії впливу – зміна клімату.

Принципи, вимоги та керівні принципи для кількісної оцінки та передачі вуглецевого сліду продукту (en - Carbon Footprint, CFP) включають:

- кількісне визначення вуглецевого сліду продукту – згідно з міжнародними стандартами щодо оцінки життєвого циклу (ДСТУ ISO 14040 та ДСТУ ISO 14044)

55 ISO/TS 14067:2013 Greenhouse gases -- Carbon footprint of products -- Requirements and guidelines for quantification and communication (ISO/TS 14067:2013 Парникові гази. Вуглецевий слід продукції. Вимоги та рекомендації щодо кількісної оцінки та звітування)

- комунікацію інформації зацікавленим сторонам – за допомогою екологічного маркування та декларацій (ДСТУ ISO 14020, ДСТУ ISO 14024 та ДСТУ ISO 14025)

V. ОПТИМІЗАЦІЯ РЕСУРСІВ

5.1. Водний слід згідно з ISO 14046⁵⁶

Цей стандарт визначає керівні принципи та встановлює вимоги щодо оцінки водного відбитку продуктів, процесів та організацій на основі оцінки життєвого циклу. Це може бути як самостійна оцінка, так і складник комплексної екологічної оцінки. Основною метою є оптимізація управління та використання водних ресурсів.

При проведенні оцінки враховуються лише ті забруднення повітря та ґрунту, які безпосередньо впливають на якість води. Результатом оцінки відбитку води є єдиний показник або індикатор впливу на його основі. Стандарт передбачає звітування щодо результатів оцінки, але не у формі екологічного маркування або декларацій III типу.

5.2. Екологічне управління. Обліковування витрат, пов'язаних із матеріальними потоками (en - material flow cost accounting, MFCA) згідно з ДСТУ ISO 14051⁵⁷

Стандарт належить до серії міжнародних стандартів ДСТУ ISO 14000 «Системи управління навколишнім середовищем». Обліковування витрат, пов'язаних із матеріальними потоками, спрямоване на реєстрацію матеріальних потоків у фізичному та грошовому вираженні, з акцентом на втраті матеріалів, тобто на утворенні відходів. У стандарті встановлено основні принципи та загальні настанови щодо обліку втрат матеріалів у виробництві. Стандарт не призначений

56 ISO 14046:2014 Environmental management -- Water footprint -- Principles, requirements and guidelines (укр. ISO 14046:2014 Екологічне управління. Водний слід. Принципи, вимоги та рекомендації)

57 ISO 14046:2014 Environmental management -- Water footprint -- Principles, requirements and guidelines (укр. ISO 14046:2014 Екологічне управління. Водний слід. Принципи, вимоги та рекомендації)

для сертифікації третьою стороною і використовується як інструмент обліку екологічного управління та для отримання статистичної інформації для внутрішнього користування.

Обліковування витрат, пов'язаних із матеріальними потоками, зосереджує увагу на втратах матеріалів, утилізації відходів та неефективності окремих процесів виробництва. Це дозволяє знайти шляхи оптимізації та прискорити перехід до сталого виробництва. Крім збитків, втрати матеріалів спричиняють вплив на довкілля та здоров'я людей. Отже, цей стандарт також дозволяє врахувати та уникнути певних екологічних наслідків. Варто зазначити, що стандарт не враховує екологічний вплив, який не пов'язаний з будь-якими матеріальними витратами.

5.3. Лісова опікунська рада (Forest Stewardship Council, FSC)

<https://ua.fsc.org/ua-ua/pro-nas/fsc>

Починаючи з 1994 року, коли Лісова опікунська рада видала першу версію власних принципів та критеріїв оцінки, здійснюються заходи, спрямовані на підвищення частки сертифікованої деревини та лісу, а також заохочення сталого керування в лісгосподарстві та ланцюгах поставок деревини. На сьогоднішній день десятки країн керуються принципами Лісової опікунської ради в програмах державних закупівель лісоматеріалів та виробів із деревини, у тому числі Австралія, Англія, Бразилія, Німеччина, Китай, Фінляндія, Швеція, Японія.

Сертифікат Лісової опікунської ради підтверджує походження деревини, а також функціонування програм екологічного контролю та управління в лісах, з яких постачається сировина. Лісова опікунська рада у своїй діяльності спирається на три основні аспекти:

- Екологічна відповідальність** – уникнення будь-якої загрози біорізноманіттю та екологічній функції лісів у результаті заготівлі деревини і недревних продуктів лісу
- Соціальна вигода** – створення довгострокової вигоди як для місцевого населення та працівників підприємств, так і суспільства, а також заохочення збереження лісових ресурсів та управління ними на основі довгострокових планів
- Економічна доцільність** – отримання економічної вигоди без незворотних втрат лісових ресурсів, якості екосистеми та шкоди для місцевих громад у результаті встановлення об'єктивної вартості послуг лісових екосистем

Відповідність принципам та критеріям Лісової опікунської ради дозволяє:

- Підвищити ресурсоефективність підприємства та оптимізувати операційні витрати
- Створити «зелений» імідж
- Скоротити витрати, пов'язані з неефективним використанням матеріалів, енергії, систем управління

За час своєї діяльності в Україні Лісова опікунська рада сертифікувала 3.83 млн га, або 37% лісових ділянок лісу, видавши 80 сертифікатів сталого управління та 204 сертифікати на відповідність вимогам ланцюгів постачання⁵⁸. У Закарпатській та Волинській областях сертифіковано понад 75% лісових ділянок; Рівненській, Житомирській, Львівській, Тернопільській та Чернівецькій – від 50 до 75% лісових ділянок.

5.4. Програма підтримки схем лісової сертифікації (The Programme for the Endorsement of Forest Certification, PEFC)

<https://www.pefc.org>

58 FSC Україна. (2017). Факти та цифри станом на 01.12.2017 р.

Джерело: <https://ua.fsc.org/ua-ua/nasha-diyalnist/facts-and-figures>

Міжнародна некомерційна, неурядова організація, яка має на меті просування сталого лісокористування та є асоціацією незалежних сертифікаційних систем зі сталого управління лісами (en - Sustainable Forest Management, SFM) та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. Програма працює з усіма учасниками ланцюга поставок, поширюючи належні практики управління в лісових господарствах для дотримання найвищих екологічних, соціальних та етичних стандартів на усіх стадіях життєвого циклу. Для ідентифікації продукції, виробленої із сировини з таких лісгосподарств, застосовується екомаркування.

Подібно до Лісової опікунської ради Програма підтримки схем лісової сертифікації розглядає досягнення сталого управління лісовими ресурсами в контексті трьох аспектів – екологічності, соціальної справедливості та економічної доцільності.

VI. СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

6.1. Ініціатива із соціальної відповідальності бізнесу

<http://www.bsci-intl.org>

Ініціатива із соціальної відповідальності бізнесу (en - The Business Social Compliance Initiative, BSCI) – це провідна система управління ланцюгами постачання, яка підтримує компанії в забезпеченні соціальної відповідальності та впровадженні сталого виробництва постачальниками, з якими вони співпрацюють. BSCI впроваджує принципи міжнародних трудових стандартів, що захищають права працівників: такі як конвенції та заяви Міжнародної організації праці (МОП), керівні принципи щодо бізнесу та прав людини, встановлені Організацією Об'єднаних Націй (ООН) та Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Стандарти Ініціативи із соціальної відповідальності бізнесу покликані допомогти організаціям:

- Захиститися від негативних аспектів публічності
- Підтвердити прозорість процесів звітування в результаті перевірки акредитованою третьою стороною
- Застосувати кращий досвід у наймі працівників
- Вести свою діяльність та взаємодіяти з ланцюгами поставок з урахуванням соціальних та етичних аспектів
- Розвивати успішний бізнес і залучати нових клієнтів та інвесторів
- Поліпшити стосунки з працівниками, профспілками, неурядовими організаціями та замовниками

Одним із основних завдань Ініціативи із соціальної відповідальності бізнесу є уніфікація наявних стандартів, корпоративних норм поведінки та інших індивідуальних систем перевірки, а також процедур аудиту. Організація пропонує єдиний загальний кодекс поведінки та систему впровадження, яка допомагає вирішувати можливі труднощі в ланцюгах постачання. Крім системного підходу, у межах Ініціативи пропонується широкий спектр інструментів та заходів – для проведення аудиту, навчання, обміну інформацією та впливу ключових учасників на покращення умов праці в ланцюгах постачання.

6.2. Глобальна ініціатива зі звітування (en - Global Reporting Initiative, GRI)

<https://www.globalreporting.org>

Глобальна ініціатива зі звітування – міжнародна незалежна, неприбуткова організація, серед партнерів якої як державні, так і приватні організації, що розпочала свою діяльність у 1997.

Глобальна ініціатива зі звітування покликана допомогти підприємствам та урядам усього світу з налагодженням системи оцінки та звітування щодо їх впливу на довкілля та успіхи у впровадженні принципів сталого розвитку. Звіти висвітлюють досягнення в таких сферах, як зміна клімату, права людини, управління та соціальний добробут. Це сприяє пришвидшенню позитивних змін у суспільстві, покликаних надати соціальні, екологічні та економічні переваги кожному. Вагома перевага стандарту GRI – поетапне звітування, наприклад, згідно із загальними принципами або по одній або декількох сферах діяльності компанії з подальшим поширенням на інші сфери.

З метою досягнення встановлених цілей GRI визначила чотири основні напрями дій на найближчі роки:

- Розроблення стандартів та вказівок для сприяння сталому розвитку: це забезпечить виявлення лідерів ринку у сфері сталого виробництва й споживання та сприятиме залученню зацікавлених у питаннях сталого розвитку сторін
- Гармонізувати сферу сталого розвитку та провести уніфікацію щодо ініціатив та шляхів звітування
- Сприяти розробленню ефективної системи звітування щодо сталого розвитку: покращення якості розкриття інформації та спрощення процесів звітності
- Підвищувати підзвітність бізнесових структур суспільству за рахунок максимального залучення зацікавлених сторін та врахування поглядів при аналізі діяльності підприємства.